REVISTA ISTORICĂ

Anul XVIII, N-le 4-6. April-Iunie 1932.

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ŞI
NOTIŢE
PUBLICATE
DE

N. IORGA

cu concursul
mai multor specialişti

SUMARIUL:

N. Iorga: „Coconul" lui Radu Mihnea şi capuchehaiaua Curt Celebi.
„ „ Un raport necunoscut asupra împrejurărilor turceşti în 1547.
„ „ O comedie ploieşteană.
D. Ionescu: Ştiri greceşti privitoare la istoria noastră.
Valeriu Papahagi: Informaţii veneţiene relative la războiul ruso-turc din 1711, la Carol al XII-lea, regele Suediei, şi la intenţia Turcilor de a recuceri Moreia.
N. Iorga: O contribuţie la istoria literară a Aromînilor.
Gh. Cardaş: Un călător german prin ţerile noastre la 1833.
Elena Eftimiu: Cîteva scrisori de la Ieremia Movilă.
Documente de *N. Iorga* şi *D. Sirouni.*
Dări de samă de *N. Iorga* şi *Elena Eftimiu.*
Cronică de *N. Iorga, A. David* şi *D. Ionescu.*
Notiţe *N. Iorga* şi *Elena Eftimiu.*

1932
TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Preţul 35 Lei.

www.dacoromanica.ro

DIRECTOR:

N. IORGA

BUCUREŞTI, 6, ŞOSEAUA BONAPARTE

SECRETARĂ DE REDACŢIE:

VIRGINIA SACERDOŢEANU

FACULTATEA DE LITERE, BUCUREŞTI

---

www.dacoromanica.ro

REVISTA ISTORICĂ

— DARI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Anul al XVIII-lea, n-le 4-6. April-Iunie 1932.

„Coconul" lui Radu Mihnea şi capuchehaiaua Curt Celebì

– cu prilejul unui document inedit de la Alexandru Coconul –

Mi se comunică un document din Iaşi, 15 Mart 7138, al lui Alexandru Coconul (**милстію бжіею мы Иw Ѧлеѯандрѫ Воєвод снъ стопочившаг Радѫл Воєвода гспдрь земли молдаскон**) cu acest cuprins, resumat:

Se dă lui Toderaşco, pîrcălab de Soroca, care a adus bună slujbă acestui Domn şi predecesorilor, siliştea Hrečtişcea. Marturi: Curt Celebì capichihaia, Ionaşco Ghianghea Vel Vornic de Ţara-de-jos, Lupul Vel Vornic de Ţara-de-Sus, Lupul Hatman şi pîrcălab de Suceava, Tudori şi Marco pîrcălabi de Hotin, Iuraşco Başotă pîrcălab de Neamţ, Radul pîrcălab de Roman, Ivan Postelnic, Hrisoscul Spătar, Neculachi Stolnic, Iancul Vistiernic, Dumitraşcu Comis. Întărire cu blăstăm. Scrie Ionaşco Mănjea.

Frumoasă iscălitură românească. Pecete mare cu exerga **печат Iw ѧлеѯандрѫ воєвод снъ радѫл воєводъ господарь земли молдавскоі вл. ѧзрлн.**

Divanul „Coconului"–botezat Alexandru, după străbunul din 1570, iar sora Ecaterina după soţia acestuia [1] – e deosebit de interesant. Sînt în el cei doi Lupu: Prăjescul şi viitorul Domn, Vasile-Vodă, care n'avea niciun nume de „familie", adecă de moşie. Este Gheanghea, cu un curios nume, care poate veni din forma grecească a numelui de Iancul, Γιάγκος, Ghiangu, cu obişnuitul sufix – *ea*, din Sturzea, Lupea, Negrea, etc.: purtătorul lui era un vechiu boier de ţară, care slujise la multe Domnii, începînd de la căderea Movileştilor, din 1622 [2]. El ar merita un studiu, pentru care, de alminterea, materialul este şi adunat. Pe lîngă Grecul Tudori e pîrcălab la Hotin şi un Marco, pe care-l bănuim Ragusan, pe cînd

[1] Hurmuzaki, IV², p. 429.

[2] V. Ghibănescu, în *Uricariul*, XVIII, p. 452.

www.dacoromanica.ro

oameni din Ragusa, servitori și ai familiei lui Mihnea Munteanul și lui Petru Șchiopul din Moldova, jucau ca vameși, dar și ca boieri, un rol la noi [1]. Cunoșteam pe Iurașcu Bașotă de la Neamț, dintr'o familie care cuprinde pe vistierul Gheorghe și pe logofătul Pătrașco, pomeniți la 1631 [2], dar Radul de la Roman și Ivan Postelnicul nu pot fi identificați mai de aproape, cum nici Stolnicul, Vistierul și Comisul: Neculachi, Iancul și Dumitrașco. Dar trebuie relevat acel Hrisoscolu, rudă domnească, dintr'o familie care se întilnește pe lingă aceiași Mircești, Mihnea și Petru al Moldovei.

Cînd, peste cîteva săptămîni numai, Moise Movilă, sprijinit de Poloni, dar și de un partid moldovenesc rămas credincios acestei ambițioase familii, iea Scaunul Moldovei, el păstrează, cu Gheanghea inamovibilul, pe ambii Vornici Lupu. Încolo, toți boierii se schimbă: un Malcociu, cu nume turcesc, e la Hotin, la Neamț sînt Savin, neîntîlnit pînă atunci, și Șoldan, Dumitrașcu Șoldan, Stolnicul din 1631 [3], la Roman un Dumitru,—după cît se pare, tot boieri tineri, mlădițe de-ai sfetnicului lui Ieremia și Simion Movileștii. Costin, omul de casă al lor, tatăl lui Miron, al lui Velișcu și altor frați, iea Postelnicia. Spătar e un Pătrașco, poate Muntean. Greci sînt Ienachi Cantacuzino, Păharnicul Apostol, care se pare a fi Catargiu, și Stolnicul Pană. La locul lui rămîne, cu știința lui de slavonește și meșteșugul lui de caligrafie, acel Ionașcu Mînjea, care a redactat actul Coconului [4].

Dar ceia ce face interesant actul lui Alexandru-Vodă Radu e *presența în fruntea tuturor boierilor, la cîteva zile înainte de o mazilie neașteptată, a lui Curt Celebì, capuchehaia, cas unic în istoria țerilor noastre,* și pe care-l explică numai importanța momentană și, din fericire, trecătoare a acestui curios personagiu.

I-am urmărit neașteptata carieră în Prefața la volumul IV din *Studii și documente.*

Cu tot numele său turcesc [5], Curt *cilibiul* era un Grec bogat, de

---

[1] V. și Hurmuzaki, IV [2], p. 431: Petru Ragusanul în Țara-Românească la 1629.

[2] Hasdeu, *Archiva Istorică,* I [1], p. 71, no. 85.

[3] *Ibid.*

[4] Codrescu, *Uricariul,* II, pp. 50-2.

[5] Un raport austriac îl intitulează: „ein vornember Grieche"; Iorga, *Studii și documente,* IV, p. 240. Și Hurmuz, *Cormussi,* agentul lui Moise Movilă, se intitula „chirici", turcește *chirișgi*; Hurmuzaki, IV [2], p. 461, no. DXXII.

www.dacoromanica.ro

bună samă negustor, care-şi va mărita fata, în 1631, cu fiul lui Alexandru Iliaş, Radu, pe care-l va ridica la Domnie, fără să-l poată ajuta însă a-şi ocupa Scaunul [1]. Vasile Lupu îi datori instalarea sa domnească [2]. Influenţa lui la Constantinopol se menţine în cursul stăpînirii acestuia, oferindu-se oricui doreşte o înălţare ca aceasta: astfel lui Leon Tomşa, poate şi pretendentului muntean Neagoe; de aceia în 1635 Vasile se uneşte cu vecinul său Matei pentru a-l răpune: el isprăveşte deci zugrumat de patronii săi turci.

Dacă Alexandru Coconul, lipsit de tată, sprijinul său puternic de pănă acum, ajunge în Iulie 1629 [3] Domn al Moldovei, în locul lui Miron Barnovschi, susţinut de Caimacam, dar pirît de prinţul Ardealului, Gabriel Bethlen, ca prieten al Polonilor şi Austriacilor, pănă la trădare [4], Curt Celebi a fost de sigur acela care l-a recomandat. E vorba de 70.000 de coroane date Sultanului şi tot atîtea Vizirului [5]. O scrisoare a Putnenilor către birăul Bistriţei anunţă astfel această schimbare: „Iară, de Domnu, să ştii dumneata că avem Domnu Alexandru-Vodă, feciorul Radului-Vodă; deci avem nedeajde de spre milostivul Hristos şi pre prea-curata Maică, doara se va milostivi de va trimete de acumŭ ceva pace ţării; că aşea să făgăduiaşte" [6]. La 22 Octombre, Bistriţenii, vorbind despre ameninţătorea primejdie tătărească, adaugă: „Vă dau şi aceasta de ştire că Vodă-Alexandru e în Scaun; Vodă-Barnovschi, de mai nainte, e în Hotin", el fiind ginerele comandantului Cameniţei. Tatarii, luînd cai şi robi, erau acum pănă la Bacău, şi Trotuşul [7] se împrăştia înaintea lor [8]. Se zicea că aduc din nou pe Miron Barnovschi încă la Hotin [9]. În zadar li se trimeseră daruri, rugîndu-i a se opri [10].

---

[1] Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. CLXVII.

[2] *Ibid.*, p. CLXXI.

[3] Hurmuzaki., *Supl.* I[1], p. 230, no. CCXXXIV; Iorga, *Studii şi documente*, IV[2], pp. 187-, 8no. XXXIX.

[4] *Ibid.*, p. 188, nota 1.

[5] *Ibid.*, p. 188. 200.000 de *reali* după bail; Hurmuzaki, IV[2], p. 433, no. CCCCXCI.

[6] *Ibid.*, XV, p. 970, no. MDCCCLVI.

[7] *Ibid.*, p. 971, no. MDCCCLIX.

[8] *Ibid.*, p. 974, no. MDCCCLXII.

[9] *Ibid.*, p. 976. Ştirea se confirmă printr'un raport olandes; Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 192-3, no. XLII, şi chiar prin scrisoarea lui Miron către vicecancelariul polon (Hotin, 20 Octombre), Hurmuzaki, *Supl.* II[2], pp. 588-9.

[10] Iorga, *Studii şi doc.*, IV, p. 191.

www.dacoromanica.ro

Tînărul Voevod vine cu noroc. Încă de la 27 Octombre aceiaşi călugări din Putna scriu: „cu mila lui Dumnădzău şi cu nărocul Mării Sale Domnu nostru, lui Alexandru-Vodă, sîntem sănătoş, şi Tătarii s'au dus din ţară: adevăr destulă pagubă au făcut“ [1].

La 9 Novembre Domnul cel nou scrie însuşi la Bistriţa, trimeţîndu-şi acolo al doilea Logofăt Petru Başotă, probabil fratele lui Iurăşco [2].

Încă înainte de sfîrşitul anului un nou incident de năvălire ameninţă acest şubred tron. Un diac ardelean scrie la 28 Decembre despre potolirea unei „porniri a lui Constantin (?) împotriva Voevodului Moldovei“ [3]. Şi ciuma, altă grijă, încetează [4]. E vorba de „amicul“ pe care Miron îl trimesese cu o mie de Tatari, ca să cerce [5]. Alexandru trimese la regele Poloniei pe boierii Codrea şi Toderăşco [6].

Dacă ocrotitorul Grec s'a grăbit să vie însuşi în Moldova, instalîndu-se în fruntea Divanului cu voia boierilor intimidaţi şi luînd tutela „coconului“, aceasta se datoreşte tuturor primejdiilor pe care le întîmpinase acesta. Dar el nu-l putu mîntui de o destituire pentru „nedestoinicie“ încă la 28 April [7]. Succesorul lui fu Moise Movilă, care luă în căsătorie pe Domniţa Ecaterina [8]. Ţara s'a răsculat la gîndul că vine un nou stăpîn cu datorii nouă [9].

Readus la Constantinopol, Alexandru trăgea nădejde de Domnie în 1631 şi 1632 [10], dar la începutul lui Iulie zilele i se sfîrşiau în mazilie [11]. Avea abia douăzeci şi unul de ani [12]. Sfîrşitul acesta se potriveşte cu descrierea căpătată de Miron Costin de la bătrînii

---

[1] Hurmuzaki, XV, p. 972, no. MDCCCLIX.

[2] *Ibid.*, p. 975, no. MDCCCLXIV. O scrisoare ungurească a lui, din Iaşi, 15 Novembre, *ibid.*, pp. 977-8, no. MDCCCLXVI.

[3] *Ibid.*, p. 979.

[4] *Ibid.*, p. 961, no. MDCCCLXIX.

[5] *Ibid.*, *Supl.* II², p. 589. V. şi răspunsul polon, *ibid.*, p. 591 şi urm.

[6] *Ibid.*, p. 595.

[7] *Ibid.*, IV², p. 440, no. DI; p. 445, no. DV; *Supl.* I¹, p. 231, no. CCCXXXV; Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. 193, no. XLIII.

[8] „La parentella contratta col prencipe eletto per la sorella del deposto unita seco in matrimonio“; Hurmuzaki, IV², p. 447, no. DVIII.

[9] *Ibid.*, pp. 445-6, no. DVI.

[10] *Ibid.*, p. 453, no. DXVIII.

[11] Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. CLXVI.

[12] Hurmuzaki, IV², p. 429.

www.dacoromanica.ro

Moldovei, cari nu i-au putut spune despre această Domnie nimic alta: „În vestea tătîne-său ce avea la Împărăție i se dedese Domnia. Ce, cu cît cerul de pămînt, cu atîta de hirea tătîne-său departe: om și de trup și de hire slab, boleac; care lucru înțelegînd și Împărăția că nu este de Domnia țării de margine ca aceasta, neplinind bine giumătate de an, i-au venit mazilia".

Alexandru păstră toată legăturile tatălui său cu Veneția, unde voià să facă, îndată după așezarea în Domnie, un deposit [1]. Bailul, din parte-i, spera să poată strînge soldați pentru Veneția în această Domnie amică. Tînăr foarte bine crescut – sora sa Ecaterina era în stare să scrie ori măcar să iscălească *manu propria* [2]—, care ceruse ca, în sama banilor de la Zecca venețiană ai părintelui său, să i se facă un împrumut de negustorii venețieni din Constantinopol, pentru a-i întrebuința la cumpărarea Domniei, se presintase de la început bailului venețian din Constantinopol, lui singur dintre reprezintanții creștini, cu bietul lui graiu împiedecat – *la sua scarsità naturale di parole* – și „gesturi foarte umile", oferindu-se Republicei pentru orice servicii [3].

Raportul venețian presintă ca „locotenent" al lui Alexandru pe „unchiul" lui: „hà un suo zio che sarà suo luogotenente, ma in effetto regolerà il principato" [4]. In Decembre acest unchiu scrie din Moldova despre Tatari și pericolul cu Barnovschi, care nu vrea să plece din Hotin [5]. Îl cunoaștem: e Bartolomeu Minetti, care, boier la Munteni supt nepotul său, nu avu nicio dregătorie în Moldova [6]. Dar acel „Turc, întovărășit de mulți, care spune că este unchiul prințului Alexandru [7]", cerînd a se recunoaște, pe lîngă drepturile Ecaterinei, și ale unui frate, născut din sclavă, viitorul Mihnea-Vodă Radu, nu poate fi decît Curt-Celebi. Într'un raport ulterior (Ianuar 1633), bailul îi zice: Grec [8]. Se poate ca Arghira

[1] *Ibid.*, pp. 434-5, no. CCCCXCIII.
[2] *Ibid.*, pp. 442-3.
[3] *Ibid.*, p. 427 și urm.
[4] *Ibid.*, p. 433, no. CCCCXCI.
[5] *Ibid.*, p. 438, no. CCCCXCVII.
[6] V. *ibid.*, pp. 446-7, no. DVIII, pp. 482-3, no. DLII.
[7] Un Turco accompagnato da molti disse esser zio del prencipe Allessandro; *ibid.*, p. 455.
[8] *Ibid.*, p. 463, no. DXXV.

www.dacoromanica.ro

să fi fost sora lui, iar Minetti să fi ţinut pe o soră a acesteia [1].

Adaug că, precum Curt proartă un nume turcesc, tot aşa, alături de un Chiriazi, Alexandru avea ca agent la Constantinopol pe Ahmed-Aga [2].

Nu e de mirare că n'avem documente din acest scurt guvern moldovenesc al lui Alexandru: cu atita mai mare însemnătatea acelui pe care-l dăm aici şi în facsimile. **N. Iorga.**

Un raport necunoscut asupra împrejurărilor turceşti în 1547

Intr'o scrisoare din Viena, 13 Iunie 1547 a arhitectului Gismondo către Marele Duce de Toscana, publicată în Michelangelo Gualandi *(Nuova raccolta di lettere sulla pittura, scultura ed architettura, scritte da' più celebri personaggi dei secoli XV a XIX*, I, Bologna 1844), pp. 363-4: „Apresso dicono che frà Giorgio in Transilvania si fortificha alli passi par paura delli Turchi, che dichono volere andare da quelle bande et che di già il rè di Pollonia li aveva mandato diecimila cavalli. E dichono che il Turcho alle confine di Pollonia di quà da uno fiumo, in sulle terre di Pollonia, à fatto uno chastello; dove [= d'onde] stanno di mal voglia li Pollacchi, et pochi giorni sono che il rè di Pollonia mandò oratore a Cesare per tal causa. Et dicono che il Turcho à mandato a domandare il passo al rè di Pollonia per andare in Transilvania, che da quella parte è più debole, et più facile per via del Tartaro. Anchora dicono che frà Giorgio aveva mandato a Cesare per aiuto et per dargli Transilvania; si è detto Sua Cesarea Maestà li à dato buona speranza. Ancora dichono che il ditto frate Giorgio à pagato il tributo et che à achordato col Turcho. Non sò se se è vero o no; credo che, non avendo sochorso, achorderà et pagherà, se non l'à paghato: meglio amalato che morto. Anchora lo inbascadore di Cesare e del Serenissimo rè Ferdinando non sono tornati da Ghostantinopoli, che per questo si mostra il Turcho volere fare qualche chosa da queste bande. Vostra Eccellenza à inteso dal conte di Rughandolfo, dove dicono amici mia, stati da lui mandati

[1] Pentru văduva lui Minetti, *ibid.*, pp. 478-9, no. DXLVI; p. 480, no. DXLVIII. V. şi *ibid.*, p. 481 şi urm.

[2] *Ibid.*, pp. 436-7, no. CCCCXCV. V. şi *ibid.*, p. 439, no. CCCCXCIX.

www.dacoromanica.ro

dall' Illustrissimo signor conte... *(sic)* e sorella del padre di ditto conta di Rughandolfo, cioè cugini, che lui à comprato casa in Ardrianopoli et stiavi et cavagli, et che il Turcho gli dà 75 ducati il mese; ma non tiene molto conto di lui chome huomo di pocho cervello et di pocho ingenio. Et dichono per certo che à promesso al Turcho viene con 16 mila persone pigliarla, dove credo che l'abia squadrato; che attende a fare banchetti et donare a quelli Gran Bascà del Turcho che presto faremo fine a quel poco che portò. Si dice per certo, il Turcho avere fatto tagliare la testa a Rustano-Bască el al Grande Tesoriere di svaglie *(sic?!)*; che vadino tutti in ora mala!"

Scoasă din „Archivio Mediceo, Carteggio di Cosimo I", fol. 53, scrisoarea vorbește întâiu de prădăciunile unui „Pașă de Siria" în Croația, până la Lubliana, luînd 10.000 de robi și vite, „e così è per tutto, che pare che nessuno si curi di niente, nè mancho si fà provvision, salvo a parole"; de curînd zece „nasade" (șeici) turcești au trecut pe Dunăre, de la Strigonia-Gran până la Komorn și chiar lîngă această cetate, la o milă și jumătate, și atacă bărcile de pază imperiale, tăind capetele prinșilor; 150 de bărci vin la Strigonia: „pensi V. Eccellenza che non sono venuti per dormire, ma per destare chi dorme". Se zice că vre-o 50.000 de Turci, cu Pașa de Siria și altul, ar fi venit la Fünfkirchen, cu gînd, se pare, de a merge la Varasdin, castel în Croația, fortificat acum doi ani, care e slab. Ar căpăta cale în Stiria, Carintia, Ungaria și Friuli.

În partea ce reproducem „fratele Gheorghe" e, firește, Utješenović, Tesaurariul Ungariei și episcop de Orade, regent al regatului. Castelul întărit de Turci samănă a fi Tighinea-Bender. „Rughandolfo" e Roggendorf, un renegat [1]. În unele locuri lectura e greșită. Punctuația, pe care editorul n'a voit s'o puie, am adaus-o.

Autorul raportului făcea, de trei ani, în acele părți un „bulevard", pe care-l și descrie. El se plînge că în Ungaria soldații regelui Ferdinand stau uitați, fără plată și fără conducere, de șapte luni (pp. 365-6). Lucra și la fortificațiile Komornului (p. 367). E vorba să se lucreze și la Raab, descrisă cu de-amănuntul (p. 367-8).

N. Iorga.

[1] Fiul apărătorului Vienei și fost căpitan de gardă al lui Carol Quintul. Refusă întâiu renegarea, dar se face apoi musulman (Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*, ed. din Pesta, 1834, II, pp. 201, 203).

www.dacoromanica.ro

O comedie ploieşteană.

Pe la 1850 a apărut, cu o prefaţă neroadă, în care autorul spune că a început a scrie încă din 1846-7, arătînd că e vorba de cărţi religioase, „de speculaţii, bună economie casnică şi agricultură", o piesă de teatru a cuiva care iscăleşte „George Parissien": „Jean sau un Amor franţezŭ".

Scena se petrece la Ploieşti, pe la 1852-5, cu personagii din viaţa reală, „un cavaler bine educat", şi încă unul, un „scriitor", „un speculant lipscan", „popa Răducan", Iane, „fecior de Grec" şi un al doilea, „un ofiţer rus" şi „un căpitan rus", un boier şi „un căpitan de poşte", „un croitor ovreiu", un general şi un maior turcesc, „doi agiotanţi" şi „doi harapi", pe lîngă „popul de deosebite clase, cavaleri şi dame şi musicanţi".

Scena primului act e o grădină cu pomi, în care sînt toate cele de nevoie pentru o represintaţie de „comedianţi", apoi „o boltă din uliţa franţozească a oraşului Ploieşti, unde se vînd pantofi de dame şi alte obiecte de lipscănie", un interior burghes, „un salon de picnic", cu bilet de intrare de patru sfanţi. E vorba de hazlii lucruri adevărate: „trupa arăpească ce a făcut sărituri în aier", viaţa unui tînăr birocrat, discuţia într'o prăvălie de pantofi, cari se vînd cu „nouă sfanţi părechea", invitaţia la danţ din partea „demoazelei" Cleopatra către Jean, „Franţezul" din Ploieşti, „funcţionar administrativ" —„te rog monsiu, joacă-mă, că mă mîniiu pe d-ta dacă nu ştii juca"; „te duc tîrîş să mă joci"—, rugămintea de a-i face o poesie şi anume „franţozeşte, că romîneşte nu ştiu să citesc bine".

Ruşii intră în oraş tocmai cînd dragostea se leagă între Cleopatra, fata doftorului Carl, şi Jean, care se gătia să meargă la Paris, „să studieze cel puţin doi ani cîteva clase în limba franţeză, ştiinţe mai înnalte" pentru a fi profesor. La „cafeneaua Grecilor" se face haz pe socoteala înfrîngerii pe mare a Francesilor, şi el răspunde, „diplomatic": „oştire este aceia, războiu să pierde şi de la o parte şi de la alta; de şi sînt Franţez, sînt neutru". El convorbeşte cu Ioniţă, fost profesor, dar şcolile s'au închis încă de la 1848, şi cele de sat „merge pe şapte ani". În convorbirile cu iubita, el se teme de ea „să nu fie diplomatică, să-l bage în doniţă, să-i puie capac şi în urmă să rîză de dînsul". Ea îi „coase o chisea", cum e obiceiul în casă unde dof-

www.dacoromanica.ro

torului i se plăteşte cu „un ceasornic şi douăsprezece părechi de mănuşi".

Piesa urmează în scene, la care, ca în teatrul chines, se ridică perdele, mutînd spectacolul de la un loc la altul. Nesfîrşite dialoguri de lăţoasă dragoste de provincie orientală se perpetuează. Cînd pleacă Ruşii şi vin Turcii, „aliaţii" lui Jean, el triumfă în cafenea, unde „unii trag tutun cu ciubucele, alţii bea cafea" şi „vorbă se aude mai mult grecească". El dă cărţi de ceiit „scumpei": „Elvira sau amorul fără de sfîrşit", „O răsbunare sau Roco del Pizo".

La urmă „musiu Jean" devine general turcesc. Şi, aşa, iea pe Cleopatra.

Georges Parissien tipăreşte în Braşov, la Römer şi Kamner, o „Colecţie de poesii nuoi". Şi, cum se adauge: „editoriu şi provăzătoriu — Gheorghie Perčoc", se pare că acesta e numele adevărat al ciudatului autor. Versurile schiloade sînt închinate Marelui Logofăt Plaginò, cu amintiri din „casele părinteşti după deal de la Cîndeşti", lui Grigore Alexandrescu, pe care „l-a imitat", lui Vodă Ştirbei chiar.

N. Iorga.

Ştiri greceşti privitoare la istoria noastră.

În revista Ελληνικά, an. IV, 2, 1931, pp. 483-5, d. Evanghele Sobramis publică însemnările găsite pe diferite manuscripte care se află în bogata bibliotecă a mănăstiri Mirsinidu, din insula Chios.

Între altele, ms. nr. 195, fol. 1, cuprinde acestea:

1. ἀψπγ' ἐκυρίχθει πόλεμος Ῥώσων καὶ Νεμαιτζῶν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν (=1787 s'a declarat războiul Ruşilor şi Nemţilor împotriva Turcilor).

2. Εἰς τοὺς ἀψμα' κατὰ μήνα Αὔγουστον ἔγινεν ἀνακωχὴ τῶν πολέμων καὶ εἰς τοὺς ἀψμβ', κατὰ μήνα Ἰανουάριον, ἔγινεν τελία ἀγάπη μεταξὴ Ῥουσσῶν καὶ Νέμιτζων καὶ Ὀθωμανῶν. (=În anul 1791, luna lui August, s'a făcut armistiţiu războaielor şi în anul 1792, luna lui Ianuar, s'a încheiat pacea între Ruşi, Nemţi şi Turci.)

Pe fol. 2:

ἀψμε', Ἀπριλίου κς', ἐπεξηλάθη (;) ὁ Μηχὰλ Βόδας ἀπὸ τὴν Μπογδανίαν καὶ ἔγινεν εἰς τὸν τόπων του ὁ δραγομάνος τῆς Πόρτας πεϊζαδές Καλιμάχοις, καὶ δραγομάνος τῆς Πόρτας ἔγινεν δευτέραν φορὰν ὁ

www.dacoromanica.ro

μπεϊζαδές Γιοργάκης Μουρούζης. (=1795, Aprilie 26, Mihail-Vodă a fost înlăturat din Moldova și în locul lui s'a făcut Domn beizadeà Callimachi, dragomanul Porții, și beizadeà Gheorghe Moruzi a fost făcut pentru a doua oară dragoman al Porții.)

* * *

În Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, VII, 1930, pp. 104-32, arhimandritul Cristofor Ktenas publică un catalog de obiectele prețioase, din epoca bizantină și turcească, care se află la mănăstirea Dochiariu, din Atos, scăpate de jaful Turcilor din 1821.

„În arhiva mănăstirii se află un act de la Doamna Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanu, și fiul ei Bogdan, dat mănăstirii. Începe: Ἐν ἔτει ϡʒος' (=1570)... și sfîrșește: Καὶ ἔδωκε σοῦμα ἄσπρα χιλιάδες ρξε (=165).

2. Între sicriile care conțin sfinte moaște se află unul dăruit de Alexandru Lăpușneanu, pe care autorul catalogului îl numește «ξόρυτος τοῦ καθολικοῦ ναοῦ καὶ ἀνακαινιστὴς τῆς μονῆς». Sicriul (32×23) are o cruce din lemn sfînt (19×11) și poartă ca stemă un vultur cu un singur cap și de-asupra literele: Ἰω. Αλ. Ι. V. Β. Β. (=Ἰω Ἀλέξανδρος (?) Βοεβόδας), iar pe placa de argint: Δ. Χ. Α. Ρ. (=Δοχειαρίου). Pe din afară se cetește următoarea inscripție: «Ἠργυρώθη τὸ παρὸν κατὰ τὸ ᾳψοθ' διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τῆς ἐκλαμπροτάτης Δόμνης Ραλοῦς καὶ θυ[ο]τάτος[1] Ὑψηλάντου ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλαχίας, εἶτα διαρραγὲν καὶ διαφθαρθὲν ἀνακαινίσθη τὸ δεύτερον μετὰ προσθήκης καὶ καλλωπισμοῦ παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου προηγουμένου κυρίου Παρθενίου τοῦ καὶ Λεσβίου ᾳψιη', ἀφιέρωμα μονῆς Δοχειαρίου» (= Sicriul acesta a fost argintat în anul 1779 cu ajutorul și cheltuiala prea-strălucitei Doamne Ralù, fiica lui (?) Ipsilanti, în București Țerii-Românești, apoi, fiind crăpat și deteriorat, a fost refăcut din nou cu adăugiri și ornamente de către prea-cinstitul proegumen chir Partenie al Lesbosului, în anul 1798, ofrandă mănăstirii Dochiarului.)

În sicriu se află moaștele sfinților Teodor Stratilat, Haralambie, Ermolau, Artemie, Paraschiva și Trifon.

Dimitrie Ionescu.

---

[1] Cetește: θυγατρὸς.

www.dacoromanica.ro

Informaţii veneţiene relative la războiul ruso-turc din 1711, la Carol al XII-lea, regele Suediei, şi la intenţia Turcilor de a recuceri Moreia

În Arhivele de Stat din Veneţia, unde am lucrat din îndemnul d-lui profesor N. Iorga, se păstrează scrisorile trimise de Pietro Rosa, consulul veneţian din Durazzo, la începutul veacului al XVIII-lea, celor cinci „Savî alla Mercanzia", *Cinque Savj alla Mercanzia, lettere dei consoli, Durazzo, busta 661 (1700–1711), busta 662 (1712–1738).*

Pietro Rosa, care vine în contact cu negustorii balcanici, Greci, Albanesi, Romîni, Macedoneni, Armeni, e informat de tot ce se petrece în Imperiul otoman. Cunoaşte foarte bine pe negustorii din Moscopole, înfloritorul oraş românesc din Albania în veacul al XVIII-lea. Mulţi dintre agenţii şi informatorii lui sînt Moscopoleni. În scrisorile lui „i mercanti di Voscopoli (Moscopoli)", cu cari are şi corespondenţă, apar foarte des. Informatorii lui sînt „Gianni Costa Zupan da Moscopoli [1]", Dimitri Bisuca, tot din Moscopole [2], „Giorgio Vreto, mercante da Voscopoli, amico di questo consolato, capace e bene affetto alla Repubblica Serenissima [3]". Pe acesta din urmă îl recomandă lui Carlo Ruzzini, ambasador la Constantinopol şi viitor doge, pentru postul de dragoman de limba turcă la consulatul veneţian din Durazzo.

Corespondenţa lui Pietro Rosa cu ambasadorul său Carlo Ruzzini se face „per via di Voscopoli [4]".

În scrisorile consulului veneţian din Durazzo, dintre 1710 şi 1714, se pot urmări: războiul ruso-turc din 1711, şederea lui Carol al XII-lea, regele Suediei, în Turcia şi pregătirea militară a Turcilor pentru recucerirea Moreii, care aparţinea Veneţiei în urma păcii de la Carlovăţ (1699).

Începem cu scrisoarea din 9 Decembre 1710 (Durazzo), prin care Pietro Rosa anunţă celor cinci „savî alla Mercanzia" că în

[1] *Bailo di Costantinopoli, Lettere del Eccellentissimo Bailo K. Ascanio Giustinian (1703–1709, busta 127),* Durazzo, 30 April 1706.

[2] V. mai departe scrisoarea din 18 Ianuar 1711.

[3] *Bailo di Costantinopoli, Lettere del Eccellentissimo Carlo Ruzzini, ambasciatore traordinario (1719–1720), busta* 135, 21 Octombre 1719.

[4] *Ibid.,* 13 Februar 1719, 6 Maiu 1720.

www.dacoromanica.ro

seara precedentă consulul Franciei [1] i-a cetit scrisoarea primită de la ambasadorul său din Constantinopol, Désalleurs, prin care acesta îl roagă să-l informeze dacă Turcii fac pregătiri militare în Albania. Consulul venețian observă însă că Turcii nu fac până în present nicio pregătire militară prin părțile Albaniei, ci vorbesc numai de un eventual război cu Rușii, că ei se concentrează la Camenița și că strîng provisii din Moldova și Muntenia: „Ieri sera sono pervenute lettere da Costantinopoli a questo signor console di Francia di Monsiur de Salor, novo suo Ambasciatore, in una delle quali scrive un capitolo di doverlo informare se in queste parti dell'Albania li Turchi fanno amassamenti di trupe e magazeni di provisioni e monitioni, havendomi letto il capitolo istesso, il che m'è parso oportuno di rassegnare questa notitia alle loro alte intelligenze, col riflesso che sopra alcun motivo quel ministro li ricerca simili notitie, mà sino al presente a questa parte non v'è niuna apparenza d'amassamenti, sì di trupe che di magazeni; tutta volta li Turchi parlano publicamente che credono che haverano la guerra con Moscoviti, che si vano ingrossando à Caminiezze, e si fano provedere de viveri dalla Moldavia e Valachia; tuta volta starò in attentione per osservare li movimenti che potessero fare in queste parti, per avanzarli solecitamente à V. V. E. E." [2].

În ziua de 10 Decembre 1710, Pietro Rosa scrie că în noaptea trecută a venit din Constantinopol un capugiu cu scrisori urgente pentru consulul frances, adresate regelui Franciei, Ludovic al XIV-lea, și că în seara aceia le va și expedia prin Ancona. Consulul Franciei i-a cetit lui Pietro Rosa scrisoarea ambasadorului său, Désalleurs, prin care acesta îi anunță că în zilele trecute Sultanul (Ahmed al III-lea) a declarat război Rușilor, că ambasadorul acestora este închis de treisprezece zile în Iedi-Culè și că Hanul Tatarilor a plecat din Constantinopol. Capugiul a adăugat că ambasadorul Franciei a vorbit de două ori, în mod secret, cu Marele Vizir și că s'a întreținut, timp de trei oare, cu Hanul Tatarilor în ajunul plecării acestuia:

„La decorsa notte è quà ricapitato per le poste da Constantinopoli in 8 giorni di marchia un capigì con lettere di premura

---

[1] Consul al Franciei era Balthazar Comte, cum reiese din corespondența lui Pietro Rosa.

[2] *Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei consoli, Durazzo, 1700–1711, busta* 661.

www.dacoromanica.ro

a questo console di Francia, dirette a S. M. Christianissima, e questa sera per apunto giele spedisce per Ancona, et il medesimo console m'hà letto un capitolo che gli ha scritto l'Eccellentissimo signor suo ambasciator Monsciù dè Salor, che il Gran Signore, li giorni passati, ha fatto publicare la guerra con Moscoviti e che hanno fatto passare l'Eccellentissimo ambasciatore, 13 giorni sono hoggi, nelle Sette Torri, e il medesimo giorno s'è partito da Costantinopoli il Kam de Tartari per ripatriarsi, e tutto ciò è confermato dall'istesso capigì, soggiungendo il medesimo che l'Eccellentissimo signor ambasciator di Francia fù due volte in conferenze secrette col Visir e nel'ultima ha fatto la presente speditione, parimente il detto ambasciator di Francia ha tenuto per tre hore conferenza col Kam de Tartari il giorno prima del suo partire. Questi Turchi con dispiacere hanno sentito tali avisi" [1].

În scrisoarea din 27 Decembre 1710, iscălită „Gio. Federico Rosa", se anunţă concentrări de trupe în Albania, în urma ordinului primit de la Poartă. Paşa din Elbasan („Terra Nuova" a Veneţienilor) vrea să strângă patru sute de seimeni, pe spese proprii, şi a trimes pe chehaia prin părţile oraşului Durazzo să adune şi el vre-o sută cincisprezece. Toată Albania e în mişcare. Şi, pe cît e de mare zelul comandanţilor de a strînge trupe, pe atît de mic e resultatul: cu toţii se depărtează, evitînd pericolele războiului. Creştinii sînt însă entusiaşti şi plini de nădejde, avînd o mare veneraţie pentru Rusia. În luna lui Mart, Sultanul se va duce la Adrianopol, cu toate trupele sale de ieniceri şi spahii, unde îşi va stabili cartierul general:

„Dalli miei antecedenti ossequiati foglij haveran le E. E. V. V. compreso quanto mi sortì rilevar sopra li andamenti dé Turchi nelle nuove combustioni con Moscoviti hora nuovamente sono capitati espressi ordini dalla Porta per l'amasso di truppe da tutte queste parti, essendo stato comandato nel suo particolar a questo Passà di Terra Nuova far l'unione di quatro cento seimeni a proprie spese, havendo spedito lo stesso in questo luogo il suo ciachaià purchè da questa terra ne siano estratti cento e quindeci, onde tutta l'Albania è in comotione; e, come li comandanti operano con tutto calore nel esecutione de' supremi precetti, così con poco

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

frutto vedono il bramato effetto del'amasso, stante che tutti sfu gono l'incontro e s'allontanano dei cimenti della guerra ; al'incontro i Greci mostrano tutti il piacere, e sospirano l'appertura di potersi scuoter un giorno da un sì abborito vassalagio, sperando poter ancor inchinar un prencipe nationale, amplificando frà di loro oggetti di vaste idee, quali, come sono ombre del desiderio, così si scopre gran veneratione al nome moscovito, et il di lor cuore inclinato a qualunque sacrifitio per l'ingrandimento di tal prencipe. Vengo avisato che il venturo mese di marzo il Gran Signore passerà in Andrianopoli, facendo marchiar a quelle parte tutte le truppe de' Gianizzari et Spaì, havendo stabilito esso luoco per campo di battaglia come più vicino ad ogni emergenza" [1].

În scrisoarea din 15 Ianuar 1711 se anunţă adunarea de căruţe, cai, cămile ; seimenii nu merg voluntar la înrolare : va trebui să se întrebuinţeze forţa. Sînt inspectate de către capugii fortificaţiile din Albania, artileria, muniţiile. Alţi capugii inspectează ţermul Mării, Herţegovina, Bosnia şi hotarul nord-vestic :

„Dalle riverenti mie antecedenti, V. V. E. E. haverano rilevato gli avisi della publicatione della guerra e li ordini rilasciati dalla Porta, per amassare truppe da per tutta la Romelia, Macedonia, Albania et altrove et anco la marchia che hanno dato a Giannizari e Spaì verso Adrianopoli, et al presente sono stati dispensati altri ordini di unire cariaggi, cavalli e camelli di somma. In queste parti pochi saimeni concorrono volontariamente ad arolarsi, per li quali doverano usare la forza. Due giorni sono è qui ricapitato un capigì, et il giorno istesso destramente lui, con disdar e capitano di questa città, furono soli a visitare tutte le torri e torioni di questa piazza, ove fecero notta dell'artigliaria, palle, polvere, piombo, armi et altri apprestamenti militari, e, prima chè quì il medesimo sij venuto, fù a far la medesima diligenza a Barato, Cannina, Vallona e Castello di Bastova, e l'istesso giorno susseguente verso sera partì col suo postiglione per Ismo a fare l'istessa visita, e di là deve passar in Alessio, Scuttari, Dolcigno et Antivari, di dove con solecitudine si deve restituire a Constantinopoli a presentare tutte le notte che haverà rilevato. Si dice che altri capigì furono nel medesimo tempo spediti per il medesimo effetto par tutti li littorali delle marine, et altri per l'Arcegovena, Bossina

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

et per le frontiere imperiali. Tutto il di più che andarà seguendo sopra questi affari et altri interessi di conseguenza fedelmente con solecitudine le rassegnerò alle sublimi virtù dell' E. E. V. V. perchè li servino di dovuti lumi [1]".

În scrisoarea din 28 Ianuar 1711, Pietro Rosa anunţă că beglerbegul a avut ordin de la Poartă să colinde Rumelia şi să se ducă şi pe coasta Adriaticei. Din Moscopole, Dimitri Bisuca a scris lui Neranzi [2] că begerbegul a pornit de la Sofia şi că, în drum, a luat armele tuturor creştinilor, plătindu-le cu jumătate din preţul lor, că a arestat pe toţi primaţii şi că mulţi locuitori au fost duşi în lanţuri. Se anunţă în acelaşi timp că Ienicerii palatului s'au răsculat cu o parte din populaţie şi că au măcelărit pe Marele-Vizir, silind pe Sultan să-l reducă pe Köprölü. E vorba de Numan Köprölü, fiul lui Mustafă, care a fost în 1700 Mare-Vizir şi a stat numai două luni, retrăgîndu-se de oare ce nu se împăca de loc cu planurile războinice ale lui Carol al XII-lea, învins la Pultava şi retras după înfrîngere în Turcia, unde continua să unelteascâ împotriva Rusiei.

Köprölü s'a retras în Negroponte. Pietro Rosa anunţă că s'a trimes după fostul Mare-Vizir acolo, adaogă însă că nu se ştie nimic precis. Seimenii continuă să fugă de pericolul înrolării:

„Titubanti sono li affari di questo mal fondato Impero, nel quale giornalmente succedono novità degne d'essere da me rassegnate alla sublime virtù di V. V. E. E. Il beglierbei hà havuto ordine della Porta di far il giro della Romelia e calarsi anco in queste coste, e, mossosi giorni sono da Soffia, per tutto ove è passato dicono che hà levato l'armi alli Greci, con pagargliele la metà di ciò che valevano, e nel medesimo tempo tutti li primati de' cristiani di luoghi ove è passato l'hà fatti prigionieri e seco li condusse in catena. Da Voscopoli così hà scritto la decorsa settimana Dimitri Bisuca a questo Neranzi e che di già era gionto a Monasterij. Due giorni sono è gionto da Constantinopoli a Pecin il cadì nuovo e riferisce che si sono sollevati i Gianizari in quella Reggia, con parte de habitanti, e che habino nel medesimo tempo tagliato a pezzi il Primo Visir e fatto rinchiudere il Gran Signore,

---

[1] *Ibid.*

[2] Negustor din Şaciste, stabilit la Durazzo.

www.dacoromanica.ro

volendo questi che riponi nel Visierato il Chiuperlè. Altrimenti lo vogliono decapitare ancor lui et essaltare al trono il nipote maggiore. Per la qual cosa dicono che habbi immediate spedito capigì per terra e galere per mare a Negroponte, a levare il detto Chiuperlì. Di questo fatto non v'è per anco tutta la certezza, e, confermandosi, l'umiliarò all' E. E. V. V. col di più che potrebbe seguire. Renitenti sono i Saimeni nell' arrolarsi, per li quali il beglierbei havea comissione d'astringer i paesi a darli tanti huomeni per ciascheduno. Ma per le novità ultimamente nate dicono che habbi ritroceduto il camino e che sij passato à Sallonichio [1]."

În scrisoarea din 29 Martie 1711 e vorba despre situaţia populaţiei din Albania, care sufere de pe urma concentrării de trupe:

„Li 21 corrente è ricapitato à Cavaglia il beglierbei che va facendo il giro di tutte queste provincie, non tanto per sollecitar la marcia dei Spaì e Seimeni, che, per amassar danaro, estorgendolo dalle miserie di quei popoli, volendo che tutti i luochi li corispondino un tanto per tetto in effetivi contati, oltre la spesa, che sofrono del di lui vitto unito a quello di mille e più cavalli che ha di suo seguito, fermandosi in ogni terra tre o quatro giorni, oggetti tutti che fan strillar al maggior segno queste misere genti, mentre, senza risparmio di rigore e con ogni maggior severità, è di necessità che soccombino a quei riparti di angaria che li vengono imposti. [2]"

Din scrisoarea cu data de 30 April 1711 aflăm că în diferite părţi din Macedonia şi din Rumelia s'au ivit tîlhari de drumul mare :

„M'è parso di dovere rassegnare alla grandezza di V. V. E. E. le presenti notitie. In diversi luochi della Macedonia e Romelia si sono di già radunati ladri da strada, numerosi di 4 in 5 cento persone per ciasche capo, tra cristiani e Turchi, e li medesimi spogliano e et assassinano per il più li Turchi, trà quali un famoso capo detto Bitulas, poco distante di Monasteri, s'attacò col beglierbei e lo ruppe, con obligarlo alla fuga, con morte de suoi; per la qual cosa promisse il perdono ad un altro capo, con questo che andasse con li suoi a scacciare il Bitulas. E, mentre questo mar-

[1] *Cinque Savi alla Mercanzia Lettere di Consoli, Durazzo, 1700-1711, busta 166.*

[2] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

chiava per esseguire fintamente il comando, gionse comandamento dalla Porta al beglierbei di perdono al Bitulas, ma che l'istesso dovesse con otto cento de suoi portarsi a Negroponte per presidiare quella piazza. Del che per ancho non s'è rissolto, stante che dubbita di tradimento. Et l'altro hebbe ordine d'andare a distruggere da fondamenti il monasterio del profetta Nauon, che giace poco discosto dà Voscopoli, col pretesto che li christiani si posano in quello fortificare; del che s'attende l'esito. Al presente si sono sollevati li popoli di Canina e di Vallona contro Alì-Pascià e hanno combattuta, e per ancho combattono, con morte di buon numero d'ambi le parti. Sono andati in soccorso del Pascià alquanti di Cavaglia, e li ducali calorono in soccorso di quelli della Vallona, onde l'affare s'è più accerbita. Parimente dicono che ancho à Gianina si sijno sollevati contro loro Pascià, discorrendosi che tali sollevamenti derivano dalla gente che tolgano per forza per Saimeni e delle nuove impositioni (?), che gravorno tutti li paesi; per la qual cosa fà dubitare di peggio. Ancho in queste vicinanze il Pascià d'Ocrida contende con li prepotenti Turchi, detti per sopranome Radi, da Capo Rodoni, onde per il più và per tutto sconvogliata la quiete [1]."

În scrisoarea din 17 August 1711, despre răscoala Muntenegrenilor:

„Tutta la Servia e parte del Albania è in gran timore per il sollevamento dei Montenegrini, temendo che al lor esempio anche li Montagnoli catholici unitamente con i popoli Clementi facino il medesimo. E, quando i primi non verano soggiogati dal musselin di Scuttari, che con un corpo di dieci in dodici milla huomini si portò sollecitamente al soccorso di Dobotizza minacciata da medesimi sollevati, vi vorano forze maggiori per assodar tal loro pernicioso avento, atteso che ogni giorno vano crescendo in numero, e molte terre e vilaggi rissentono di già il sommo pregiuditio di tal sollevatione [2]."

Pietro Rosa află dintr'o scrisoare adresată de către ambasadorul Franciei din Constantinopol consulului frances din Durazzo de lupta de la Stănilești, de înfrângerea Rușilor, de condițiile păcii,

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

de situaţia regelui Suediei. Iată ce scrie consulul veneţian pe ziua de 20 August 1711:

„In questo punto, verso il mezo giorno, arrivò un Giannizaro a questo signor console di Francia, spedito dall' Eccellentissimo suo signore ambasciatore da Constantinopoli, in pochi giorni di viaggio, con un plico diretto a S. M. Christianissima, con ordine di spedirlo immediate con bastimento aposta al secretario di Francia in Venezia, per la qual cosa questa sera fà partire la di lui saica per la Dominante, e nel medesimo tempo il detto Eccelentissimo signor ambasciatore scrive al console che l'armata ottomana disfà quella di Moscovia, per il quale accidente il Zar dimanda la pace al Primo Visir [1], con le conditioni che in questa la mia divotione rassegna all'alta intelligenza di V. V. E. E.: che renderà Asach e li forti sopra Naiper, distrugerà Camicarch, che pagarà le spese della guerra, che darà tutti li anni un tributo di quaranta mille zecchini al Can de' Tartari, che renderà al rè di Svecia tutto ciò che gli ha preso, che retirerà le trupe moscovite che tiene in Polonia e che non s'opponerà più al passagio del rè di Svecia per li suoi Stati, e che in questo mentre il Moscovito diede per ostagio al Primo Visir otto de' principali officiali della sua armata; asserendo che detta nuova la portò à Constantinopoli il Giacaià del primo Visir sotto li 3 corrente con li tratati di detta pace, ad ogetto che il Gran Signore li ratifichi opure l'impartisca di di lui sovrani comandi. Et il medesimo giorno delli 3 ha spedito il detto Gianizzaso per questa parte. Di ciò però non si sà quanta certezza se gli debba imprestare; nulla dimeno starò in attentione di raccogliere il fatto d'altre persone che quì potessero ricapitare e con solecitudine sogettarò il tutto sotto li loro sapientissimi riflessi. Mentre starò attendendo li venerati comandi dell' E. E. V. V., con profondissimo rispetto li baccio le vesti [2]".

În scrisoarea din 2 Septembre 1711, iarăşi despre lupta de la Stănileşti:

„Dalla riverente mia antecedente, la sovrana auttorità di V. V. E. E. haverà rilevato gli avisi pervenuti da Constantinopoli a questo signor console di Francia dell'esito della guerra trà Moscoviti e

[1] Baltagi-Mohammed.

[2] *Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei consoli, Durazzo, 1700-1711, busta 661.*

www.dacoromanica.ro

Turchi, colla peggio dei primi, ma per anco non s'ha una vera certezza, della quale ne sto in attentione per rassegnarla alle loro grandezze" [1].

În post-scriptum e vorba de sosirea la Durazzo a lui Loredan, proveditorul general al Moreii:

„P. S. Il tempo contrario à fatto aprodar in questa rada l'Eccellentissimo proveditore generale di Morea, Loredano, e atende il vento propicio per proseguire il di lui viaggio".

În scrisoarea din 4 Septembre 1711, Pietro Rosa arată celor cinci „savì alla Mercanzia" modul cum s'a serbătorit la Durazzo victoria turcească de la Stănilești. Orașul a fost pavoasat, au fost salve de artilerie. Consulii au fost înștiințați de izbînda turcească și rugați, ca prieteni ai Sultanului, să contribuie la această serbătoare dînd ordine bastimentelor care se aflau în port să tragă trei lovituri de tun fiecare. Și acest lucru l-au îndeplinit bastimentele venețiene, singurele care se găsiau în acel moment în portul Durazzo. Totul a reușit de minune. Consulul a fost felicitat. S'a întreținut cu autoritățile turcești, și s'au schimbat cuvinte de prietenie. E vorba de plecarea regelui Suediei:

„Hieri arrivò à Cavaglia un Capigi Agà con tre di suo seguito diretto a quest' emino et altri commandanti del distretto di Durazzo a darli parte della vittoria conseguita sopra Moscoviti nel campo di Borut [3], giacente trà Bender e la nuova fortezza fabricata nel passato da Moscoviti istessi, e nel medesimo tempo li notificò la pace seguita, e dicono anche ratificata dal Sultano, con ordine di fare le solite dimostrationi d'alegrezza, per il chè hoggi verso il mezo giorno mandò l'emino comissione per il suo giassagì, o sia scrivano grande, al disdar et altri Agà di questo luoco di dover spiegare bandiere e tirare tutta l'altelaria della città, come seguì verso le 22 hore, e nel medesimo tempo li ordinò d'avisare anco i consoli delli avantaggi del suo sovrano e della pace già stabilita, pregandoci come amici del Gran Signore che li dassimo alcun attestato di piacere, con ordinare alli bastimenti che sono nel porto di fare tre tiri per ciascheduno dopo che haverà terminato la città. Il console di Francia fù esente di questa petitione per non esservi

[1] *Ibid.*
[2] Prut

www.dacoromanica.ro

bastimenti della sua natione, rimanendo quest'incarico alli legni sudditi di V. V. E. E., perchè d'altra natione non se ne ritrova in questo punto in rada di Durazzo, e, rifletendo non esser conveniente il negare a commandanti una tale richiesta col riguardo di più rifflessi, mi sono dimostrato pontuale, e nel medesimo tempo gli feci credere d'havere tutta la consolatione de loro avantagi e pace seguita, et ordinai immediate a capitani de' bastimenti di dovere dopo che haverà terminato la città il saluto di spiegare le loro insigne e di fare tre tiri per ciascheduno; il chè riuscì di sommo contento, non solo de commandanti, mè degli habitanti, tutti mandandomi dopo seguito il saluto a ringratiare del trato cortese e dell'amicitia che li sudditi veneti in simil loro premura gli dimostrarono, e per debito della mia divotione rassegno quest'incontro alle loro sublimi virtù. Verso il tramontar del sole fussimo dal giassagì a congratularsene, ove era con li altri ridotto, et gli stessi mi replicarono li ringratiamenti e che erano accertati della buona amicitia che passa trà la Porta e la Serenissima Repubblica, e, ritornando a Costantinopoli, il Capigì Agà nè darà di ciò veridico testimonio al governo, havendoli io pure fatto comprendere quanto sia grande l'affetto del mio Serenissimo Principe verso il loro Gran Signore e tutto l'Impero. Prosseguendo il discorso, li feci ricercare li particolarità di questa pace: mi dissero che già giunse à Costantinopoli il Saremeti [1] con suo nipote et altro principal ministro alla definitione delle capitulationi, e che alla partenza del Capigì Agà della Corte dovevano porre in libertà l'ambasciatore moscovito, e che il rè di Svecia ha havuto comissione dal Sultano di portarsi a sopr'intendere la demolitione della nuova fortezza e di far dare intierra esecutione a tutto ciò che patuirono e che s'impegnarono i Moscoviti, e che dopo queste operationi il detto rè sarà spedito et scortato nelli suoi stati. Queste et altre particolarità di minor conseguenza ci notificarono li Agà, nè d'altri l'habiamo penetrate che da loro, e come tali il mio zelo le rassegna alle loro grandezze; nè più veridiche gliele posso attestare, perchè d'altri insino al presente non le potei rilevare, riservandomi di farlo quando ricaverò maggiori incontri da personne desinteressate. Li Turchi dimostransi disgustati delli Ragusei, dicendo che habino somministrati due canoni e munitioni alli loro rubelli Montenegrini, e

[1] Şeremetov.

www.dacoromanica.ro

perciò li Scutarini et altri di quei vicinati li fano arz et attestationi per mandarle à Constantinopoli. Tutto il di più che potrò rilevare glielo avanzarò con solecitudine. La sera delli 2 fece vela l'Eccellentissimo Proveditore Generale di Morea, Loredano, per prosseguire il suo viaggio. Mentre attendo li loro sovrani commandi, con profondissimo rispetto li baccio le vesti" [1].

Pietro Rosa comunică în scrisoarea din 16 Septembre 1711 că, după impresia consulului Franciei, Turcii ar avea de gînd să atace Moreia [2]:

„Più volte questo console di Francia, discorendo assieme, mi fece comprendere d'havere penetrato che li Turchi hanno intentione a motivo della riportata vittoria, d'inondare la Morea, o di ricercargliela alla Serenissima Repubblica; li domandai con qual fondamento lui mi dicesse ciò; mi disse d'haverlo penetrato dal Capigì Agà, che portò il commandamento di fare le feste della vittoria e pace e che di ciò li dava alcuna credenza, stante che era della Corte del Primo Visir, e per ciò m'è parso debito di rassegnare un tanto rilevante punto alle loro subblime intelligenze" [3].

În scrisoarea din 3 Octombre 1711, despre incertitudinea păcii dintre Ruşi şi Turci:

„Per anco non si è potuto rilevare la certezza della decantata vittoria, bensì dicono che il Gran Signore non habi voluto confirmare la pace e che vole prosseguire la guerra con Moscoviti; il

---

[1] *Ibid.*

[2] În 1705, Nicolae Pulimeno, creştin din Albania, care indeplinia funcţia de consul al Olandei la Durazzo şi care era, după expresia lui Carlo Ruzzini, ambasador al Veneţiei la Constantinopol, „un duşman al comerţului veneţian", „nemico del nome e del veneto comercio" *(Relazioni, Senato III, Secreta, F. 7)*, spunea unor negustori din Moscopole, după cum se vede dintr'o scrisoare a lui Pietro Rosa (11 Septembre 1705), că locuitorii din Moreia sînt nemulţămiţi de stăpînirea veneţiană: „Martedì mattina, primo giorno di settembre, disse a certi mercanti grechi di Moscopoli d'haver inteso che di Morea siano partite quaranta o cinquanta persone, e che siano andate in Constantinopoli ad esclamar alla Porta contro li publichi rapresentanti di deto Regno, con farli creder che non possono più viver sott'il governo della Serenissima Repubblica; non saprei però a che mottivo esprime questi sentimenti, se non provenienti da un interno livor, che nutrisce, e sempre nutrirà verso il Veneto Dominio" *(Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei Consoli, Durazzo, busta 691, 1700–1711)*.

[3] *Cinque Savi alla Mercanzia, Lettere dei consoli, Durazzo, busta 661, 1700–1711,*

www.dacoromanica.ro

che fà concepire che li primi avisi furono inventati da Turchi per tenere in divotione li loro sudditi cristiani, de quali molto temono, particolarmente quando li Moscoviti riportassero sopra di loro avantagij" [1].

Din scrisoarea cu data de 25 Novembre 1711 reiese că se fac iarăşi pregătiri militare in Turcia. Se confirmă ştirea că Hanul Tatarilor merge la Constantinopol. Turcii se tem ca un nou războiu cu Ruşii să nu li fie defavorabil şi nu prea simpatisează pe regele Suediei. Ei plănuiesc să atace Ungaria şi Moreia, dacă Sultanul se va decide să continue pacea cu Ruşii:

„Li 20 corrente venne quì in Durazzo il Chiocardar del Passà di Terra Nuova a presentare il firmano a questi commandanti et Agà, con ordine di dover immediate unire ciascheduno le loro genti per incaminarsi a Tirrana, ove devono formare il campo per poi avanzarsi nella Matthia [2], e di detta speditione è saraschiere il predetto Passà e sarà seguito dalli musselini di Vallona, Ocrida e di Scuttari, et anco da quelli di Monastieri, solecitando al presente il Capizi Agà il detto ammassamento prima che più s'inasprisca la stagione. Ussain-Passà [di] Canina è già arrivato à Barato, di dove fece disperdere la fatione che gli era contraria, e va aggravando il paese con grosse contributioni. Per la qual cosa stridano estremamente li sudditi, il chè fà credere che il paese si solevi contro di lui. Sempre si conferma l'andata del Kam de' Tartari in Constantinopoli, e perciò si stà in osservanza di quanto rissolverà il Sultano, dicendosi però che li Pascià e commandanti approvano quanto fece il Visir con Moscoviti e lo sostentano, dubitando che, rumpendola nuovamente, li accadesse del male, quando nel passato la sorte fece che gli riuscì con loro honore et avantaggio, mentre temevano grandemente, e mal volintieri vedono il rè di Svetia nella Turchia. Mi fù detto che li Turchi fanno due progetti, l'uno d'attaccare l'Ungaria et l'altro la Morea, e che s'effetuarà l'uno delle due, quando il Sultano rissolvi di continuare la pace con Moscoviti. Tutto ciò che andarà insorgendo rassegnerò alla grandezza di Vostre Eccelenze [3]".

---

[1] *Ibid.*
[2] Ematia.
[3] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

În scrisoarea din 1-iu Decembre 1711, e vorba iarași de atacarea Ungariei și a Moreii. Hanul Tatarilor insistă însă ca pacea cu Rușii să fie ruptă:

„Non vi è modo che il Capigì-Agà, unito col Passà di Terra Nuova, possino ammassare le genti per portarsi in Mathia, a motivo della stagione e per le nevi che al presente sono nei monti. Tratanto li due Agà contumaci, Birlomano e Biri Sogo, vano opprando per componersi mediante una buona corrisponsione di denaro al detto Passà e Capigì, mezzo termine già praticato da Turchi per esimersi dal castigo. Publicamente discorono li Turchi stessi in queste parti che la loro armata si portarà à danni dell' Ongaria o della Morea, quando il Sultano vogli continuar la pace con Moscoviti, insistendo però il Kan de' Tartari ad una nuova rotura con medesimi, e ciò si rissolverà per quanto dicono al tempo del loro Picolo Bairan, che sarà alla fine di dicembre; il che fà stare in attenzione e tutto ciò che insorgerà l'avanzarò con solecitudine alle loro grandezze [1]".

În scrisoarea din 30 Ianuar 1712, Pietro Rosa spune că se confirmă veștile relative la un nou război cu Rușii. Pașii au ordin să fie pregătiți pentru sfîrșitul lui Mart. Cei din Bosnia, Herțegovina, Serbia și Scutari vor rămînea să înăbușe răscoala Muntenegrenilor:

„Sempre più si confermano le notizie della rinovatione della guerra con Moscoviti, e per ciò hanno anco ordine li Pascià di prepararsi per la fine di marzo, dicendosi che quelli di Boscina, Arcegovena, Servia e Scuttari resterano nelli loro distretti per opponersi à Montenegrini et altri popoli solevati. Risorgendo novità degne della loro attentione, gliele avanzarò con tutta solecitudine "[2].

În post-scriptum se spune că puțin a lipsit ca regele Suediei să fie omorît, la Bender, de Ienicerii, Spahiii și Tatarii răsculați:

„P. S. E ricapitato dà Constantinopoli un huomo di questo doganiero e riferisce che il mese passato il rè di Svezia corse pericolo a Bender d'esser ammazzato da una solevatione di Gianizzari, Spaì e Tartari, quando non fosse stato diffeso dalli comman-

[1] *Ibid.*

[2] *Cinque Savì alla Mercanzia. Lettere dei consoli, Duraazo, busta 662, 1712-1738.*

www.dacoromanica.ro

danti, ma che per anco non s'era cessato il tumulto, e che l'aviso era precorso al Gran Signore per li dovuti ripieghi, onde si starà in attentione del seguito, per humiliarlo al loro gravissimo magistrato [1].

În scrisoarea din 17 Februar 1712 e iarăşi vorba de reinceperea războiului dintre Ruşi şi Turci şi de pregătirile militare care se fac. Ambasadorul Angliei şi cel al Olandei se trudesc să impace lucrurile. E greu însă să poată reuşi:

„Altra novità non porta il Gianizzaro che quella della certa guerra con Moscoviti e li gran preparamenti che vano facendo, dicendo che li Eccellentissimi signori ambasciatori d'Inghilterra e d'Olanda molto s'affaticano per componere l'affare, ma ch'è difficile il riuscirli, a motivo dell'impegni che corono. Sono già precorsi li ordini alli Pascià d'Ochrida, Vallona e Terra Nuova d'arrolare Saimeni, pedoni et a cavali, et anco ordinarono per le riviere della Romelia amassamenti considerabili di formenti, orzi e farine, e queste le devono imbarcare al Volo, Salonichio et alla Cavala per trasportarle in Mar Nero. L'Agà sopr'accenato ha comissione dal governo di visitare dopo Antivari tutta la costa del Albania insino a Lepanto, e perciò deve ricapitare anco in Durazzo, onde usarò tutte le diligenze per osservare ogni di lui andamento [2]".

E vorba iarăşi de înrolarea seimenilor în scrisoarea din 23 Februar 1712. Turcii se tem de un nou război şi ţipă în gura mare împotriva regelui Suediei şi a Hanului Tatarilor. Ei cred că ar face o faptă meritoasă acel Musulman care ar îndrăzni să-i ucidă pe amîndoi. Singura lor nădejde e în ambasadorul Angliei şi în acela al Olandei, cari fac toate demersurile la Poartă pentru menţinerea păcii:

„Per accompagnarli la replicata della riverente mia antecedente rassegno al gravissimo magistrato di V. V. E. E. la presente con le recenti notitie che raccolsi. Sono pervenuti gli ordini alli Pascià di queste provintie di arrolare più Saimeni che potrano a piedi e a cavalo, con corrispondere a pedoni reali venti e a cavalieri quaranta, e per tale effetto da per tutto marchiano li capigì e dano alli stessi la commissione d'esser pronti alla marchia con le loro

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

genti per il venturo San Giorgio, e si dice, che da questo obligo sono esclusi li Pascià di Scuttari, Servia et Arcegovena, a motivo che sijno nel paese per opprimere la licenciosità de solevati Montenegrini e delli altri a loro congiunti. Li Turchi dimostrano nuovamente timore di questa guerra e publicamente stridano contro il rè di Svezia e Kan c'è Tartari, e dicono che s'aquisterebbe merito quel Munsulmano che s'accimentasse d'uccidere ambedue, rimanendoli la sola speranza che l'ambasciatori d'Inghilterra et Olanda si maneggiano alla Porta perchè segui la pace. E tutto ciò che andarà in appreso seguendo glielo avanzarò con solecitudine, come pure quanto haverà operato Seidi Achmet-Agà a Dolcigno [1]".

În scrisoarea din 9 Mart 1711, Pietro Rosa vorbește celor cinci „savi alla Mercanzia" despre raporturile lui Constantin Brîncoveanu cu Turcii, după cele spuse de un negustor armean venit din Muntenia la Durazzo, cu ceară care trebuia expediată la Veneția. Acest negustor armean a povestit că, la plecarea lui din Muntenia, veniseră trei capigii să vorbească cu Domnul. Cel d'intâiu a cerut 200 de pungi pentru Sultan. Domnul i le-a dat. Al doilea a cerut 700 de cai pentru războiul impotriva Rușilor. Domnul a avut grijă de îndeplinirea acestei cerințî. Al treilea i-a adus poruncă să se întoarcă imediat la București, căci prea locuiește departe, spre granița Ardealului, unde se retrăsese în ultimul război de frica Turcilor. Domnul a răspuns că nu poate din multe motive să se ducă la București, însă că, acolo unde se află, e gata oricînd să asculte și să îndeplinească poruncile Sultanului. Și astfel al treilea capigiu s'a întors cu acest răspuns în Constantinopol.

Armeanul a mai adăogat că Turcii se pregătesc de război, că ei fac un pod de bărci peste Dunăre, tocmai la mijlocul Munteniei, că în acel loc e strînsă lemnăria trebuitoare și că sînt adunați mulți lucrători păziți de un corp de ieniceri și spahii. Moldova e pustiită de Tatari, cara au dus în captivitate mulți locuitori. Sultanul a dat ordine ca Moldovenii prinși să fie puși în libertate și să se întoarcă în țara lor. Turcii fac mari pregătiri, string ostași, muniții, arme, cai, provisii, mai mult ca în campania precedentă. Beglerbegul colindă Albania, cerînd contribuții mari supușilor. Aceștia se retrag cu toții în munți spre a fi la adăpost de tirania lui. După Sfântul Gheorghe, beglerbegul, cu ceilalți Pași, va fi la

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

Bender, unde are ordin să se ducă. În Sudul Dunării, Turcii desarmează pe creştini şi pedepsesc cu moartea pe aceia cari ascund arme în casele lor:

„Rassegno con la presente alla grandezza di V. V. E. E. esser quì ricapitato un mercante armeno di Valachia in pochi giorni con cere per la Dominante, asserendo che al di lui partire di colà erano arrivati a quel Prencipe, pochi giorni l'uno discosto dall'altro, tre capizì; il primo gli ricercò 200 borse per il Sultano, e gliele diede, il secondo gli ricercò 700 cavali per il servitio della guerra contro Moscoviti, e dissubito glieli fece provedere, il terzo gli portò un commandamento di dovere immediate portarsi in Bocoresti, sua ressidenza, a motivo che soggiorna da lungo tempo retirato alli confini della Transilvania, ove s'era retirato la campagna passata per timore de' Turchi, et a questo gli rispose di non potere per molti riguardi portarsi in Bocoresti, mà che dove si ritrovava era pronto di servire et obbedire i cenni del Gran Signore, e con tale risposta se ne ritornò ancor questo in Constantinopoli. Disse pure l'Armeno che li Turchi divisano di formare il ponte di barche per passare il Danubio giusto alla metà della Valachia, e che in quel sito al presente stavano preparando li legnami necessarij, e che per tal effeto v'erano a quella parte molti opperarii custoditi da un Passà, con un corpo di Gianizzari e Spaì. Asserì pure che la Moldavia era per il più spopolata a motivo che quelli popoli sono fugiti et altri presi da Tartari e che per ciò il Sultano rilasciò ordini che fossero posti in libertà tutti li Moldavi che furono fatti schiavi da Tartari e che ritornassero al loro paese, come pure li altri fugitivi. Li Turchi vanno facendo grandi preparamenti di gente, munitioni, armi, cavali e proviande, assai più della campagna passata. Il beglierbei al presente va facendo il giro di quest' Albania e desola il paese per tutto ove passa facendo fare grosse contributioni a sudditi, a segno tale che tutti si ritirano dalle pianure alli monti per esimersi dalla di lui tiranide, e tiene ordine di ritrovarsi a Bender con gli altri Pascià dopo il venturo San-Giorgio. Dicono che dalla parte meridionale del Danubio li Turchi disarmano tutti li popoli christiani de quei lochi, a pena della vita a quelli che gli ritrovano armi nelle loro case“ [1].

Se vorbeşte de pacea cu Ruşii în scrisoarea din 1-iu Maiu 1712:

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

„Qui per ogni parte si decanta la pace stabilita con Moscoviti, essendo stati spediti ordini di far contramarchia e rimettersi ai loro posti le truppe ordinate tanto del Albania inferiore e superiore“ [1].

În scrisoarea din 25 Maiu 1712 e iarăşi vorba de concentrări de trupe, de îndreptarea lor spre Adrianopole. Ambasadorul Franciei s'a întreţinut cu Marele Vizir. Regele Suediei refusă să plece din Turcia până ce Ruşii nu-i vor da deplină satisfacţie. Franţa ar insista ca Turcii să nu desarmeze. Regele Suediei e susţinut de Hanul Tatarilor:

„In adempimento de' miei ossequiosi doveri avvanzo alla grandezza delle V. V. E. E. le più recenti novità che corrono in queste parti. Sono ultimamente pervenuti Capizì-Agà a tutti li Passà del litorale con ordine di dover marchiare sollecitamente con tutti li Spaì del loro distretto verso Adrianopoli, per quivi unirsi alle altre truppe, dovendo però prima arrollare nuova gente a cavallo con tutta sollecitudine, con dare a cadaun soldato cinquanta reali e tre braccia di panno. Nel che presentemente con tutta la pressa sono affacendati i Passà della Valona, Terra Nuova, Ocrida, Scuttari e Preserendi con gli altri più montani. Da Costantinopoli hò rilevato che, doppo stabilita la pace co' Moscoviti, l'ambasciatore di Francia habbia havuto diverse conferenze col Primo Visir, doppo le quali siano sortite le sopracennate commissioni, non essendosene fin'ora penetrati i motivi, benchè corra commune la voce che siano per scortare il rè di Svezia, come prima fù discorso, mà questi si dice che insista di non voler partirsi se prima non se gli faccino dare maggiori sodisfationi dalla Moscovia e dalla Polonia; supponendosi che la Francia operi con tutti e mezzi affinchè il Turcho non disarmi, per tenere in gelosia li Stati confinanti della Polonia ed Ongaria, e che il rè sueco sia indotto a usare tale renitenza per coprire cotai fini, essendo anco il rè medesimo validamente fiancheggiato dal Kam de' Tartari, e per ciò dovrassi attendere che il tempo sveli cotesti arcani, ed io frattanto starò in continua attenzione per rivelare quanto andarà succedendo, per rassegnare all' E. E. V. V. con tutta sollecitudine le notizie“ [2].

În scrisorile care urmează e iarăşi vorba de pregătirile militare ale Turcilor:

---

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

28 Iunie 1712:

„P. S. Sono giunti verso il tramontar del sole da 80 cavalli in circa, provenienti da Salonichio, carichi di polvere e balle per munizionare questa piazza che n'era del tutto sproveduta, ed il simile vanno facendo di tutte quest'altre littorali, rifferendo i chiarazi o sia nollegini de' medesimi che per il camino hanno incontrato li Passà coi Spai che marchiano per Bender. [1]".

2 Iulie 1712:

„Li 28 del decorso ricapitarono in questa città da 80 cavali in circa, provenienti da Salonichio, di polvere, palle et altri attrecci militari per le munitioni di questa piazza, e lo stesso vanno facendo per tutte quelle del litorale. La decorsa settimana sono partiti li Pascià con li Spai per Bender, et, al presente, per tutte queste vicinanze vano ammassando Seimeni o sia infanteria per portarsi à danni de' Montenegrini et altri di quei popoli solevati [2]".

28 August 1712. Regele Suediei e tot la Bender:

„Non hò veruna novità degna della di loro notizia, senonchè si dice da questi Turchi non essersi per anco partito da Bender il rè di Svezia [3]".

6 Septembre 1712. Sint veşti că Marele Vizir a fost înlăturat şi înlocuit cu Suleiman-Paşa. Regele Suediei insistă pentru un nou războiu cu Ruşii. Se zvoneşte că ambasadorul rus a fost închis în Edì-Culè. Nu e însă nimic sigur:

„Sono quì ricapitati avisi da Salonichio che habino depposto il Primo Visir e che in di lui vece fù eletto Suleiman-Pascià, che nel seraglio faceva le firme del nome reggio nelli baratti e firmani, et è huomo mediocre, per quanto discorono, e che si rinovarà la guerra con Moscoviti ad instanza del rè di Svezia, dicendosi anco che habbiano posto l'ambasciator nelle Sette Torri, del che però non v'è tutta la certezza; nulladimeno ne porta la mia divotione le dovute notitie al gravissimo magistrato di V. V. E. E. Pervenendone di più certe, con solecitudine gliele avanzaro [4]".

15 Decembre 1712. Regele Suediei nu vrea să plece:

---

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*
[3] *Ibid.*
[4] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

„Al presente novità degne del attentione di V. V. E. E. non ve ne sono, solo che la Turchia è titubata a mottivo che il rè di Svetia non ha voluto partir, il che fà star in attentione di ciò che seguirà, e con tutta sollecitudine sarano dà mè con distintione avisate [1]".

25 Decembre 1712. Pregătirile militare turceşti continuă în vederea unui nou războiu cu Ruşii. Regele Suediei şi Hanul Tatarilor insistă pentru invadarea Poloniei. Turcii se arată nemulţămiţi şi blastămă pe regele Suediei. Cu toţii spun că va face o faptă mare acel Turc care ar îndrăzni să-l ucidă:

„Con la riverente mia dei 20 corrente rassegnai alla grandezza di V. V. E. E. quello rilevato del mercante raguseo pervenuto da Constantinopoli, asserendole con la presente non esser questo mercante, ma bensì un gentiluomo da Ragusa nominato Gierolamo Natali, il quale già anni tre e mezo passò de quì per Constantinopoli, di dove si è inoltrato in Moscovia, e colà si è tratenuto li mesi passati, che ritornò in Constantinopoli con un personaggio moscovito, qual si unì col figlio del Seremet et altro per fare l'imbasciata straordinaria assieme col vechio ambasciatore chè fù nelle Sette Torri, che per anco si era fermato alla Corte ; a quali il nuovo Visir fece intendere che, giorni dieci doppo il bairam, sarebbero ammessi all' udienza. Terminato il tempo, in vece di udienza furono tutti posti nelle Sette Torri, e si supone che nel tempo istesso habbino dato comissione a questo di passare in Italia perchè di subito lo spedirono per questa volta ; che, portatosi a visitarmi, doppo li soliti complimenti, gli ricercai come sono passati li affari prima della di lui partenza, mi disse che li 28 del scaduto, che partì, erano sortite da Costantinopoli le due code per preparare li alloggi nel camino d'Andrinopoli, e che alli 30, o al primo del corrente, doveva uscire il Sultano dalla Regia per colà col Primo Visir con tutta la corte, e che supongono li curiosi che sarà per invadere la Polonia ad istanza del Kan de Tartari e delli Rè di Svetia e Stanislao, e che, subito ritenti gli ambasciatori, il supremo Visir ordinò gran preparamenti d'aprestamenti militari e proviande e comandò imediate alli passà d'arrolare seimeni, e in queste parti già hanno dato principio alle levi medesime, mà per

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

verità li Turchi ritornano a temere per questa nuova voltura, con cependo fatteli accidenti al loro Impero, per esser, dicono, ingiusta questa mossa, e perciò fanno preghiere contro il Svezzo, dicendo che, se alcuno de' Turchi l'ucidesse, aquisterebbe merito appresso il loro falso Profeta, e plebbe e comandanti esprimono tali sentimenti.

Supongono che potrebbe esser attaccata Caminieze. Li passà devono ponersi in marchia con li seimeni e spaì del loro distretto alli primi d'aprile venturo, e perciò starò in osservatione di quanto seguirà per soggettare il tutto alla sovrana autorità di V. V. E. E., e attendo li loro venerati comandi da qualli dipende la mia umiltà. Con profondissimo rispetto le baccio le vestì [1]."

19 lanuar 1713. Sultanul e la Adrianopol de unde trimete ordine :

„Il Gran Signore, havendo lasciato tutte le truppe sotto li padiglioni poco discosto da Adrianopoli, solo lui con i ministri è entrato in detta città, di dove fà frequenti spedîtioni di capigi a questi passà, acciò sollecitino l'unione de' seimeni, havendoli comandato la marchia per il venturo marzo [2]."

29 Martie 1713. Se zvoneşte că la Bender a fost o ceartă intre regele Suediei şi Seraschier. Regele a trîmis la Adrianopole, la Sultan, pe unul din curtesanii cari il însoţesc. Pregătirile militare continuă :

„Corre voce che à Bender sijno passati alcuni dissapori trà il Rè di Svezia et il Saraschier, per il chè il detto Rè ha spedito un sogetto della di lui corte in Adrianopoli diretto al Gran Signore, del che si stà in attentione per intender ciò che seguirà. Li passà si preparano alla marchia, con li spaì de' loro distretti, essendoli stato ritratatto l'ordine di condure li seimeni o sijno pedoni, lasciando quelli dell'Albania, Servia e d'Arcegovena per opponersi alli Montenegrini et altri di quei popoli, quando di nuovo si solevassero, lasciando anco per tal effeto nella loro ressidenza li passà d'Ocrida, Scuttari, Servia et Arcegovena. Così discorono li Turchi [3]."

8 April 1713. Regele Suediei a sosit la Cîrc-Chilise, unde a fost adus din ordinul Sultanului. Turcii spun că Sultanul l-ar fi inştiin-

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*
[3] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

ţat că trebuie să se decidă de plecare în Suedia, pe uscat sau pe apă, şi că i-ar fi acordat trei luni pentru hotărîre:

„Sono venuti avisi che il Rè di Svezia sia gionto alle 40 Chiese, luoco giacente nel mezzo del cammino di Constantinopoli et Adrianopoli, ove fù condotto per ordine del Sultano, e lo stesso, per quanto vociferano li Turchi, gli hà fatto intimare a rissolversi a partire per i suoi stati, o per mare o per terra, e che gli habbia assegnati tre mesi di tempo, e per ciò si stà attendere le di lui rissolutioni".

Mai departe, în aceiaşi scrisoare, e vorba de probabilul asediu al cetăţii Cameniţa:

„Discorono che in Adrianopoli si và ingrossando l'esercito, ove da Costantinopoli li conducono molti apprestamenti militari; perciò fà temere l'assedio di Cammîniez, mà per anco non v'è sicurezza alcuna. [1]"

20 Maiu 1713. Toţi ambasadorii străini au trecut la Adrianopole. Primul Vizir a fost înlăturat; s'a trimes după fratele mai mic al lui Köprülü. Muftiul şi Capudan-Paşa au fost şi ei înlăturaţi:

„Nelle lettere del mio dragomano seguente da Terranova li 20 corrente m'avisa d'haver raccolto a quella parte che tanto l'Eccellentissimo Bailo, che tuttti gli altri ministri de' principi che s'atrovano appreso il Sultano siano passati per comando dello stesso in Andrianopoli, ove soggiorna al presente. Si accusa la depositione del ultimo primo Visir, fermatosi nella carica solo giorni vintiquatro e che sia stato spedito espresso a levar il fratello minor del Chiuperlì, stabilito da quel monarca alla suprema directione di quel vasto Impero. È stato pur deposto il Muftì e Capitan-Passà, con altri de' primi ministri; cose tutte che meritano riffflessione, essendo al'oscuro sinhora delli oggetti di tali deliberazioni. Continuano li spaì la marchia per Andrianopli, essendosi soto li 17 stante incaminati a quella volta tutti quelli del bassalagio di Ocrida, al qual seguitarà anco l'altro di Teranova [2]".

28 Iunie 1713. Se zvoneşte că, în urma unei înţelegeri cu Ţarul, regele Suediei va pleca din Turcia, prin Polonia, şi că va fi însoţit

---

[1] *Ibid.*
[2] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

până la graniță de Pașii și spahiîi din Rumelia. Turcii cred că, dacă pacea cu Rușii se va menținea, ei vor ataca o altă țară:

„In addempimento della mia humiltà rassegno alla grandezza di V. V. E. E. le recenti notitie della Turchia. Dicono che il Zar habbi fatta tregua per anni sette col Rè di Svetia e che habino concertato il di lui passaggio per la Polonia, e che sarà scortato dalli bassà e spaì della Romelia insino alli confini suoi, cioè, arguiscono li Turchi, che la Porta continuerà la pace con la Moscovia, mà che moverano l'armi a danni d'alcun altro. La decorsa settimana li passà d'Ocrida, Pechia e Scutari, con sei milla cernide, entrarono per ordine del Sultano in Mathia per debellare un prepotente detto Bir' Otomani, ma si crede che non faranno cos'alcuna, perchè verano, giusto al loro solito, contaminati con regali e faranno vedere che l'accuse furono false, non potendosi concepire quanto al presente sij corotta la Turchia[1]."

2 Iulie 1713. Regele Suediei e în miserie, fără bani și fără pîne. Pentru a-l sili să plece, Sultanul i-a redus, lui și celor cari îl înconjoară, hrana zilnică. Regele Suediei a presintat două memorii, cerând, pe lîngă sporirea hranei, și ceva bani pentru a-și îmbrăca oamenii. Cele două memorii au fost rupte. De și a fost înștiințat că trebuie să plece prin Polonia, însoțit de cinci mii de Turci, în urma înțelegerii cu ambasadorul polon, regele Suediei persistă în a rămînea în Turcia, pretinzînd să i se dea o armată de patruzeci de mii de Turci și treizeci de mii de Tatari. El a fost isolat, nepermițîndu-i-se niciun contact cu cei de afară. Se crede chiar că, dacă el va continua să persiste în obstinație, va fi trimes sau într'o insulă oarecare sau la Ismid, vechea Nicomedie, unde s'a retras, în 1705, Emeric Tököly. În prima zi a lunii, generalul Steinbock s'a predat, cu zece mii de Suedesi, principelui Mencicov, care l-a tratat într'un mod cu totul deosebit la masă:

„Le novità recenti della Turchia sono le seguenti. Li affari del Rè Sueco sono in precipitio da per tutto. Nel Holsatia il di lui esercito era non tanto dal ferro, quanto dalla fame e dalle malatie quasi disfatto. Il generale Steinboch, vedendo[si] sempre più incalzatto e ristretto da' colegatti, specialmente da' Moscoviti, si ritirò a Ottinga, se non erro, e ultimamente, non conoscendosi sicuro

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

fori, si ritirò dentro; ma, trovandosi continuamente bombardatto e bombeggiato da' nemici, e cominciando a mancarli l'acqua, l'ultimi avisi portavano che stava per capitolare la resa. Quà il Rè parimente si trova in extrema miseria, senza denari e senza pane. Ultimamente il Gran Signore, per obbligarlo maggiormente alla partenza, li ha ritiratto il taim, in maniera che a lui et a 120 persone che sono con lui non li dà altro al giorno che 50 oche di carne, 70 di vino e 150 pagnotte. Haveva presentato due memoriali, supplicando li fosse cresciuto il taim e datta qualche summa di denari per vestir la sua gente restata spogliata di tutto da' Tartari, e furono ambedue straciati. Ultimamente, essendoli intimata la partenza, con cinque milla Turchi che lo dovevano accompagnare per la Polonia sino a Danzica, secondo l'accordo fatto col s. ambasciator polacco, egli non ha volsuto piegarsi, nè rissolversi, pretendendo li fosse dato un esercito di 40 milla Turchi e 30 milla Tartari. Mà il Gran Signore, accortosi ch'egli con tanto numero potrebbe impadronirsi della Polonia e stabilirsi in quel Regno, e poi vendicarsi delli torti e strapazzi ricevuti, finalmente l'ha quasi posto in arresto, non permettendo che alcuno de' suoi possi sortir fuori, nè alcuno di fori venir da lui, e si discore che, persistendo egli nella sua obstinatione, sarà mandato o su qualche isola o in Nicomedia, dove fù parimente rilegato il Tecli. Quà li soggiungono che al primo del corrente il generale Steinboch s'è reso prigioniere di guerra, con quasi dieci milla Svezesi, al prencipe di Monzicovia, che l'istesso giorno l'ha tratatto lautamente a pranso [1]."

2 Ianuar 1714. E vorba de resistenţa Muntenegrenilor răsculaţi:

„Lo stesso passà [2] insiste così comandato dalla Porta, che da popoli montenegrini sian ricevute le carte del carazo. Altrimenti gli minaccia d'entrar al aprir della stagione con vigorose forze ne' loro distretti; cose tutte che non fano ancor alcune impressioni in quelle genti, essendo per la maggior parte disposti alla difesa più presto che alla sogetione del giogo ottomano [3]."

5 Februar 1714. Cîţiva Turci din Ohrida, veniţi din Constantinopol la Durazzo, spun că Sultanul a luat hotărârea să se pre-

[1] *Ibid.*

[2] Paşa din Scutari.

[3] *Cinque savi alla Mercanzia. Lettere dei consoli. Durazzo, busta* 662, 171-2, 1738.

www.dacoromanica.ro

gătească o mare floa şi o puternică armată de uscat pentru recucerirea Moreii:

„Non lascio anco di soggettar alle riverite riflessioni di V. V. E. E. certe tali quali voci raccolte da alcuni Turchi del passà d'Ocrida, mandati da pochi da Constantinopoli e capitati per occorenze del loro padrone a questa scala, quali a bocca piena van decantando la risolutione stabilita dal Sultano del armo d'una grossa armata navale, e che con un poderoso esercito habbino da invader il Regno della Morea [1]."

5 April 1714. Turcii fac pregătiri militare. Se zvoneşte că a fost decapitat Capudan-Paşa şi că in locul acestuia va fi pus Gianim-Hogea din Trîpoli:

„Sono venuti gl'ordini alli passà d'Ocrida, d'Elbassan, Valona et gl'altri dalle parti dell'Epiro di dover marchiare assieme con li spaì delli loro distretti verso Adrianopoli, essendo stati esclusi da tale marchia li passà di Ducagini, Presarendi, Servia, Arcegovena, Bossina e quello di Scutari, e questo ordinò l'ammassamento di gente di Matthia, Ducagini, Presarendi e Scutari per andare, come decantan, in Montenegro, ad obbligare quei popoli alla corisponsione del carazzo. Passano e ripassano per questi contorni frequenti capigì con ordini del mal fondato governo. Sino al presente non è gionto alli Dolcignoti la permissione ch'attendono dalla Porta di riarmare in corso. Si discore che habbino decapitato il Capitan-Passà et instituitovi il Bustangì-Bassi e rimosse altre cariche. Corse voce che il Sultano habbi spedito in Tripoli a levare Zanun Ozza per ponerlo al commando dell'armata avale e forse anco per farlo Capitan-Passà; il che sarebbe desiderabile, perchè di breve terminarebbe di vivere, perchè troppo precautioni va suggerendo al governo per renderlo formidabile in mare, havendo fatto commettere che non si fabrichîno più saiche per il servitio dei mercanti, ma tutto vascelli grossi, e di già ne sono stati fabricati diversi [2]."

În post-scriptum e vorba de sosirea la Tenedos a bailelui Memmo. Vizir – e vorba de Damad-Alì – e un om extravagant:

„P. S.–Dopo haver terminata questa riverente, ricevo lettera da

[1] *Ibid.*
[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

Constantinopoli, dal mio dragomano, delli 10 marzo pasato, asserendomi che l'Ecc. S. bailo Memo era giunto al Tenedo e che le due galere erano andate a riceverlo, e che non v'è alcuna novità di rimarco, solo che il Suppremo Visir è huomo stravagante."

11 Iulie 1714. Scrisoarea e trimeasă din Castelnuovo. Pietro Rosa se întoarce la Veneţia, lăsînd la consulat pe Giovanni Cumano, din familia lui Giorgio Cumano, negustor veneţian şi consul la Durazzo în 1700 [1].

E vorba iarăşi despre mişcările de trupe in Turcia.

„Nel punto del mio partire li Turchi decantavano che quanto prima dovevano unirsi a Tirana alquanti passà, che fù prima di Valona et al presente d'Ocrida, e Scutari sarà il loro saraschiero, verso la mettà del venturo, in Monte Nero e unirsi col passà di Bossina et altri Pascià di quei contorni, dicendosi che tutti uniti vogliono sottomettere alla dovuta obbedienza li popoli contumaci. Quel poi che anderà insorgendo sarà inconbenza del signor Cumano avanzarglielo con tutta solecitudine [2]."

4 Novembre 1714. Scrisoarea e iscălită de Giovanni Cumano, vice-consul. Turcii se înarmează în taină pe uscat şi pe apă. Ei strîng muniţii în Negroponte. Moreia va fi atacată:

„Da più parte viene dinotato li taciti preparamenti che fanno questi Ottomani di armo, per mare e per terra, amassamenti di proviande e monitioni, che passano in Negroponte et altri luochi vicini. In Salonichio dicono di dovere svernare l'armata navale, ove vi sono raccolti quantità de grani, fieni et altro. Certi ponti guasti di assai tempo in alcuni luochi ne' passi de fiumare si vano rinovando, sichè partorisce il tutto indicij di qualche mal intentione e, come viene divolgato, di voler ataccar la Morea. Nella Reggia pare che sij il tutto in calma, ma la fama si avanza con grandezza, di guerra. Del che mi è parso dovere soggettar questo ai saggi riflessi di V. V. E. E., con particolar mira in appresso d'indagare sopra tali novità et humiliarle il tutto con prontezza [3]."

---

[1] Giorgio Cumano, care locuia la Veneţia, în Campo San Provolo, lingă San Zaccaria şi lingă Calle degli Albanesi, are o intreagă corespondenţă cu negustorii romini din Moscopole.

[2] *Cinque Savi alla Mercanzia, lettere dei Consoli, Durazzo, busta* 662, 1712-1738.

[3] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

17 Decembre 1714. Spahiii din Cameniţa se grăbesc să ajungă la Larisa, unde s'au şi dus trei mii de Ieniceri şi unde e aşteptat primul Vizir, Damad-Alì, pentru cucerirea Moreei. În Salonic se strîng provisiile şi munițiile necesare. Se aude că Paşa din Scutari a fost ales seraschier:

„Sarà un mese in circa che fecero ritorno li spaì pervenuti dalla città fabricata da loro nei contorni di Caminiezza: dicono devessi allestire quanto prima per passare in Larissa, ove s'intese esser andati da trè mille gianizzari, e colà devessi portare a suo tempo il Primo Visir, essendo comun parere d'una celere mossa per attaccare la Morea. In Salonichio si fabricano novi magazeni per accumulare monitioni e viveri, facendo condure colà quantità di formenti. Il passà de Scuttari si dice esser statto elleto per setaschiero [1]"

Cu această scrisoare se întrerupe corespondenţa consulului veneţian din Durazzo. Ea este reluată după războiul care se termină prin pacea de la Passarowitz, în 1719. Veneţia pierduse Moreia. Informaţiile acestea, de şi sînt comunicate de un simplu consul, de şi n'au valoarea unui raport scris de un ambasador şi de şi nu sînt totdeauna exacte, totuşi presintă un oarecare interes prin faptul că ele ni redau atmosfera in care trăiau popoarele balcanice în timpul războiului ruso-turc din 1711 şi imediat după acest război. Reproducînd zvonurile care circulau, aceste informaţii ne pun oarecum în contact cu mentalitatea din epoca aceia a Turcilor şi a creştinilor din Imperiul otoman.

Valeriu Papahagi.

O contribuţie la istoria literară a Aromînilor

La Viena, în 1811, cu literele lui Vendoti, se publică o gramatică italiană (Ἡ ἰταλικὴ γραμματικὴ), „împărţită în două cărţi, etimologică şi tehnologică, pentru mai uşoara înţelegere şi mai lesnicioasa introducere a celor ce doresc s'o înveţe". Autorul, cel care a prefăcut-o „în limba noastră vorbită" şi „a dat-o la lumină" (ἐρανισθεῖσα καὶ εὐμεθόδως εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν

[1] *Ibid.*

www.dacoromanica.ro

διάλεκτον συντεθεῖσα τέποτε καὶ εἰς φὸς ἀχθεῖσα), e Toma Dimitrie din Siatiște (παρὰ τοῦ ἐλλογίμου κυροῦ Θωμᾶ Δημητρίου, τοῦ ἐκ τῆς πόλεως Σιατίστης). Cel ce „o îndreaptă cu îngrijire" (ἐπιμελῶς διορθωθεῖσα) și o publică din nou e negustorul Constantin Cuscurulli din Larisa (τοῦ τιμίου καὶ φιλογενοῦς ἐν πραγματευτοῖς κυρίου Κωνσταντίνου Κουσκουρούλλη τοῦ Λαρισσαίου), care adauge și tratatul de ortografie al lui Corticelli (τοῦ Κορτιτζέλλους).

Siatista e un centru românesc, și atît Toma Dimitriu, cît și, mai ales, Constantin Cuscurulli, aparțin rasei noastre. Aceasta, de și primul vorbește din Viena, la 30 Ianuar 1779, de „prea-vestitul neam al Grecilor" (τὸ περικλεὲς γένος τῶν Ἑλλήνων) (o a doua prefață, anonimă, închinată lui, e din Leipzig, 9 Octombre 1778).

Între versurile de la început sînt acelea ale „loghiotatului" Teodor Hagi-Ioan din Siatista, ale altuia cu același titlu, Ioan Pavel Hagi-Mihail, ale lui Arghir Popa Ioannu, ambii din același loc, pe lîngă „eroelegia" unui Constantin Mihail din Kastoria. Ei laudă și orașul Siatista, Σιατίστη ἡ περίπυστος.

Nu se uită nota anti-turcă. La pagina 377: Ho inteso dire che i Turchi sono stato ben battuti.

Nu e lista, obișnuită în asemenea cărți, într'o astfel de epocă, a „prenumeranților".

N. Iorga.

Un călător german prin țerile noastre la 1833

Cartea călătorului german F. S. Chrismar, intitulată *„Skizzen einer Reise durch Ungarn in die Türkei"*, de care ne ocupăm în acest articol, cuprinde relațiuni foarte exacte și interesante asupra boierilor romîni și asupra armatelor rusești din București, în preajma anului 1833.

Ea n'a fost cercetată de d. N. Iorga în cunoscuta lucrare *„Istoria Romînilor prin călători"* [1], și de aceia credem necesar să vorbim despre dînsa aici.

F. S. Chrismar, German de origine, a făcut o călătorie, în 1833, de la München la Constantinopol, cu care ocasie a trecut prin Muntenia. El a publicat jurnalul călătoriei sale supt acel titlu: *Skizzen einer Reise durch Ungarn in die Türkei. Von F. S. Chrismar.*

[1] Ediția a II-a, adăugită, București, 1928-1929, 4 volume.

www.dacoromanica.ro

Pesth, Georg Kilian, 1834, în 8° de VI + 175 pp. (București, Biblioteca Academiei Romîne, No. I. 28088).

In prefață (p. 1) Chrismar arată plăcerile ce procură o călătorie și vorbește de țerile prin care a trecut.

Fiecare capitol are un motto.

Germanul pleacă din München la 1-iu April (1833)[1] și străbate prin Austria, Ungaria, Banat și Transilvania (pp. 77-78). De la Brașov trece prin pasul Predeal în Muntenia. Călătoria până la București a făcut-o călare. In prima noapte a dormit la un țeran, cu care ocasie descrie bordeiul țeranului și modul lui de traiu.

Acest capitol este intitulat: *„prima noapte în Muntenia"* (p. 85) și are ca motto următoarele cuvinte: *„eu văd cu totul alte scene și lucruri și cîmpuri necunoscute"* (v. Kleist). Călătorul ajunge cu caravana, spre seară, la un drum care urca. Suie mereu și ajunge în păduri, printre stînci și munți îngrozitori. Tovarășul lui de călătorie îi strigă: *„Nous voilà en Turquie"* și se apropie de dînsul ca să-i vorbească în secret. Trec munții călare, pe cai deprinși cu drumurile înguste și stîncoase și, după greutățile drumului, crezînd că se vor ridica la cer, îi apucă noaptea și se opresc la o casă mică, unde fac popas. Acolo era locuința unui Romîn, unde stăteau tinerii și bătrînii la un loc cu toți porcii lor. La început se codiră dacă trebuie, sau nu, să intre, sau să doarmă supt cerul liber. În sfîrșit intrară și se loviră cu capul de grinda ușii, foarte mică. Înlăuntru, zice călătorul, pe lîngă fum și îngrămădeală, mai erau două femei și un copil pe jumătate gol, cari ședeau cu toții la vatră. Porcii fac zgomot la întrarea călătorilor; oamenii nici nu-i băgară în samă și toți adormiră. A doua zi o slabă lumină pătrundea prin ferestrele lipite cu țiplă de bou. Se sculară fără să trezească din somn gazda și gustară cu plăcere aierul proaspăt și priveliștea îndepărtată albă de zăpadă nesfîrșită.

Călătoria prin înălțimea munților (p. 90). După multă greutate, conducătorii romîni fiind cam leneși, o porniră la drum. Mer-

[1] Chrismar nu spune cînd a călătorit prin Muntenia, însă dă cîteva indicii după care se poate precisa anul călătoriei lui. Cînd a intrat în Muntenia nu a fost supus la carantină, iar la Galați holera încetase. Holera începuse în 1831 și încetase la sfîrșitul anului 1832. Probabil că el a trecut prin Muntenia în anul 1833. Cf. Hurmuzaki, *Documente*, *Supl.* I, IV, N-le 274 și 313, pp. 375 și 433.

www.dacoromanica.ro

seră după cursul unui mic riuleț, care devenia din ce în ce mai mare, trecură de vre-o douăsprezece-cinsprezece ori acest rîu în diferite locuri și la urmă făcură fără voie și o baie în valurile lui. Scenele erau variate, drumul nu părea greu. Se ridicară pe o înălțime pietroasă și imediat dădură într'o vale îngustă; din stîncă în stîncă, prin drumul de multe ori înfiorător, ajung să aibă o vedere foarte frumoasă.

Se descrie frumusețea impunătoare a brazilor și stejarilor din munți și se compară cu cei germani. Din loc în loc vedeau pomi groși și înalți scoși din rădăcină și-și făcură ideie de furtunile care trebuie să domnească pe aici. Se făcu noapte și traseră cam tot într'o gaură ca aceia în care fuseseră găzduiți în noaptea trecută; dar vîrfurile munților le lăsaseră departe înapoia lor. A doua zi ajunseră în locuri mai vesele, cu văi mai drăgălașe. Trecură pe lîngă mănăstiri grecești. Dădură peste Cazacii de la vamă și li plătiră trecerea pentru ei și pentru cai. Spre seară ajunseră la poalele munților; poposiră pe o înălțime înverzită, de unde aveau o vedere vastă. Se culcară și a doua zi fură sculați în sunete de fluier și tobe. În apropiere, peste râu, era infanteria rusească, ce se gătia de marș.

Călăuzele lor se sculară și ele de vreme și porniră iarăși la drum, urmărind marșul militarilor, ale căror baionete sclipiau la lumina soarelui. În același timp cu Rușii, ajunseră la Cîmpina *(„Kimpina")*, unde locuitorii se îngrămădiau să vadă trecînd armata rusească. Își vizară apoi hîrtiile la autoritatea de acolo. Funcționarii erau cu turban și îmbrăcați în costum turcesc și ședeau comod pe perne moi. Îi ținură mult pănă îi expediară și li vizară pașapoartele lenevos pe genunchi. Se spune despre necurățenia orașului Cîmpina și despre portul lor că e la fel cu al țeranilor din Transilvania. Afară din Cîmpina trecură iar rîul și făcură acum drumul pe cîmpie întinsă. Terenul era roditor ca o grădină mare și frumoasă. Prin lanurile întinse văzură femei muncind din greu, iar pe bărbați stînd ca niște trintori răzimați de ușa casei. Totul era înverzit de nemăsurata rodnicie a solului.

O zi în Lipovan (p. 97). Cel d'întăiu popas în cîmpie. Li se părea îngrijitor să rămîie o zi întreagă într'un sat românesc, dar caii trebuiau odihniți, și rămaseră, căci alți cai nu găsiră să închirieze. Descrie locul din împrejurimi, cu mulțimea „Lipovenilor", mesele lor, băuturile pe care le luau trecătorii, cimitirul, obiceiu-

www.dacoromanica.ro

rile lor molatece și leneșe, colibele și grădinile, uriciunea bătrînă a femeilor și portul murdar al copiilor. Vorbește despre capul bisericesc al satului, descrie statura și îmbrăcămintea lui și aceia a tovarășului, îmbrăcat turcește, și-i compară cu Faust și Mefistofele. Ei se apropie de călători, salutîndu-i în latinește și ținînd în mînă sticla și păharul. Li-a sintetisat într'un dicton basa principiilor de morală, zicîndu-li: „*Qui bene bibit, bene dormit; qui bene dormit, non peccat: ergo qui bene bibit non peccat*". Toarnă pe gît unul după altul două pahare și apoi trece sticla și păharul în mîna tovarășului, a Arnăutului, pe care-l recomandă ca prieten, și li istorisesc toată viața militară a prietenului său. Băură amîndoi, lăudîndu-se mereu, pînă se îmbătară, iar călătorii se duseră la culcare.

A doua zi cei doi tovarăși goliră iar o sticlă de rachiu, după obiceiul lipovenesc, des de dimineață pe la oarele șase. Se spune că Lipoveanului îi trebuie rachiul, iar Rominului somnul. Țeranii romîni, cotropiți de atîtea popoare, s'au deprins a nu mai lucra nimic spre îmbunătățirea lor, fiind siguri că produsul muncii lor va fi răpit de neamurile cotropitoare. Arnăutul făcea pe tiranul și supunea pe locuitori la contribuții care trebuiau imediat satisfăcute. Țara aceasta așa de fructiferă și mănoasă ar fi cu totul altceva dacă ar fi căzut în mîni mai bune. După ce au făcut mici plimbări prin împrejurimi, seara s'au întors înapoi la gazdă.

Bucureștii (p. 104). A doua zi cîțiva din caravană se despart și pleacă înaintea ei. Românii conducători se opriau la fiecare circiumă să bea cîte un păhărel, iar călătorii profitau de popas ca să se mai odihnească de osteneala călăriei.

Timpul, frumos, și ei gustau cu multă plăcere cîntecul păsărilor și dulceața cerului. În păduricile din calea lor, totul era înflorit, înverzit, și călătorul era captivat de cîntecul privighetorilor, ca de niște sirene. De departe, ieșind din păduricе, văd turnurile bisericilor din București. Impresia d'întăiu a fost mare și surprinzătoare și-și închipuiau că orașul e gigantic și nesfîrșit. Dar, cînd au întrat în interior, impresiile s'au schimbat, mărite fiind și de presența trupelor rusești. Călătorul observă contrastul dintre îmbrăcămintea orientală a bărbaților și eleganța, după moda din Paris, a femeilor, care se primblau în echipagii strălucite ca în Viena. Luxul lor era prea mare. Mai toate femeile boierilor nu s'ar fi înjosit să meargă pe jos niciodată.

www.dacoromanica.ro

Viața în București era foarte variată și se întîlniau toate națiile, toate ocupațiile și toate uniformele. Amintește și de Țiganii cari stăteau înaintea palatului boierilor. Descrie orașul, străzile, casele, modul lor de construcție și spune că aceia ce se vedea în București era icoana întregii Țeri-Românești; în toate părțile lux și desfrînare, alături cu miseria și nevoia apăsătoare. Pe de o parte obiceiuri apusene, pe de alta flegmatismul oriental și înapoiere încăpățînată; în fine atîta contrast, încît se miră cum s'ar fi putut aduce în armonie un așa haos.

Vorbind de starea sanitară și de poziția orașului, îl numește focarul ciumei. Pomenește de mulțimea mlăștinilor, de apa proastă și necurățenia din interiorul orașului. Spune că din causa negligenței era acea multă necurățenie; munți de gunoaie stăteau înaintea caselor boierești, care poate de zece, cinsprezece ani nu fuseseră ridicate, încît o curățenie radicală s'ar fi făcut cu greu.

Parcă vedea grajdul mitologic al lui Augias, iar Rușii au un mare merit, căci prin Cazacii lor s'au curățit acestea. Ei au provocat însă o mare scumpete în oraș. Călătorul ni spune că scumpetea aceasta ajunsese atunci la culme. Pentru o casă cu pămînt pe jos (scîndurile se arseseră din causa ciumei) au plătit la fiecare două zile cîte un galben. După călător, viața în Paris era cu mult mai ieftină decât cea din București. Distracții publice nu erau mai de loc, de oare ce Musele nu și-au clădit în București templele lor: Rușii, ca și Romînii, sacrificau mai mult în templul lui Bachus. Acesta era cultul practicat în București.

Se cîntau mai mult cîntece naționale rusești, și se petrecea rusește. Rușii se impuneau prin bani: bande de musicanți cutreierau ziua și noaptea străzile; și, în București, ofițerii ruși erau stăpînii orașului. În locul Domnului românesc era un guvernator rus și țara predată Rușilor.

Nenorocirea țerii și împiedecarea oricării desvoltări se datorește așezării geografice și numeroaselor războaie și certuri dintre vecini. Ungurul ar fi vrut să stăpănească Țara-de-sus, Turcul ar fi voit să facă o provincie turcească, Rusul ar fi voit să domnească; și toți se siliau să nege originea Romînilor și să-i facă Slavi.

Spune însă că și istoricul rus Caramzin, în istoria lui, zice între altele: *„chiar numele de Valah însemnează în limba polonă Italian și deci Romînii sînt mai mult Italieni, asămănîndu-se prin limbă*

www.dacoromanica.ro

mai mult cu Italienii și deci se numesc cu drept cuvînt Romîni, adecă Romani. Încă din timpul lui Cinnamus erau luați drept colonișți italieni".

Chrismar vorbește apoi de întemeierea orașului București și spune că l-a fundat Radu-cel-Negru („Negro Wod"), care a stăpînit țara la 1290. Supt Domnia lui Constantin Brîncoveanu (1713), orașul avea case mari, palate princiare și o populație de 50.000 de locuitori. Pe timpul lui Alexandru Ipsilanti, s'ar fi înfrumusețat mult și număra pe atunci cam 100.000 de locuitori.

Mai departe călătorul vorbește de diferitele proiecte ce se făceau pe la 1833 spre înfrumusețarea orașului: „*se doria mult, dar se făcea puțin, ca de obiceiu*".

Pe o jumătate de pagină se dă o paralelă de citeva cuvinte mai usuale românești, traduse în germană, ca să arăte asămănarea pronunției cu limba italiană. Fiii boierilor munteni visitau străinătatea, Londra și Parisul, mai mult ca să se instruiască în lux și destrăbălare. Vorbește însă și de țeranul legat de pămînt, care lucrează la îmbunătățirea soartei țerii și a neamului său și spune că „*poeții ar găsi destul material să cînte durerile poporului*"; speră că în curînd, prin ajutorul tipografiilor, „*se vor da la lumină în limba românească bucăți de valoare, în care ar avea destule să plîngă, multe să simță, unele să le mîngîie, mai multe să alineze, multe să dorească și puține să spereze*".

Drumul spre Brăila (p. 118). După ce a stat zece zile în București, satisfăcîndu-și curiositatea, și pomenește de frasa lui Goethe *în care se arată dorința călătorului după „variația tablourilor ca la operă*", Chrismar își fixează itinerariul călătoriei. Ni spune că a încercat în multe chipuri a călători, și acum de la Brăila înainte va merge pe apă. De acolo la Galați și Constantinopol, pe Dunăre și pe Mare, fiind tentați mai ales de istorisirile ofițerilor ruși, cari nu li recomandau drumurile prin Bulgaria.

Se angajară la o caravană de comercianți bucureșteni și gălățeni, bine înarmată. Părăsesc Bucureștii seara la cinci oare. Noaptea au cvartirul într'un sat, de unde se mai vedea încă orașul. Pe cînd se gătesc să mănînce, sînt deranjați de lupta servitorilor cu o trupă de bandiți, cari voiau să li fure vitele, și se miră călătorul străin de obrăznicia hoților cari se aruncă și acolo unde văd adunată lume multă. După gonirea lor se dedau somnului, iar, a doua zi de dimineață, pornesc iarăși la drum,

www.dacoromanica.ro

printr'o cîmpie nesfîrșită. A doua noapte o petrec supt cerul liber, negăsind nici sat, nici bordeiu.

Se descrie în colori vii frumusețea acelei nopți. Spre ziuă sînt deșteptați de *„extra-poșta"* muntean, cu patru roți mici, cu un surugiu călare pe unul din cai. Se miră însă de prea marele zgomot al poștalionului și se întreabă ce liniște și plăcere ar putea gusta cineva într'un astfel de cărucior îngust și cu atita vuiet de ferării și de roate scîrțiitoare.

A treia zi trec pe lîngă o tabără rusească.

Petrec noaptea iar supt cerul liber, localitatea aceia fiind puțin populată. A patra zi privelișteа s'a schimbat : au început să apară mici case și spre seară au ajuns în împrejurimile cele mai apropiate ale Brăilei.

Drumul călătorilor fiind spre Galați, poposiră în preajma Brăilei, fără să între în orașul atît de important în ultimul război rusoturc. Adormiră în povestirea unui Grec despre minunățiile ce s'au întîmplat la asedierea orașului Brăila în acel război.

Galații (p. 125). A doua zi de dimineață se trece Siretiul, care desparte Muntenia de Moldova, pe un pod de vase în lungime de 150 de metri, aproape de locul vărsării lui în Dunăre. Se vorbește de importanța comercială a Siretiului și a Prutului, care se varsă în Dunăre, de Galați, de portul lui. Cînd vor să între în oraș, sînt întîmpinați de Ruși, cari li interzic întrarea, fiind epidemia ciumei.

Comercianții erau supărați. Se face tocmeala și, spre seară, prin ajutorul unui Italian, care cunoștea obiceiurile Rusului, întrară în oraș, plătind fiecare cîte două ruble. Impresia era penibilă. Toate magazinele și cafenelele închise. Negustorii, între cari și Nemți din Brașov, se plîngeau de întreruperea comerțului. Ciuma nu se ivi, și a doua zi se deschise tot, iar ceata Rușilor a fost mulțămită de stratagemă.

Guvernatorul rus al Galaților se teme însă mult de izbucnirea ciumei, căci penultima ambasadă rusească fusese victima acestei epidemii. Aceasta a spus-o chiar nevasta lui, care vorbia germana și francesa. Drumeții au stat în Galați mai mult decît li-ar fi plăcut. Se vorbește despre înfățișarea orașului și se spune că e mai mult un centru comercial. Nu erau case de piatră, afară de locuința guvernatorului : toate se construiau din lemn, ca pentru o întrebuințare comercială și expeditivă. Galații păreau un mare iarmaroc. De și nu era niciun minaret, totuși mirosia

www.dacoromanica.ro

în Galați a ceva turcesc. În cafenelele din port însă se întrevedea bine viața turcească. Călătorul a băut cafea și a fumat ciubuc cu un bătrîn căpitan de vapor turc. Turcul l-a tratat cu cafea și tutun fără a vorbi ceva cu el; și despărțirea a fost tot așa de tăcută, lăsîndu-i totuși impresia cea mai bună.

Călătoria pe Dunăre (p. 132). Vapoarele erau gata de drum în port. Călătorii s'au suit pe bordul unui vapor grecesc, marinarii greci fiind cei mai buni de aici. Vasul se numia „*Fecioara Hydra*", cu un căpitan voinic și îndrăzneț, care se luptase în războiul independenței grecești. Dimineața era splendidă. Mult timp priviră Galații, dar de la Reni făcură o întorsătură și pierdură din vedere malul moldovenesc. Se vorbește de mlaștinile malului basarabean, de posițiile pitorești ale Bulgariei (Dobrogii). Liniște adîncă pe ambele maluri: niciun oraș, niciun sat pe locurile acestea visitate de curînd de armatele imperiale. Din loc în loc se văd numai corăbiile rusești de pază. Ajung la locul unde se desparte Dunărea în brațe, și tot odată se descrie și delta mlăștinoasă a Dunării.

În prima zi s'a aruncat ancora la Isaccea („Isadschka"). Era acolo un pod făcut de Ruși din șaptezeci și cinci de pontoane. Ei nu voiau să deschidă podul, și toată ziua drumeții au fost siliți să stea ancorați înaintea acelui pod. Alte vase așteptau acolo de treisprezece, paisprezece zile ca să treacă, și Rușii făceau nazuri, poate din punct de vedere politic, pentru ca pasagerii să nu vază ruinele cetății Isaccea, dărîmată de Ruși. A doua stație au făcut-o la Tulcea („Tuldscha"), de asemenea înaintea unei întăriturî turcești, din care nu mai rămăseseră nici ruinele. Erau acolo multe corăbii cu emigranți bulgari, cari plecau spre Moldova și spre pustiurile din Sudul Rusiei.

Străinii călătoresc apoi pe brațul Sulina, unde nu mai văd decît mocirle în dreapta și în stînga. Scăderea Dunării se face pe nesimțite și într'unele locuri apa devine așa de îngustă, încît deabia pot trece două corăbii. O mulțime de gîște sălbatece, pelicani, rațe se vedeau pe acolo.

Așa au mers două zile, întrerupînd mereu drumul peste zi, nefiind totdeauna vînt favorabil. Aveau mereu neplăceri, sau noaptea, sau ziua. Țînțarii i-au chinuit, atrași fiind de lumina lămpilor grecești; pelicanii îi sculau din somn cu strigătele lor zgomotoase și ascuțite. În ziua a șasea sosiră la gurile Dunării, lîngă orașul Sulina. Acolo aruncară ancora ca să aștepte un vînt favorabil care să-i ducă în Mare. **Gh. Cardaș.**

---

www.dacoromanica.ro

Cîteva scrisori de la Ieremia Movilă

În Arhiva Czartoryski din Cracovia, ca și în cea Centrală din Varșovia, am găsit între alte acte și cîteva scrisori ale Voevodului Ieremia Movilă, scrise în polonă și adresate parte regelui Sigismund al III-lea, parte Voevodului de Vilna, Cristofor Radzivill, cu care Domnul moldovean părea să fi fost în relații prietenești.

În prima scrisoare adresată regelui și datată 18 Mart 1598 Ieremia anunță pe rege că a trimis și el la dieta din Varșovia pe solii săi, Marele Vornic Ureche și Drăgan Postelnicul, spre a susținea chestiile referitoare la interesele Moldovei, rugîndu-l în același timp să dea tot sprijinul său acestor soli și să aibă milă de biata țară moldovenească.

Îi promite că el va fi gata întotdeauna să-l ajute și îi stă la dispoziție.

În aceiași zi și cu același conținut scrie și Voevodului din Vilna.

După ce a expediat aceste două scrisori, a aflat știrea despre moartea soției regelui și-i trimite imediat o scrisoare de consolare, scrisă într'un stil frumos și călduros. El spune: „Nu mică mi-a fost durerea cînd am aflat că binefăcătorul nostru regele trece prin astfel de jale și durere... Dar întîmplarea morții în această lume nu o poate trece nimeni și nici termenul morții nu-l poate cineva hotărî. Măria Ta trebuie să primească durerea și jalea cu inimă bărbătească și neînvinsă, căci aceasta vine de la Domnul Dumnezeu și trebuie să fiți pentru țară și voia lui Dumnezeu, care, dacă acum te face să suferi, te va mîngîia de o sută de ori".

A doua zi trimete o nouă scrisoare, în care repetă aceiași rugăminte de a primi pe cei doi soli ai săi, Nestor Ureche, Mare Vornic al Țerii-de-sus, Gligorcea, Mare Vornic al Țerii-de-jos a Moldovei, ca pe „indigeni" poloni și roagă să se arăte bun față de țara sa, după cum și el la rîndul său se va arăta bun cu locuitorii Poloniei.

Aceiași rugăminte o repetă din nou lui Radzivill în scrisoarea din 30 Mart 1598.

A doua zi, la 1-iu April, Vodă scrie regelui că a venit la el un ceauș de la Mehmed-Pașa, comandantul armatei de la Cetatea-Albă, care i-a spus că Sultanul se pregătește cu o armată mare pentru ca la vară să vie cu dînsa să ocupe Transilvania. Același lucru i l-au povestit și ambasadorii Moldovei, veniți de curînd din

www.dacoromanica.ro

Constantinopol. Pentru facerea podurilor de peste Dunăre, la Rusciuc s'au trimes 6.000 de ieniceri. Vodă a mai aflat că Sultanul este foarte supărat pe Hanul tătăresc, de oare ce l-a orînduit la luptă şi el nu s'a dus; în locul căruia Sultanul a ales pe Alî-Ghirai, fratele lui cel mai bătrîn, cu patruzeci de „hatîri" de la Hanat, ca să fie în locul lui. Dar şi aceştia au trădat pe Paşă, părăsindu-l. Sultanul însă din nou i-a semnificat aceiaşi rugăminte şi i-a dat bani prin Alî-Aga capugiul cel mare, prin care a expediat şi doisprezece „hatîri" pentru diferitele pregătiri din Oceacov, din Ardeal. Celelalte ştiri referitoare la Moldova, la Saşi, la Unguri şi la arhiducele Maximilian i le va da mai tărziu, odată cu alte ştiri ce va mai afla de la Turci.

După un an, la 27 Mart 1599, Ieremia Movilă mulţămeşte Voevodului de Vilna prin solul său Pavel Paleologul pentru urările de bine trimese lui şi fiului său Constantin, printr'un Chechowski, care este în trecere spre Suceava, în drum spre Constantinopole. Şi, pentru că visita la Turci este destul de primejdioasă, Voevodul Ieremia a scris ambasadorilor săi de la Poartă să ajute cum vor putea pe solul Poloniei. A scris chiar şi Vizirului, faţă de care cuvintele lui vor avea mare trecere.

Cu ocasia altei treceri a aceluiaşi sol, spre aceiaşi ţară, Domnul moldovean mulţămeşte, la 20 Maiu 1599, invitaţiei făcute pentru nunta fiicei corespondentului, promiţîndu-i a deputa în locul său pe Pavel Paleologul, nefiind el însuşi lăsat de multiplele treburi pentru ţară. Urează toate cele bune amicului şi fiicei lui.

I.

List Hospodara Wołoskiego do K. I. M.[1].

Maiąc o tym wiadomość że W. K. M. Pan y dobrodziey nasz Mlcziwy Seym walny w tym czasie zlozyć raczyl w Warszawie radzac o dobrem Rzpiey wszystkiej y w obronie u pokoiu panstw W. K. M. Koronnych niechcielismy zamechać aby smy téż tam poslow naszych nawiedzaiąc przesnie zdrowie W. K. M. Pana i dobrodzieja naszego Mczywego poslać niemieli syczać tego abys W. K. M. Seym ten odprawić raczyl swe wselakiem blogoslawienstwie Bożym z dobrym Rzymy y Chrzescianstwa

[1] Varşovia, Archivele Centrale, *Libri Legationum*, vol. XXVII, p. 109.

www.dacoromanica.ro

wsytschiego z postrachem nieprzyiaciela Koronnego az sława niesmiertelna W. K. M. Pana i dobrodzieja naszego Mlczwiego. A i że smy tymże poslom naszym wielmożnemu Urekiemu dwornikowi wielkiemu ziemie naszey Moldawskiej y urodzonemu Draganowi postelnikowi naszemu niektore sprawy i potrzeby nasze y ziemie naszej do W. K. M. Pana i dobrodzieja naszego Mlczywego zlecili żadamy piluie y wnieszenie abys W. K. M. dawysmy laskawie onych wysłuchawszy y zrozumiawszy do konca Mlcziwe staranie swe panskie o nas y o tej ubogiej zemi naszej mieć raczył. A my w Młcziwa laska W. K. M. panu i dobrodziejowi, naszemu Młcziwemu naszimi służbami odslugować zawzdy powini będziemy prossąc pana Boga za dlugo dobre zdrowie fortuna panowanie W. K. M. Z tym powtore na naszi służby zalecamy pilnie w Młcziwa laske, W. K. M. pana i dobrodzieja naszego Młcziwego.

Dat. w. mieiśćie naszym Soczawie, die 18 Martii 1598.

II.

Iasnie Oswiecone Xiąże[1],

Mczwi Panie Woiewoda Wilenski uprzejmie życzliwe służby nasze zaliczamy pilnie w laske w naszego Mczgo pana.

Posylaiam Tam posly nasze na seim terasnieiszy warszawski do Igo. K. Mczi w sprawach i potrzebach naszych i ziemie naszej niechcielismy zamechać aby smy tym listem naszym sdrowa w naszego Młczego pana nawiedzić niemieli w ktorym aby Pan Bog dlugo a fortunie tom naszego Mczgo pana chować i blogoslawić raczył.

Uprzejmie tego tom naszemu Micz. panu życzyśmi proszam przy tym pilnie abys tam tom nasz Mczwy pan 3 mieiscia swego s Krakowskiego w czym bendzie potrzeba v Iego K. Młczi pana i dobrodzieja naszego Mczgo poslom naszym Mczwa rada przyczyna i pomocza swą chentnym pokazać sie raczył. A myza tę Mcwa laskę tom naszim Mczim pana za laską okazuja sluzyć zawdy powinim będziemy. S tym powtore zaliczamy pilnie w nuszczimie życzliwe sluzby nasze w laske ot naszego Mczgo pana.

Datt. w miescie naszym Soczawie, die XVIII mensis Martii, Anno Dni. MDXCVIII.

[1] Archivele Czartoryski din Cracovia, ms. 2579, fo. 56.

www.dacoromanica.ro

W naszego Mczgo pana uprzejmie życzliwy przyiaciel i sługa. Hieremias Mohilas, s laski Bożei Hospodar ziemi Moldawskich. † Iw Єрнмна Кокко[да][1].

III.

Drugi list tegoż. Hospodara[2].

Isz prawie po odprawnieniu posłow naszych do W. K. M. Pana i dobrodzieja naszego Mlcziwego przyssla nam wiadomość o smierci Igo K. M. małżonki W. K. M. zczego niepomalu żalosni jesteśmy iż Pan Bog W. K. M. pana i dobrodzieja naszego Mlcziwego tym żalem y frasunkiem nawiedzić raczyl, ab iz przypadek ten smierci żadnego na swiecie minąc nie może y Kresu tego nikt nie przeskoczy W. K. M. pan i dobrodziey nasz Młcziwy wdzięcznie to od Pana Boga przyimuiąc gdyż od s niego jako pociessne tak też y żalosnę rzeczy wdziecznie zawdy przyimować mamy żal ten swoy mężnym a niezwyciężonym sęrcem y umyslem swym panstwim racz znosic wola W. K. M. z wola Boża we wszystkim zgadzaiąc. A Pan Bog ktory teraz W. K. M. zasmecił ten zas stokrotnemi pociechami W. K. M. ciessyć będzie z tym powtore na nasze służby nasze zalecamy pilnie w Młcziwa laskę W. K. M. pana i dobrodzieja naszego Mlcziwego. Datt. w Soczawie, die 18 Martij, 1598.

IV.

Trzeci list tegoż Hospodara[3].

W każdym żadaniu naszym doznawalismy zawżdy Mlcziwego laski W. K. M. Pana i dobrodzieia naszego Mlcziwego. A iz teraz wnosmy proszbę nasze do W. K. M. za Wielmoznymi Nestorym Urekim Dwornikiem wielkym na dolney ziemie naszey Moldawskiej y Gligorca Dwornikiem na gorney ziemie naszey Moldawskiej aby za indigenas Koruny Polskiej Panstwo W. K. M. przyieci byli pewni smy tego ze W. K. M. pan i dobrodziey nasze Mlcziwy laski swej panskiej na prosbe i przyczyne za ziemi nasze to uczynić a onych za obywatele panstw W. K. M.

[1] Iscălitura proprie a Domnului.
[2] *Liber Legationem*, Archivele Centrale din Varşovia, vol. XXVII, p. 109 Vo.
[3] Varşovia, Archivele Centrale, *Libri Leg.*, vol. XXVII, p. 109 Vo.

www.dacoromanica.ro

Korunnych przyiać będziecz raczyl. A co pilnie y wniezenie W. K. M. Pana i dobrodzieja naszego Mlcziwego zadamy gotowi bedać te lasciwa laskę W. K. M. Pana y dobrodzieja naszego Mo. Dat. w Soczawie, die 19 Martii 1598.

V.

Jasnie Wielmożny Mczymy Panie Woiewodo Wilenski panie y przyjacielu nasz Mczywy [1].

Uprzeymje życliwoscy y służby W. Mczwoy laskę w Mczy naszego Mczywego pana i przyiaciela pilnie żalecamy acz poczucaiacz się w powinnośćy naszey, że by nam kto pogardzienia y prethko zapomniema, tak wielkiego dobrodzeystwa Jego Krol Mczy pana naszego Mczywego y wstytkiej... żadal; posly nasze w uważnych Ziemy Woloskia sprawach z dostatecznym z leczeniem na terazniejscy sejm Warszawsky poslalismy ktorym téż listy do jego Krol Mczy pana naszego Mczywego także i do wssytkiego senathu od nas danę swy jednak niewątpiacz już W. M. K. bedacz rada jego Kroli Mczy pana naszego Mczywego jakczemi uprzeymych y życzliwoscy naszych w Mczy laskę przyiawszy nam. Mczywym panem y przyjacielem bydź będziesz raczyl. Kto ohromne pisanie naszę do W. K. M. naszego Mczywego pana za potrzebna poslacz z dalosię nam. Pilnie o tho proszaycz abys W. Mcz tym poslom w odprawie spraw naszych Mczywie laskawym panem y przyiacielem bydź raczyl. Za czo my skazonym czasem uprzeymoscia służb naszych W. Mcz. naszemu Mczywnemu panu i przyjacielowy zaopatrowącz gotowiśmy, ktorego Mczywy laszcze powtore życzliwoscy y służby nasz pilne oddawany.

W. Soczawie, die ultima Martii, anno 1598.

W. Mczy naszego Mczywego pana y przyjacela nassim, życzliwy sluzyc gotow.

Ieremia Mohila s bojiem lasky Hospodar Ziemi Moldawskiei.

Єремиа Воєводд [2].

VI.

Czwarty list tegoż Hospodara do K. I. M [3].

Oznaymniemy W. K. M. Panu i dobrodzieiowi naszemu Mlczi-

[1] Cracovia, Archivele Czart., ms. 2579, fo. 57.

[2] Iscălitura proprie a Domnului.

[3] Varşovia, Archivele Centr., *Liber Leg.*, vol. XXVII, p. 110.

www.dacoromanica.ro

wemu iż przjechal sam do nas Czaus jeden od Mechmet Bassa ktory jest hetmanem vojska Białogrodskiego, ten dal nam sprawę jtaką ze Cessarz sam z wielkyemi woiski gotuie się na lato a jako śmy z niego zrozumieć mogli zeten umysl ich jest do Siedmigrodzkiei ziemie sie obrocić. Poslamy też naši ktorzy z Constantinopole dnia dzisieisiego do nas przyiechali też nam powiedzieli ż do Siedmiogrodskiei ziemie myslą się obrocić. Nagotowania mostow przes Donaj do Russczyk, poslano Ianczarow 6.000 O hani Tatarskim dali nam też tę sprawę poslancy nasi ze się nan byl Cesarz barzo rozgniewał dla tego iz mu byl poslal upominkow niemalo aby jechal na woynę a nie jechał dla ktorej przyczyny iuż byl chciał wyslać Soltana Aliphiereia brata iego starszego ze czterdziestą hatiry na hanstwo aly byl na meisciu iego ale potym Bassowie odradzili aby teraz tego zaniechal. I zas znowu teraz poslal Cesarz upominki niemale temuż hanowi dawnemu y pieniądz mu poslal przes Alli Age Kapidzilarkihaie wielkiego przy ktorym zaraz poslal y dwanaście hatyry dla przeprawy w Oczakowa z Siedmigrodzkiej Ziemie iakośmy przed tym W. K. M. Panu i dobrodziejowi naszemu Mlcziwem oznamili tez y teraz wiadomość mamy jednak iż swej sprawie rozn, wieść do nas przychodza za pewne tego rodawać nie smiemy taka jednak, sprawe mamy zĕ Sassowie Czelkowie y niemało Cześć Węgrow barzo by nie radzi Arcyhiazęcni Maximilianowi. Dalej co się panowi tak z Turek iako też y zkad nikd nie zanechamy W. K. M. Panu i dobrodziejowi naszem M. O. wszystkim oznamyić. Z tym powtore na wisze służby. Dan w Soczawie, prima Aprilis, Anno Domini 1598.

VII.

Iasnie Wielmożny Mczwy Panie Woiewoda Wilienski [1].

Zalieciwsz pilnie uprzejmie życzliwe przyjacielskie sluzby nasze w laske W. M. naszego Mczgo pana i przijaciela Mzcz nas W. M. pissanim swym nawiedzić rączyl ofiarniąc nam tak przes pisanie swe jako tysz i przes sluga swego pana Czechowskiego życzliwa przyiazn ichenć swoje przyiacielską z winszowanim nam od pana Boga sdrowia dobrego, co ktore chencim przciwko nam da leysz nam przed tym sprawę urodzony Pawel Paleolog

[1] Cracovia, Bibl. Czart., ms. 2579, fo. 58.

www.dacoromanica.ro

Dworzanin nasz z pilnie za tę laskę W. K. M. naszemu Mczwi panu i przyciacielowi dziekniemy. Mi tyż rozdaiem apowiedąiac się z uprzcima chęcia i zyczliwym ofiarowanim przyiacielskich służb naszyek przeciwko ossobie W. M. życzymi tego aby Pan Bog W. M. naszego Mczwego pana i przyiacielia spolecznie z Mcza pania Woiewodziną i milem potomstwem W. M. to dobrym zdrawiu dlug chować i cieszyć raczyl. Co się stykie pana Czechowskiego slugi mu ktorego W. M. nasz Mcz. pan i przyiąciol do Turek dlia komissionys potrzeb swych posylać raczycz aczkolwiek pod ten czas nieprawie wolny i bezpieczny sam prziadzieś iednak i w tym oswiadczyć całą i uprzejma chęc nasze przeciwko W. M. naszemu Mczwu panu i przyiacielowi uczynili jesmi to chentnie radzi że śmy z nim dlea bezpieczneiszego prziecielia posla by przyechal-by nas ze-ktorzy, tam czesto bywaiąć i pisaliśmy do poslancow naszych ktorzy tam są w Carygrodzie aby we wszyśkiem wezmieno potrzeba będzie pomocni onemu byli także i do Wezyr Basze i inycz tam liudzi gdzie smy rozumieli tego być potrzebe nassę kupowac tam będzie te rzeczy w czymkolwiek ina po tym zachować i zysć się przyiacielskie służyć W. M. naszemu Mczwu panu i przyiacielowi możemy gotowiśmy to chętnie uczynić. Za wpominki nam i synowi naszemu Constantinu Woiewodzie od W. M. poslane pilne W. M. naszemu Mczwy panu i przyiacielowi dziękujemy zyczawic sobie tego aly śmy tę chenć i żadatek nam poslamy przyiazni życzliwej wam wšeliaka wdzięcznoscia naszą zadzialać i odslušyć przyiacielskie służby nasze zaliecamy w laskę W. M. naszego Mczgo pana i przyiacielia. Datt. w mieiscie naszym Soczawie, die XXVII. Martii, anno Dni. MDXCIX.

Ot naszego Mczvo pana i przyiacielia uprzejmy przyjaciel służyć gotow.

Hieremia Mohila z laski Bożei dziedziczny ziemi Moldawskiei Hospodar.

Iw Іеремиа воево[да] [1].

(L. P. [2])

Мастю Бжію Iw Єремїа Могила Воевода гпрк земли молдавскои.

---

[1] Iscălitura proprie a Domnului.

[2] Pecetea aplicată. — E foarte bine conservată şi are următoarea legendă:

www.dacoromanica.ro

VIII.

Iasnie wielmożny Mczwo Panie Woiewode Wilenski[1].

Zaliecamy pulnie uprzejmie zyczliwe przyiacielskie służby nasze w laskę W. M.

Pan Czechowski sluga Io. M. Waszego Mczwo pana i przyiacielia jedanie do Turek odal nam list od W. M. ktorym przcima chenc swa przyiacielska W. M. nasz Mczywy pan i przyiacil nam ofiarniąc poslam wpominku oświyczone zaraz na znak wiedomici dobrei prziazni oświadczycies W. M. raczy za co pilnie W. M. naszemu Mczw. panu i przyiacieliśmy dziękujemy jesmi tego bę dącić że i dalej życzliwej checi i prziazni swei przeciwko nam wstawać w nasz Mczywy pan niebędziesz raczyl a co pilnie zawdamy. A iz tyż tego sobie życzymi abys W. M. nasz Mczwy pan Gorączkwy swei nas chowaiąc i chenci w przeimei i zyczliwosci naszej przeciwko osobie W. M. niewątpily oswiadzaiąc i potwierdzaiąć tesz zyczliwa przyiazn nasze przeciwko W. M. wpominek maly W. M. Naszemu Mczw. panu posilamy ktory uż będzie od nas rodziecznie przyiemy niewatpimy.

A isz nasz tysz W. M. nasz Mczwy pan na weselię corki swei uznać raczycz pilnie za tę chenć i laskę W. M. naszemu Mczwu panu i przyiaczelowi dziękujemy zyczami tego opozcimie aby Bog pociel by W. M. wszchiakie — zecnemu stadlu tomu bogoslawienstwa swe swięte zeslać raczyl ku ozdobie, i pociesze domu wszylkie W. M. by nam tego odlęgłość miesca dalieka a zatrudnienia nasze poswolily uczynili bysmi to chetnie radzi ze byśmi się do tej pociechy W. M. przybyć mielenki czego isz sam uczynić nie poszlomy na mieścu naszym poslami urodzone Pawla Paleologa dworzanina naszego ktory imenium naszym dobrezdrowie W. M. Nasze Mczgo pana nawiedzi pociechy tei winszować będzie i wpominki od nas poslane o córce W. M. zaliecamy przytym uprzcimieżyczliwe służby nasze przyiacielskie w laskę W. M. Dat. w miescie naszym Soczawie, die XX Mai, Anno MDXCIX.

W. M. naszego Mczego Pana uprzeimie życzliwy przyiaciel i sluga.

Eremia Mohila s bojiem lasky Hospodar Ziemi Moldawskiei.

Єремиа Воєво[да][2]. Elena Eftimiu.

---

[1] Cracovia, Archivele Czartoryski, ms. 2579, fo. 59.

[2] Iscălitura proprie a Domnului.

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE

Opt manuscrise armenești de la Academia Romînă.

Comunicate de **H. Dj. Sirouni.**

I.

Înaintea acesteia, am dat în resumat cîteva cunoștințe despre următoarele opt manuscrise armenești pe care le-am găsit la Academia Romînă cu ocasia cercetării manuscriselor orientale.

1. *Registru comercial* a lui Hagi Mardiros Caracașian.
1-iu April 1818—1-iu Ianuar 1840.
2. *Un registru comercial.*
1-iu Mart 1816—2 Iulie 1817.
3. *Registru comercial* al lui Sarchis, fiul lui Mardiros din Rusciuc, ținut la Iași.
20 Iulie 1789—22 August 1813.
4. *Un registru comercial.*
15 August 1826—1-iu Maiu 1829.
5. *Un registru comercial.*
25 Maiu 1825—13 Iulie 1831
6. *O carte de rugăciuni* de religie catolică, tipărită probabil la Gherla.

O bună parte a rugăciunilor este scrisă în dialectul Armenilor transilvăneni.

7. *„Așezămînt* cu voința și încuviințarea obștii Armenilor locuitori în Iași", cu o prefață și cu șaptezeci de articole, din anul 1840.
8. *Un caiet manuscris,* und sînt culese scrieri despre diferite subiecte de către Paul (Boghos) Sebastian între anii 1802 și 1825.

II.

Dintre manuscrisele armenești găsite în secția manuscriselor orientale din Academie, al optulea este un caiet unde sînt notate și copiate diferite articole între anii 1802 și 1825, în mare parte armenește, de asemeni și în alte limbi.

Manuscrisul se compune din 91 de foi (182 pagini), unde sînt notate diferite date istorice, impresii de călătorie, adrese, cópii de scrisori, poesii în diferite limbi, etc.

Nu există nicio legătură între subiectele tratate. Este mai mult

www.dacoromanica.ro

un carnet de note, în care stăpînul a notat zi cu zi toate întîmplările pe care le-a crezut mai importante, mai cu samă acelea la care a fost părtaș sau martor ocular.

În caiet însă nu s'a ținut samă de ordinea cronologică a întîmplărilor. Autorul și-a scris notele acolo unde a găsit loc liber, fără a observa continuitatea paginilor.

Autorul caietului, Paul sau Boghos Sebastian, este un Armean din Constantinopol și omul de încredere al lui Constantin Ipsilanti, cu care a venit în Muntenia (și chiar mai înainte de aceasta). Cu aceasta se explică prezența caietului în această țară. Boghos Sebastian a fost probabil catolic, pentru că a avut un rol activ, după cum se vede din notele sale, în întîmplările care au avut loc între Armenii catolici și Mechitariști: s'a presintat chiar Vaticanului.

O parte din articolele adunate de Boghos Sebastian sînt note importante, mai cu samă acelea în legătură cu istoria Romînilor, cu diferendul Armenilor catolici și cu alte întîmplări istorice, sau acelea care cuprind directa notare a cîntecelor populare armene.

Însă împreună cu acestea sînt de asemenea diferite articole amestecate unele cu altele, pe care Sebastian le-a notat în manuscrisul său.

III.

Aruncînd o privire asupra cuprinsului, găsim:

1. Note despre Mihai Suțu, Alexandru Suțu și Constantin Ipsilanti; la acestea vom reveni separat.

2. Cîntece populare armenești, pe care Boghos Sebastian le-a scris auzindu-le de la știutori și la care de asemeni vom reveni.

3. Note despre cererile făcute pe lîngă Vatican de către Boghos Sebastian pentru ca să apere pe Armenii catolici, în special Congregația Mechitariștilor, de calomniile unui curent filolatin (pp. 6, 6 V°, 8 V°-9, 59 V°-60). Aceste note interesează în special Congregația Mechitariștilor.

4. Afară de cîntecele populare armenești sînt și poesii armenești (Cîntec asupra cadavrului lui Avel, de părintele Manuel Ciacciachian, p. 12; părți din traducerea părintelui Arsen Bagratuni din Virgiliu și Homer, p. 26 V°; un cîntec funerar dedicat lui Anton Diuzi de Hovhannes Ezeghian, p. 30; o poesie de părintele Manuel Ciaccciachian cu ocasia alegerii unui părinte mechitarist, pp. 35 V°-36 V°).

www.dacoromanica.ro

5. Un interesant studiu despre cuvîntul *imaculata*, p. 60 V°-64, care este un fel de apărare a ritului catolic armean contra denumirii acestuia ca eretic.

6. Note despre cîţiva notabili armeni din Abuşeri şi Calcuta (p. 12).

7. Inscripţia de pe piatra de mormînt a lui Parsegh Holovi, al cărui cavou se găseşte la Roma, în biserica Sf. Maria Egipteanca (p. 56) şi pe care autorul îl numeşte „infectatorul limbii armene", referindu-se la traducerile făcute de dînsul.

8. Sentinţa de moarte, cu data de 18 Septembre 1820, a acelor Armeni cari au năvălit în localul Patriarhiei armene din Constontinopol pentru ca să sară asupra Patriarhului, din îndemnul catolicilor (p. 59).

9. O poesie scrisă la 1-iu Februar 1818 de către Boghos Sebastian, cu ocasia unui zvon răspîndit despre reconstituirea regatului Armeniei (pp. 18, 18 V°) despre care voiu avea ocasia să vorbesc într'o altă lucrare, unde voiu aduna dovezile găsite de mine în Romănia despre încercările poporului armean de a-şi recăpăta independenţa.

10. O anecdotă despre Armeanul Şahbaz, fiul poetului Meliczadè din Khoi, care a scris în limba persană (p. 20 V°).

11. Note despre două neamuri arabe numite Beni-Alì şi Henadi (p. 24 V°).

12. Note istorice în limba turcă despre Vahabiţi şi despre Egipt (pp. 41-4).

13. Note despre eroii armeni din tragedia lui Corneille *Polyeucte* (p. 66).

14. O poesie scrisă de Boghos Sebastian în albumul fiicii principelui Lucian Bonaparte (p. 67 V°).

15. Arta de preparare a văpselei de păr, de o preparaţie foarte interesantă (p. 13 V°).

16. Regule pentru plecarea poştii numite orientală din Viena (p. 17).

17. O statistică din 1818 despre vitele de tăiat vîndute (p. 20).

18. Note despre Vartan din Şadah, fiul lui Petru, care a mers pe jos la Roma în pelerinagju, la 1820 (pp. 25, 25 V°).

19). Despre sentinţa de moarte a unei personalităţi politice turceşti (pp 56 V° 57 V°).

Acesta este acel Halet Effendi care prigonia de multă vreme

www.dacoromanica.ro

pe Armenii și pe Grecii din Constantinopol, ajutat fiind de secretarul său evreu Eschel și care la sfîrșit și-a găsit pedeapsa la 29 August 1819.

20. Còpii de corespondențe (pp. 11 V° și 27–8), dintre care ultima este o scrisoare, cu data de 19 April 1821, adresată „à Son Altesse Lucien Bonaparte, prince de Canino".

21. Adrese pentru corespondență, împrăștiate în diferite pagini. Printre acestea sînt adresele principilor, ambasadorilor, episcopilor, etc., printre altele : „à Son Eminence Monseigneur Ignace, Métropolite de Valachie, chevalier de plusieurs ordres, à Pise".

22. Poesii în turcește, în limba persană, în limba arabă, în greceşte, o rugaciune chinesă, denumirea zilelor săptămînii în limba haldeiană, un articol din Coran, note de socoteli, explicații despre monedele vechi și contimporane, etc.

IV.

Caietul lui Boghos Sebastian cuprinde și cîteva articole care interesează istoria Romînilor.

Acestea se referă la o serie de întîmplări petrecute în cursul anului 1802 și despre care Boghos Sebastian trebuia să fie în cunoștință, ca omul de încredere al lui Vodă-Constantin Ipsilanti înainte de prima lui urcare pe tron (1-iu Septembre 1802) și pe urmă în zilele Domniei acestuia.

Cel mai vechiu document referitor la Istoria Romăniei în caietul lui Boghos Sebastian este din Maiu 1802, cînd Mihai Suțu al Munteniei se adăpostește în Brașov și Sultanul Selim dă principatul acestuia lui Alexandru Suțu al Moldovei (pe care Sebastian îl numește „Aleco Sucio") pentru ca să răpească puțin mai tărziu amîndouă Principatele de la el.

Boghos Sebastian notează următoarele (p. 75) : „În Maiu 1802, cînd beiului Mihail Suțu, Voevodul Munteniei, i-a fost teamă de prăpădul lui Manaf-Ibrahim (care, cu ordinul lui Pazvant Osmanoglu-Pașa, pornise din Vidin cu 600 de călăreți și trecuse la Calafat și de-acolo, mergînd contra Craiovei, împrăștia pustietate în acest oraș, adecă în Banatul otoman), beiul Mihail Suțu a fugit în Transilvania, în micul oraș numit Brașov. Atunci Sultanul Selim l-a numit pe vărul beiului, Mihail Aleco Suțu, care pe atunci era Domn al Moldovei, ca Domn al Moldovei și al Munteniei în

www.dacoromanica.ro

același timp, promițîndu-i că, dacă va sluji credincios, în scurt timp îl va numi acolo unde-i va plăcea beiului Alecu Suțu. Însă după trei luni nu numai că i-a luat Muntenia, numind pe beiul nostru Constantin Ipsilanti ca Domn al Munteniei, dar nu i-a lăsat nici Moldova, încredințînd Domnia Moldovei beiului Mursal (Moruzi) Alexandru."

Iată și decretul Sultanului prin care Alexandru Suțu era numit Domn al Moldovei și al Munteniei. Boghos Sebastian pune mai la vale (p. 74 V°) hati-humaiumul Sultanului, pe turcește, a cărui traducere este: „Tu, care ești Voevodul Iflacului (Valahia) și al Bogdaniei (Moldova), serviciul tău nu se pierde în Împărăția mea; să te văd: guvernează în mod înțelept cele două țeri, pentru ca să-ți dau să conduci, din aceste două țeri, pe aceia pe care tu o preferi".

A doua notă a lui Boghos Sebastian, se referă la călătoria lui din Constantinopol spre Muntenia, trimis fiind de Domnul „său" Constantin Ipsilanti. În această notă (p. 10 V°) spune:

„Aceasta era prima mea călătorie, plecînd din Constantinopol. Era a doua oară cînd s'a făcut Domn beiul mieu Constantin Ipsilanti, fiind numit Voevod al Munteniei la 11 August 1802, și m'a trimes înainte pe mine ca ajutor de caimacam la Banul Iordachi Mavrocordat. Cu mine era de asemeni fratele mieu Capriel, (Gavril), celebì Costachi Cozoni, Hagop, servitorul mieu angorean, și Gorgic *(sic)* Enachie".

În altă parte Boghos Sebastian descrie o visită pe care a făcut-o în 1802, la sfîrșitul lui Septembre, spre Rusciuc în numele lui Constantin Ipsilanti, și despre care scrie (p. 9 V°):

„La 1802, la sfîrșitul lui Septembre, am ajuns la Rusciuc, pentru ca, din partea beiului mieu, Domnul Munteniei Constantin Ipsilanti, să cer bani de împrumut de la Aga Terseneclì-oglu Ismail. Domnul cerea 500 de pungi de aur de la același Agă Terseneclì-oglu Ismail pentru ca să poată plăti soldaților solda de trei mii de pungi aur. Această soldă era datoare s'o plătească Muntenia acelor soldați (otomani) cari sînt puși de stăpînire spre a o apăra de muhafîzul Vidinului, Pazvantoglu Osman-Pașa, care se revoltase contra Statului (otoman). M'au dus la numitul Ismail-Aga și l-am convins. Însă el mi-a promis numai 250 de pungi de aur

www.dacoromanica.ro

împrumut, pe care ni le-a şi dat. Atunci am scris adevărul Domnului mieu, care era în drum spre Muntenia. Cînd a ajuns la satul Sarsînlar din apropierea Silistrei, Domnul mieu s'a întîlnit cu Terseniclì-oglu şi a discutat cu el".

* * *

Pe aceiaşi pagină este pusă o scriere în limba turcă, pe care Boghos Sebastian a copiat-o, găsind-o numai pe jumătate.

Traducerea acestei scrieri este următoarea:

„Măria Ta,

„Conform prea-plecatei mele scrieri, pe care am trimis-o Măriei Voastre, cînd mă presintam pentru a doua oară cu scrisoarea caimacamului vostru la Terseniclì-zadè, acesta din urmă, chemînd pe administratorul său Chiosè-Ahmed-Efendi şi pe sfetnicul său, Manug[1], prin intermediul acestora a promis să dea jumătate din sumă."

* * *

În altă parte p. (10 V°) Boghos Sebastian descrie trecerea sa peste Dunăre spre Muntenia, probabil la întoarcerea sa din Rusciuc.

„Septembre 1802. Cînd treceam Dunărea de la Rasova, subaşa Rasovei mi-a pus la dispoziţie pe un Bediuc-başa numit Mustafà, care avea cu el patru soldaţi, pentru ca să ne treacă cu siguranţă prin pădurea numită Balta din Muntenia în faţă cu Rasova şi să ne ducă pănă în satul Piatra [= Piua Pietrei]. Această pădure era foarte mlăştinoasă şi bogată în copaci de brazi. Lungimea păduri, era de două jumătate pănă la patru oare."

(Boghos Sebastian notează aici şi un cîntec în limba turcă, pe care numitul Mustafà îl cînta în timpul mersului.)

* * *

[1] Acest Manug, amintit în ultima notă, este acel Manuc-beiu care a fost unul din emisarii întrebuinţaţi la încheiarea tratatului din Bucureşti în 1812, dintre Ruşi şi Turci. După familie, el se numia Mirzaian, iar numele de botez era Emanoil, pe armeneşte Manuc. Otelul Dacia din Bucureşti, odinioară Hanul lui Manuc, se numia astfel fiind proprietatea lui (Biografia lui Manug-Beiu, Viena, Impr. Mechitariştilor, 1890).

De asemeni acest Manug-beiu e acela care a jucat un mare rol de comerciant în aceste două ţeri româneşti şi; după cum se spune în biografia lui de Grigore Buiucliu, ed. Academia Romînă (Bucureşti, 1914, p. 24), avea dreptul de a cumpăra pămînt în Muntenia, precum chiar cumpărase de curînd vre-o cîţiva munţi în regiunea Predealului.

www.dacoromanica.ro

Documente diverse.

publicate de N. Iorga.

Adecă eu Şărbana, fămeaia lui Petre lefeciu, dănpreună cu fečoru lui Petre, anume Bogdan, dat-am zapisul nostru ca să fie de bună credinţă la măna dumnealui Mančului măn. *(sic)*, precum să să ştie că i-am văndutu o casă în mahalaoa Bateştii, care casă iaste lăngă jupăn Manole şi lăngă Drăgan lef[eciul], şi o am văndut dă a nostră bună voe, nesiliţi dă nimine, şi cu ştirea tuturor vecinilor. Şi o am văndut dreptu bani gata tl. 5 noi. Şi aceşti bani am luat eu Şărbana tal. 4 şi eu Mariia tl. 2 şi eu Bogdan tl. 2, şi am dat la bisărică orţi 5. Şi aceşti bani care i-au luat Şărbana au avut Şărbana casă şi o au văndutu Petru, şi fiind casa dă zeastre. Şi, căndu s'au făcut ačastă tocmeală, fost-au mulţi omeni mărt. şi mahalacii şi preoţi dăn mahală, care să vor iscăli mai jos, să să crează. Şi am scris eu popa Dumitru cu zisa lor.

† Eu Şărbana, vănzător. Ap. 7 dni 7238.
† Eu Bogdan snă Petră, vănzător. Eu Manole vt. mart.
† Eu Mariia, vănzător.
† Eu Dragostin mărt. Eu Gheorghie măr.
Eu Micul čauş măr. Eu Stan măr. Eu Drăgan lef. măr.
Eu Staico măr. Eu Ion Lobanţul măr.

* * *

Noi, şase boeri care din gios sîntem iscăliţi dat-am cartea noastră dumnealui Tomiţi biv vt. Spătar pentru că, viind sluga Mării Sale Vladul Log. Post. cu luminată cartea Mării Sale Ioan Costandin Nicolae Vvd. de ne-au strîns la moşiia Bercenilor, a dumnealui Iordache Creţulescu Vel Vornic, poruncindu-ne Măriia Sa Vodă ca să vedem şi să căutăm pă unde sînt puse pietrele hotar moşii Bercenilor după Teleajăn ot sud Prahv. de către moşiia Cozlaciul [a] Tomiţi Spătr., acele pietre stau bine şi sînt nestrămutate din locul lor au nu sînt, pentru că, avînd Tomiţa Spătr. mare bănuială, încă dînd şi cuvînt ca acela, zicînd că acele pietre ale moşii Bercenilor că nu sînt pă la locurile lor, ci este strămutate din locurile lor, şi din pricina acelor pietre încalcă oameni dumnealui Vel Vornic din moşiia Cozlaciului şi-i ia dijma făr de nicio dreptate. La care noi, după porunca Mării Sale, ne-am strîns toţi la moşiia Bercenilor, şi au fost de faţă dumnealui Tomiţa Spătar şi Păun isprăvnicelul d. Vel Vorc., încă şi alţi oameni

www.dacoromanica.ro

bătrîni, și, fiind și carte de blestem a Sfinții Sale părintelui Mitropolitului, făcută cu mare și groaznică afurisanie asupra oamenilor celor bătrîni din Berceni și din Cozlaciu, ca cine ce vor fi știind să spue și să mărturisască tot adevărul, atît a pietrilor, cît și a moșii, au din Berceni, au din Cozlaciu, deci am mers cu toți dinpreună la acele pietre, pă care d. Tomița Spătr., avînd bănuială cum că s'ar fi strămutat din locurile lor, de unde au fost puse mai dinnainte vreme, și noi n'am găsit nicio piatră strămutată din locurile lor, fără decît o peatră din malul Teleajănului, mîncînd apa malul, au căzut acea piiatră în apă, noi am făcut semn în deal, iar altă piiatră ce este pusă în dealul mătcii cei vechi al Teleajănului o am găsit-o iar în locul ei, numai, fiind strîmbă într'o parte, noi o am îndreptat-o și o am pus-o tot în locul ei. La care găsind noi pietrile fără de nicio pricină, mers-am iar cu toți pă moșie ca să vedem unde bănuește Tomița Spătar cum că i-ar fi înpresurînd din moșiia Cozlaciul. Deci de spre partea d. Tomiți au avut un om foarte bătrîn, anume Radu Moruz din Cozlaciu, și au avut și Păun isprăvnicelu dumnealui Vel Vorc. alt om, iar bătrîn, anume Stănilă din Berceni, și așa ne-au arătat toate crivinile cîte sînt de Berceni și cîte sînt dă Cozlaciu. Numai noi am cunoscut pă acești doi oameni cum că nu ne spun adevărul și cu dreptate, ci am mersu în malul Teleajănului din sus, ca să ne spue și să ne arate matca Teleajănului vechiu, pă unde este, și am pus de le-au cetit cartea cea de blestem. Iar uncheaș Stănilă din Berceni n'au priimit cartea de blestem, ca să o ia, iar uncheaș Radu Moruz au priimit cartea de blestem și o au luat de au pus-o în capul lui. Și nici pă carte nu l-am lăsat, ci i-am pus de au umplut o traistă cu pămînt și au luat și traista la umere, și ne-am dus tot pă matca Teleajănului cea veche pînă aproape din susul biserici Bercenilor, și au rămas un codru de loc tot de Berceni, iar o crivină ce este pă din giosul mătchii Teleajănului vechiu au rămas moșie de Cozlaciu, să o ție Tomița Spătaru, iar altă crivină, ce este mai jos, dincoace de apa Teleajănului, singur unchiaș Stănilă au mărturisit cum că este de Cozlaciu, și s'au dat să o ție Tomița Spătar. Iar ispravnicei boerești ce vor fi la moșiia Bercenilor treabă la acea crivină să nu aibă. Iar altă crivină ce este peste apa Teleajănului, dincolo, de spre casele Cozlaciului, să o ție iar de Berceni, măcar că acea crivină așa au mărturisit cum că acea crivină nici știu că este a Cozlaciului,

www.dacoromanica.ro

nici a Berceniior, iar, cît pentru dijmă, au mărturisit cum că tot isprăvniceî boerești de la Berceni o au luat. De aceasta au zis Tomița Spătar cum că are cărți și va răspunde. Noi, cerîndu-i cărțile, au zis că nu-i sînt la pîrlej, iar cu vreme și le va aduce, și atuncea își va căuta. Și, de-i va scrie în cărți acea crivină, o va stăpîni Tomița Spătar; iar, de nu, să rămîe cum s'au dat, să fie moșie tot la Berceni. Aceasta scriem.

Septvr. 18, 7248, 1740.

Dumitrache Pahrc. Rifoveanu. Iane căpitan ot Trestieni.
Paraschiva Mircescu. Stoica ceaușu ot Ploești.
Radu logf. sin Tănase Post. is. ... din Netoți
Costandin Mustață ot Radovan.

(Copie de la 1832; originalul la „condica casi răposatului boer biv Vel Ban Costandin Bălăcean" Pec-tea „judecătoriei județului Prahovi", cu căprioara și cumpăna.)

* *

Eu diac Costandin din Țara Ardealului ot Rășinariu, fiind hirotonit diac de la Vlădica Ardealului, chir Inochentie, care este uniat cu papiștași, și nevrînd eu să fiu la uniia lor și ponturile care au priimit ei din Bisearica Apusului, am lăsat țara mea și am venit aici în Țara R[u]mînească, la preaosfințitul Mitropolit chir Neofit, poftind darul preoții de la Sfinția Sa, întăi lepădîndu-mă din toată inima mea de toate ponturile uniaților, și să fiu pînă la moartea mea al sfintii și săborniceștii Bisearicii a Răsăritului și căte priimește această sfîntă Bisearică Răsăritului priimescu și eu cu toată inima mea, iar, de m'aș întoarce la aceale ponturi ale unii, să fiu supt anathemă. 1741, Dech. 11 d.

Eu, diiacon Costandin Ardeleanul ot Rășinariu, cu măna mea am scris, și priimescu toate mai sus scrise.

(Așa și alții din Cornățel (Sibiiu), din Săcădate, din Porumbacul-de-jos, din „Belga" (Belgrad), din Olteni, din Racoviță, din Petrilaca, Bogata, Zoltan, Mucudorf, Beclean, Mișcrac, Ilumbav.)

(Bibl. Ac. Rom., ms. 603, fol. 282.)

* * *

Dat-am adevărată mărturie mè la măna lui Vasile Pădure ot Suciavă precum să-i fie de îndreptare că eu, căt am fost preot în Petie, mulți ani, la dumnealui răpăosatul Costantin Ciudin Med.,

www.dacoromanica.ro

nice odată nu m'au trimis nice să-i vând moşie, nice să-i eu bani de undeva, nice să-i duc bani undeva, să dau pentru vre-o datorie. Aşè ştiu şi aşè mărturisăscu. Şi pentru credinţa am şi iscălit.

Silevestru proeg. Sântilii.

Let. 7268, Iul. 10.

(Bibl. Ac. Rom.)

* * *

Catastih de toate lucrurile mişcătoare şi nemişcătoare ale sfintei mănăstiri Znagovul ce s'au luat din seama dumnealui căpt. Grigoraşco Miinescul şi s'au dat în seama egumenului chir Parthenie după cum înlăuntru arată; Apr. 17, 1782.

Şi o „psaltire scrisă cu mâna". Un Mineiu slavon ms. „Carte fără nume scrisă cu mâna, Mineie scrise cu mâna", „Carte a lui Hrisantth, Patriarh Ierusalim, greč. i rum., acathistier hirografŭ". Moşii: Znagov, Muşăteasca, Cărciumarii, Negovanii (otaştină), Boldeştii, Dălbanul, Răsturnaţii, Sineştii, Drăgoeştii, Dridovul, Pereeştii, Periasca, Cuneştii cu Răzeanca, Spanţovul, Brăgăreştii, parte din Trăstioara, muntele Babeşul, muntele Zănoaga.

(Bibl. Ac. Rom., ms. 727.)

* * *

Zapcii ce sânteţi orânduiţi de dum[i] Sul. Iancul Miclescul, tovarăşul mieu, pentru strânsul carălor împărăteşti pe 15 liudi scutelnici a dum. Clucer. Zoiţii din satul Voineştii, să nu-i supăraţi întru nimică, nici la cară, nici la altele, fiindcă are salgovardie pré-Înnălţatului feldmarşal, cu tărie ca să nu fie supăraţi întru nimică, iar căţi vor treci piste aceşti cinsprăzăci oameni veţi împlini de la acia cară şi alte rândueli, şi veţi urma pentru aceşti 15 oameni după izvodul ce este la oamenii dum[i] Clucer. Zoiţii.

...Stol. 1789, Iuni 3.

(Bibl. Ac. Rom., 3258, fol. 198.)

* * *

1796, 10 Iunie. Hotărnicie la moşia Băleanca (Ilfov), a lui Gheorghe Mănciulescu, „ce o are luoată de la sfânta Mitropoliie cu schimbu". „Pe din sus să injugă cu altă moşiie a dumnealui dă moştenire, ce să cheamă iarăşi Băleanca, iară pe din jos cu moşia sfinti mănăstiri Stavropolios, şi, fiindcă aceste doo moşii

www.dacoromanica.ro

alăturate au tot un nume: Băleanca, și cea dă moștenire este hotărâtă și înpietrită, iar aceștiia nu i să știe suma stânjenilor, după luminată poruncă, prin bâmbașirlâcul lui Soare vt. portar, am mărsu la numita moșiie, unde fiind față și Iamandi, fratele și vechilul părintelui Pogonianis, și un preot anume Păun i un Bratu ispràvnicelu, brat popa Păun, ot satul Codreni, am cercetat hotarele, atât prin oameni bătrâni cu știință, cât și prin dovedita veichea stăpânire, și am pus sfoară ...Zăgazul Mănculesculuí... Sforându-să iarăși până în piiatra ce deosăbește acâstă moșie Băleanca... Drumul ce merge la satul Suhatul... Până în Drumul Sări".

(Copie dîn 1834.)

* * *

C. 1820.

Cu părintească dragoste,

Iubite nepoate Răducane,

Eu, aflîndu-mă în județul Gorjului pentru moartea copilului celui mare al gineri-mieu, dă unde ț'am și scris, și dă nu vei priimi până acum, dar negreșit trebuie să priimești cu Niță vezeteu, cumnatu lui Drăghicean și, astăzi sosind, săntu aici acasă, îmi dete domnu grefieri o scrisoare de la d., în care văz că-mi cei o chizășii ca să dau prin du. cestui ordineri, la care îți răspunzi că, luând vorbă cu d. frate-mieu Ghiță, dau dum. răspunsu că nu să amestecă, că dum. nu-i scrii nimică. Eu iar și singur stare dă sute dă mii dă lei, precum cei d. să dau chezășăi, nu am. Apoi cum să spui minčuni că lumea știe! De aceia și nu putui să dau astfel de chezășie, mai vărtos văzând că au trecut și vremea sorocului dă cinci zile care ai avut cu acel obraz. Că eu n'am fost acasă. Și d. să nu aibi nicio supărare pentru acâsta, căci trebuie să ai dreaptă judecată; că eu am numai o puțină rămășiță dă stare (?); apoi cum poci să dau chezășei pă dooă sute mii lei? Nu poci să o fac, să-mi las copii încurcați. Iar d. să faci bine să scrii și frăține-mieu, dă va face trebuință, rugîndu-l ca noi amândoi să dăm o chizășăi simlă *(sic)*, iar nu pă stările noastre. I-am spus că acum ești om zdravăn și ai purtări bune și cu bun haracter și că nu crez să ne faci vre [o] rușine sau dărăpănare, și n'au vrut să mă asculte; încă mi-au mai adăogat, arătându-mi și un răvaș al d. dă lei 200, zicând că, dacă ai fi om

www.dacoromanica.ro

cu haracter, bani ai avut în mănă, şi dă ce nu i-ai trimis, că şi altă [dată] să aibi credet? Ci scrie-i precum zic şi, unindu-ne amăndoi, să dăm o chizăşăi pă niscaiva bani ce vei strica din slujba încredinţată: să ne feriască Dumnezeu dă a avea acest gănd ca, purtăndu-te cinstit, să înnaintezi la altele mai mari şi noi să ne fălim cu d., că eşti om cu haracter; că purtările bune este cinstea omului; că acum nu eşti copil, ci te afli în vîrstă. Pă mine mă cunoşti că vre-o... (rupt).

[Vo:] Iubit nepot d. d. Răducan... la Bucureşti.

* * *

Plecăčune.

Cocoane Tănase,

Nu am putut veni să ne întălnim, şi nu ştiu la ce au rămas pricina dintre Vasile cu d. ceauş Dinu şi cine să însărcinează a plăti banii arenzii moşii soru-mii Odaia Mančului pă tl. 1831. De care cu plecăčune mă rog să am cinstit răspuns la ačasta spre ştiinţă-ni, rămăind. Iulie 4.

Plecat dumitale între slugi

Ioan Perieţeanu.

Cu frăţească dragoste mă închin dumitali.

Frate, am arătat dumitale că Vasile are a răspunde bani arenzi, ca unul ce să-şi încarcă la socoteală cu dînşii, fiind casa acestor moşii. Dumv., unde aţi aşteptat atîta vreme, mai aveţi îngăduială puţine zile, şi vă veţi căpita dreptul. Şi spre ştiinţă ţine răvaşul acesta sau vino la 9 ceasuri să-ţi dau chiar răvaş al lui Vasile. Ascultă-mă şi pă mine, că nu numai nu vei greşi, dar nici vei păcătui cum uni cu cei care apururea să ţilesc *(sic)* în rele. Că binele îl capăti omul mai anevoie, iar rîu ori în ce ceas va voi. Iar sînt fratele dumitale şi slugă. Iulie 4.

* * *

Cu plecăčune,

Răvaşu dumitale am priimit şi ce le scrii am văzut. Am spus şi părintelui ce scrii. Mult s'au mirat şi părintele de dum., că eşti evlavită, dar nu şi cu lucru, că ţ'au gonit Ţigani dă la moşiie. Cu ştirea nostră este că dum. ţ'ai văndut moşiia şi n'au la ce să dea Ţigani acolo. Iar că ne'i făcut de avem şi cu părtaşii dă moşie

www.dacoromanica.ro

ai dumitale pricini, dum. să tragi păcatu! Fiindcă, la măsurătoarea ce i-ai făcut cu hotarnic, ne'i dat partea dă moșie de spre Sluger Alecsandru, și acum vedem că ne dai în altă parte, unde au vândut Țigani toată iarna pădurea. De aceia i-au gonit, că ț'au fostu vorba la tocmeala moșii ca să șază Țigani numai până în toamnă, și ei au șăzut toată iarna, și noi, fiindcă ne'i dat partea de moșiie de spre Sluger, nu i-am supărat, iară acum, fiindcă ne arăți partea ceilaltă, unde șădea Țigani, de aceia și noi i-am gonit ca să nu mai tae și dufele *(sic)* ce au mai rămas, până să va hotără. Că te tragem păn judecăți, dum. ești pricina, că nu întăi te'i împărțit cu dăvălmași, ci întăi ne'i vândut și pă urmă ai început să te înparți cu dăvălmași, și noi nu știm unde săntem, și apoi mai cei și bani. Nu este îndestul că ai luat o grămadă dă bani: descurcă-te și ne dă lucru curat, și, de va fi să-ți mai dăm bani, să-ți mai dăm; noi nu ne punem în pricină; numai să avem pă ce să-ți dăm. Că zici că vei să te jeluiești pentru noi la Domnu și la arhierei, slobodă ești. Noi știm că nu ț'am făcut nimica, și noo ne-ar părea bine să te jăluești, să ne esă și noo dreptatea. Pentru dumnealui coconu Tănasie Nanoveanu, bine că s'au dus să descurce, dar, de o da Dumnezău să să curme pricina, să fie pace, ca toți să rămânem odihniți.

835, Mart 9.

Al dumitale de bine voitor,
Elisei monah, iconom Cernechi.
[V⁰:] Cinstitei dumnei cocona Marica Măncŭleasca cu plecăcune.

* * *

Moșia Odaia Mancŭlui din județul Ilfovului am luat-o în arendă de la dumnealor cocoana Marica Măncŭleasca, cocoana Chiriiachi Borănească și casa răposatului Gheorghie Măncŭlescul pă cinci ani, adică de la lt. 833, Aprilie 23, pînă la lt. 838, Aprilie 23, avînd a o stăpîni și a-mi folosi din toate rodurile aceștii moșii după condițiile de mai jos, adecă:

1-iu. Am a luoa dijmă din toate semănăturile i din finețe, după pravilă și Organicescul Regulament, fără însă a zmăcina cu mai multă cerere pe lăcuitorii ce să vor hrăni pe această moșiie.

2-le. În sohaturi sînt slobod a pune oricite vite vor voi și ori de ce felurime, avînd însă îngrijire ca pădurea să fie apărată de stricăcŭnea caprelor.

www.dacoromanica.ro

3-lea. Am voe a luoa havaet după vechiul obiceiu, sau precum mă voiu putea învoi de la streinii lăcuitori ce își au odăile și stupinele pe această moșie.

4-le. Sînt slobod a clădi pe această moșie oricîte cîrciumi voiu cunoaște că sînt de trebuință și ori în ce loc voiu găsi mai de cuviință, avînd voe a tăia din pădurea dumnealor oricîte lemne vor fi trebuincoase pentru clădirea acelor cîrcumi, precum și a orice alte lucruri voiu voi a clădi cu a mea cheltuială, care acestea la înplinirea sorocului de cinci ani au a rămînea pe seama moșii, fără a pretenderisi un ban măcar spre dăspăgubire.

5-lea. Pădurile au a fi nesupărate, afară numai din lemnele ce îmi vor face trebuință la facerea acareturilor, și, pentru trebuința focului casii mele de acolò, sînt slobod a tăia, iar mai mult nu.

6-lea. Fiindcă m'am făgăduit a aduce de aiurea oricîte familii voiu putea și a-i așăza pe această moșie, de va sta însă mijloc, atunci am voe a mă folosi cu dînșii, dar pentru trebuința acelor clăcași, adică împrejmuiri și case, cît și pentru foc, sînt slobod a le da din pădure pari și nuele, însă acestea am a le face prin știrea dumnealor, ca să le dea loc hotărît, de unde să să ajute în tăerea acestor lemne.

7-lea. Vitele cocoanii Marichii Măncŭleascii cele de acolo au a fi nesupărate pentru păsune pă izlaz, fără a întra în livezile poprite de mine; însă dumneaei nu este slobodă a cumpăra alte vite și a le aduce pe această moșie. Asemenea și odaia dumneaei, unde îi lăcuesc țeranii, precum și ei au a fi nesupărați din parte-mi întru nimic, avînd a îngriji ei numai pentru trebuința casii numitei, carea este asemenea slobodă a face cu a dumneaei cheltuială cinci cară fîn de mălură i grîu, porumb, in și fasole, numai pentru trebuința casii dumisali, iar nu mai mult.

8-lea. Casa ce zic numiții că este pă această moșie a dumneaei cocoanii Maricii Măncŭleascii, însă dărăpănată și stricată, de-mi va face trebuință pentru a mea ședere acolò, am voe a ședea într'însa, și ce voiu drege, să rămîe pe această moșie.

Drept acestea toate, precum și Țiganii ce să află acolò nu sînt volnici a să amesteca pă această moșie întru nimic, fără decît la acele trebuințe, m'am învoit cu dumnealor a le da pe tot anul cîte lei 2.350, adecă dooă mie trei sute cincizeci, pe cari i-am și răspuns acum înnainte în mîinele dumnealor pe următorul an 833, Apr.

www.dacoromanica.ro

23, şi pănă la viitorul Aprił 23 cu leat 834, iar pe ceilalţi ani înnainte să am a urma tot asemenea, însă cu zece zile înnaintea Sfîntului Gheorghie, iar, nerăspunzînd, atunci sînt slobozi dumnealor a o da altui arendaş. Pe aceste temeiuri dar am voe a o stăpîni în bună pace şi de nimini supărat, folosindu-mă de toate rodurile acestii moşii pînă la sorocul de mai sus pomenit de cinci ani, avînd însă priveghiere asupra hotarelor aceştii moşii ce mi să vor arăta de către omul dumnealor, a nu să călca de către vecinii răzaşi, cînd atunci să am a da de ştire dumnealor, spre a-şi căuta dreptul cu aceia. Şi pentru siguranţie s'au făcut dooă aseminea contracturi supt iscăliturile amîndurora părţilor, dîndu-să unul la mîna altuia, ca să-şi aibă toată puterea şi tăriia pînă la înplinirea sorocului. 1833, Aprilie 23.

Κωνσταντῖνος Πάπας.

* * *

Cu plecăčune,

Cocoană Maricuţo. Nu-mi pare rău de dumn., ci d. logt. Ioniţă, că ştiie bine porunca în scris, atăt a Mării Sale lui Vodă, căt şi a cinstiti Mari Logofeţii ce s'au dat pentru pricina d. Paharnicului Olănescu cu episcopiia Rămnecul, ce să trăgănează prin mari valuri de la 1820, de 14 ani, pănă în zioa de astăzi, tot nesupunere sălnică şi, după ce, din poruncă, s'au făcut hotărăre şi în lipsa sa de la trebunal ca să stăpănească Pahrc. Olănescul întocmai după hotărniciia mea, care anaforà s'au trimis la trebunal Ilfovul ca să i-o dea, rugănd şi pă dumnealui Pitarul Dărzeanul ca să meaargă singur să ia raspiscă şi apoi după aceia, în soroc de opt zile, după regulament, de nu să va arăta vechil cu sineturi, să merg să puiu pietre, cine ar zăbovi, păcatele mele, pe aici în cheltuială şi în prăpădeniia enteresurilor mele!

Am luat atunci, la 820, trei miie de lei, dar vai de pielea mea! Cu oameni îndărătnici şi apoi păstori ai norodului care dă bună pildă! Numai de aceste tiranii nu mă vei mai vedea hotarnic. Isprăvindu-mi rămăşiţele cu jurămănt, iţi zic: şi fii îngăduitoare pănă voiu veni, daca nu-mi trimiţi nici aicea învoială, să mi să facă greşală.

Coconului Alecul mă închin ca un frate, şi sănt
sluga şi fratele dumv.

Medčr. Ioan Giurescu.

www.dacoromanica.ro

835,

Ghenar 18.

[Vo.:] Cinstit miie ca o soră, dumnei cocoani Maricuței Măn-čuleasca, cu frățească dragoste,

La Batiște, de la Slatina.

* * *

Cu părintească dragoste.

Cocoană Maricuță. Tot mijlocu l-am făcut pentru bani, de am găsit ca să fie să dea bani pă deplin. Că acești bani, cînd să va înumăra, nu o să să încumete nimini între mine și între dum-neata, ci o să fiie și obraz cinstit cînd să va înnumăra bani a-ceștia. Ci eu te rog pă dumneata să nu umbli dumneata sfatu altura, ci te rog silește-te pînă am găsit și eu bani: nu mă tot întoarce încoace și încolo, că eu nu sînt ca părintele Iliseiu, să mă porti încolo și încolo. Ce eu, cînd am vorbit vorba, să fiie vorbă. Nu mă prelungi cu acest fel de prelungeală, că, zăbovind dumneata bani, mult poate să să îndărătnicească și acel ipochimen care este făcător de bine ca să mă înprumute, pentru că (este) totdeauna este bine să să bată feru pînă este caldu; iar, mai zăbovindu-te dumneata și neaducînd hotarnici pînă sînt și eu gata, iar noi zăbovindu-te dumneata cu vre un fel de socoteală a dumitale, să nu fii vina mea, că eu m'am silit în tot chipul pentru mila dumitale, că te-am văzut plingîndu, de am găsit bani; iar dumneata, nesilindu-te, să nu fiie vina mea. Iată îți trimiseiu și căruță după cuvîntu mieu. 835, Iul. 30. Meletina, starița schi-tului Pasărea.

* * *

Contract.

Prin care îmi închiriează dumneaei cocoana Marica Măncu-lescu casăle ce le are în mahalao Batiști în curs de un an, începăn-du-să de la Sf. Gheorghe, lt. 845, Aprilie 23, și pănă iarăși la Sf. Gheorghe viitor, lt. 846, Apr. 23, supt condițiile următoare:

1-iu. Căsăle le iau cu chirie cu tot coprinsul lor, adecă cinci odăi sus, din trei, sînt zugrăvite și trei jos pentru slugi, deosibit cuhne, șopron, grajd, cu toate trebuinčoasăle lor, i cuptori, adecă uși, ferestri, broaște și č. l.

Iar, de spre sobe, de și să află în toate casele, însă dacă vre una dintr'însăle nu va fi bună, să fie datoare dumnei a o face, precum și orice alte din cîte să zice mai sus.

www.dacoromanica.ro

2-lea. Dacă eu în cursul anului în trecere voi voi ca să fac cevaşi or meremet sau din nou spre îmbunătăţirea şi înfrumuseţarea caselor, pentru a mea plăcere, cheltuiala ce voi face va priivi pă seamă-mi, iar la împlinirea sorocului să rămîe pă seama casi.

3-lea. Mă îndatorez a ţinea curăţeniea în tot coprinsul casii, a avea mare îngrijire de foc, de coşuri, ca să fie totdauna măturate, precum şi toate sculele casii, şi să îndeplinesc toată stricăciunea sau paguba ce să va pricinui.

4-lea. Chiriea pentru aceste case m'am învoit cu dumneei ca să-i plătesc şaptezeci şi cinci galbeni împărăteşti pă an, care preţi l-au şi răspuns acum înnainte.

5-lea. Iarăşi mă îndatorez ca la împlinirea sorocului de un an, de voi vrea ca să mai ţin aceste case, să înştiinţez pă dumnei cu doaă luni mai naintea sorocului şi, învoindu-ne, vor rămînea iarăşi pă seama mea şi, pentru ca să să păzească ăcastă tocmeală, s'au făcut doaă asămenea înscrisuri, iscălite de amîndoaă părţile, priimind fieştecare înscrisul în parte-şi.

1845, Apr. 23.

I. Cîmpineanu.

DĂRI DE SAMĂ

Preotul Nicolae M. Popescu, *Exerciţii de paleografie românească (scriere chirilică)* [Bucureşti, 1932].

Fericită alegere de pagini chirilice tipărite şi de acte, precum şi de inscripţii şi scrisori manuscripte.

* * *

Gherman Pântea, *Rolul organisaţiilor militare moldoveneşti în actul Unirii Basarabiei,* Chişinău 1931.

Aceste cîteva pagini au interes nu numai prin amintirile autorului, fost şef („director general de războiu") al oştirii basarabene, dar şi prin multele documente inedite care le întovărăşesc pe acestea. Se face dreptate unor factori prea răpede uitaţi, cum e casul cu Manuel Cateli (p. 14). De semnalat întîlnirea cu Cherenschi (p. 22 şi urm.). Tot aşa descrierea zilei de 20 Octombre, a adunării soldaţilor basarabeni, zi pe care autorul o numeşte, mişcat, „serbătoarea serbătorilor". Pe paginile 72 şi urm. se în-

www.dacoromanica.ro

fățișează tristul episod al desarmării și arestării voluntarilor ardeleni la Chișinău. Se dau și declarații rusofile ale lui Take Ionescu (p. 86).

* * *

Vasile Cîrlova, *Poesii, ediție îngrijită de prof. Ioan Negoescu,* Tîrgoviște 1931.

Cu o introducere, o schiță biografică (se dau știri asupra morții, de o răceală după bal) și o bună bibliografie se reproduc vestitele elegii în care Vasile Cîrlova a cuprins, în forme clasice, rîvnirile patriotice ale epocei sale. Versurile copilului mort la douăzeci și doi de ani și înmormîntat în uniforma unei țeri care se trezia la o nouă conștiință național-militară mișcă și acum.

De sigur că în inspirația lui Cîrlova e un amestec din Volney, în „Ruinele Palmirei", și din vechiul spirit pastoral italian ca în *Pastor fido.* Adesea valul strofei e de o lamartiniană dulceață.

Acum vre-o douăzeci de ani se oferiau spre vînzare scrisori de-ale lui Cîrlova. Mi se pare că d. Munteanu-Rîmnic mi-a vorbit de ele. Unde vor fi fiind acuma?

* * *

C. I. Băicoianu, *Istoria politicei noastre monetare și a Băncii Naționale,* vol. I, partea I, București 1932.

D. C. I. Băicoianu strînge din toate părțile, cu mai puțină critică pentru trecut, materialul pentru istoria politicei monetare la noi, ca să ajungă apoi—mult mai tărziu—la Banca Națională.

Retragerea coloniștilor romani la munte e acceptată încă de autor (p. 19), ba chiar întemeiarea principatului muntean prin „descălecători" (p. 22). Tot așa crede și în „tratatele" încheiate de țerile noastre cu Turcii (pp. 33-5). „Pravilele" noastre n'au nimic propriu al lor, ci sînt traducerile, deci neexpresive, ale legiuirilor bizantine (v. pp. 36-8). Călăuzit de dd. Nistor, Moisil și Zane, autorul observă însă în genere destul de aproape adevărul. Se reproduc în întregime și multe documente din culegerea lui V. A. Urechiă, care, revăzute și înzestrate cu table, ar fi de un și mai mare folos.

De la Regulamentul Organic, firește, expunerea, întovărășită și de multe acte inedite, are altă basă și altă valoare.

Interesant izvorul raportat de „Frankfurter Zeitung" despre intenția lui Mihai Sturza de a bate monedă; el s'a grăbit s'o

www.dacoromanica.ro

desmintă (după Hurmuzaki, *Supl.* I[4], pp. 113-4, la pagina 117, nota 1). Era vorba de „pietre de greutate monetară pentru întărirea tuturor monedelor forte primite de Vistierie" (pp. 116-117), „de piatra galbenilor" (p. 119, nota 2). De aici, pentru vocabulariu, „a trage supt piatră", „a trage la dram" (pp. 120, 122); și „galbeni lipsă din piatră" (p. 134, nota); „drămuirea galbenilor împărătești" (p. 137, nota). Se mai zice: „a aiarladisi" de acela care a luat în arendă „aiarul" *(ibid.)*. La Șăineanu, *Influența orientală,* este substantivul, dar nu și verbul.

Interesantă petiția din 1848 (p. 146, nota) pentru marea proporție, semnalată și de d. Băicoianu, a negustorilor romîni. E o mișcare a obștii negustorești contra celor cîțiva „toptangii" (p. 149, nota 1), doritori de a specula cu moneda scăzută din țară. Urmează după revoluție măsurile luate de Lüders (nu „Liders"), comandantul armatei de ocupație (p. 153, nota). El impune un anume curs al monedei rusești, și ceilalți ocupanți, Turcii, în legătură cu lefile soldaților otomani, nu admit nicio scădere a unor anume monede. Negustorii protestă pentru cursul inferior impus de Stat la casele sale (p. 160, nota 1). În comisiunea de cercetare e și întemeietorul firmei Resch (p. 165). Cu voia Constantinopolului se ajunge apoi la noul curs. Cu acest prilej se constată oficial că „folosul jocului monedelor era numai în favorul unei minorități de oameni vicleni" (p. 171, nota 1). Se consideră acești mari importatori ca niște profitori pe nedrept, cari nu merită cruțați (p. 174). Resultatul e că se aduc din străinătate monede de o mai mică valoare, „creițari și firfirici" (p. 173). Contra părerii lui Șăineanu (I, p. CCXLV) se pare că firfiricii, ca și creițarii însiși, nu sînt de origine orientală.

Capitolul IV se ocupă de încercările de a organisa bănci și de situația legală și socială a zarafilor (planșele după desemnuri de Poitevin-Skeletti, bine concepute, n'au valoare istorică). De și n'am găsit zarafi înainte de secolul al XIX-lea, de sigur că breasla e „cu mult mai veche" (p. 207). În ce privește împrumuturile în străinătate, nu trebuia să se uite încercarea, de la 1823, a lui Ioan Sandu Sturza, Domnul Moldovei, prin Ioan Cananău (v. Hurmuzaki, X, p. 235, no. CCCVI; p. 241, no. CCCXIV): era vorba de un împrumut la Evreii din Liov sau din Brody; David Münz și Michel Nathan fiul, din ultima localitate, se întoarseră de la Iași fără resultat (*ibid.*, p. 256, no. CCCXXXVII). Pentru afacerea

www.dacoromanica.ro

Nulandt în Moldova erau de întrebuințat ale mele „Documente Știrbei".

În capitolul V se presintă subiectul pentru epoca lui Vodă-Cuza (nu „cuzistă"). Se relevă pentru prima oară argumentele lui Vasile Boierescu pentru moneda națională (e și întâia preocupație numismatică). Thibault, întrebuințat la pagina 230, e Thibault-Lefèvre, pe care l-am semnalat în această revistă: titlul nu se dă complect.

Epoca lui Carol I-iu până la 1877 cuprinde capitolul VI. Al șaptelea și al optulea se ocupă de crisa pe care a provocat-o războiul de independență. Expunerea poate părea cam scurtă. Cu al nouălea capitol se revine la 1859 pentru a înfățișa „mișcarea bancară". Nota 1 de la pagina 319 arată că lucrarea a fost publicată înaintea cărții d-lui Émerit despre Victor Place. Ea cuprinde însă un meritat omagiu adus memoriei inteligentului sfătuitor al lui Cuza-Vodă, spiritului de o precisiune francesă atît de remarcabilă. Primele propuneri de Bancă Națională, venite de la Francesi, Germani și chiar Poloni, pp. 334-5. Se arată și desvoltarea ideii Creditului Funciar rural: cu acest prilej iese la iveală remarcabila figură a lui A. D. Holban, care ar merita de sigur, o cercetare. Vrednic de atenție și scrisorile lui I. C. Brătianu către P. Mavrogheni (p. 341, nota 1).

Se presintă acte justificative.

Volumului i se adaugă nu mai puțin de cinzeci și nouă de planșe, foarte frumoase, cuprinzînd toată seria monedelor naționale sau usuale la noi, de la obiectele preistorice la biletul Băncii Naționale (la pl. I se puteau da secerile; explicațiile de la pl. XVII sînt complect amestecate; și foarte multe greșeli de tipar: Maronini-Marosini, Prinli-Priuli).

* * *

Sébastien Charléty, *Histoire du saint-simonisme (1825-1864)*, Paris 1931.

Foarte frumoasa carte a d-lui Charléty, rectorul Academiei din Paris, apare în a doua ediție, complectată și împodobită cu foarte frumoase planșe.

E istoria, scrisă cu măestria literară a unui bun roman, a unor tentative nobile de complectă reformă a societății prin ajutorul științii și supt supravegherea celor ce știu, uniți într'o tovărășie

www.dacoromanica.ro

sufletească în care munca să fie alături cu gîndirea. De la ideile, mai curînd vagi, ale lui Saint-Simon, „urmașul lui Carol-cel-Mare", rivalul lui Napoleon, divinisat după moarte, se trece la desvoltările lui Enfantin, la resultatul meditațiilor, în fond foarte serioase, ale unui grup de ingineri și alți intelectuali ai timpului. Se va ajunge pe două căi deosebite la două feluri de resultate. Prin misticismul romantic la o religie nouă, cu un „Tată", cu așteptarea „Mamei", o nouă Maica Domnului, menită a regenera omenirea, la exhibiții ciudate, răpede considerate ca ridicule, cu haine tărcate, cu inscripții pe piept, cu coruri naive și cu planurile imensei catedrale noi după forma trupului uman. Iar, pe de altă parte, prin dorința de creațiune a celor capabili, la ideia canalului de Suez și a canalului de Panama.

Oameni de mare merit, ca Auguste Comte și Lesseps, au trecut pe acolo și, după eliberarea din fantasmagorie, au păstrat ceva din „doctrină" sau din avînt. Și alții cari n'au fost la Ménilmontant, în celebra colonie, au luat de la saint-simonieni iubirea pentru clasele muncitoare și sensul de solidaritate socială care, poate, fără acești visători nu s'ar fi impus.

* * *

Antoni Prochaska, *Lauda sejmikowe halickie,* 1575-1655 (formează vol. XXIV din „Akta grodzkie i ziemskie z Archiwum Ziemskiego we Lwowie"), Lvów 1931.

Volumul editat de d. Prochaska are numai hotăriri de caracter local din „seimurile" Haliciului, cele mai multe în limba polonă. E vorba de contribuții militare la deosebitele expediții. Ele se referă mai ales la războiul cu Cazacii, la cel pentru prima împărțire a Poloniei și la conflictul cu Turcii în epoca lui Sobieski.

La pagina 169 (an. 1660) se pomenește Constantin-Vodă Șerban, „arte et dolo Palatinatum ambiens", stînd în așteptare la Mohilău. Hotarele moldovenești la pagina 179. Pentru Tatari și Moldoveni la 1667, p. 252. Refugiații moldoveni în 1678, p. 417. Pasagiile relative la Moldoveni sînt, de altfel, multe (v. p. 522). Indexul de lucruri e foarte larg.

* * *

Grigore Tabacaru, *Bisericile Bacăului,* Bacău 1932.

Scurte insemnări, care pot servi ca indicații și suggestii.

* * *

www.dacoromanica.ro

Paul Perdrizet, *L'„Incantada" de Salonique (Musée du Louvre)*, extras din „Monuments et Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres" din Paris, XXXI, Paris 1931.

După înfățișarea condițiilor în care au fost strămutate la Paris, în Museul Louvrului, statuile care ornau casa „fermecată" din Salonic, d. Perdrizet, comparînd-o cu o operă analogă din Tudela (Tutela romană) și cu altele, caută a-i fixă caracterul.

* * *

J. Gay, *Un siècle d'histoire italienne. Les deux Romes et l'opinion française, Les rapports franco-italiens depuis 1815*, Paris 1931.

Aceste cîteva articole de revistă, revăzute și adăugite, ale învățatului medievist, care e însă și un perfect cunoscător al Italiei din toate timpurile, formează o foarte instructivă carte de politică actuală.

Se începe cu atitudinea lui Edgar Quinet cu privire la Italia. Se trece la puțin cunoscuții Louis Doubet și Eugène Rendu (1846-59), arătîndu-se, după opiniile anticlericalului, și ce credeau despre Italia și soarta ei scriitorii catolici de căpetenie ai Franciei, Lacordaire, Ozanam. Se dau extrase largi și interesante din corespondența lui Doubet. Rendu a colaborat la cunoscuta broșură, *L'empereur Napoléon III et l'Italie*. Un alt capitol fixează frumoasa figură a Cassinesului abate Tosti, „conciliatorul". Al patrulea capitol e mai „politic": el tratează despre situația Sudului italic față de unitatea națională. Frumoasa sintesă care se presintă aici arată pe istoricul raporturilor dintre Italia-de-Sus și Imperiul bizantin.

Se recunoaște și experiența personală a țerii și a rasei, în cîteva pagini foarte frumoase. La Bari au fost vre-odată Ruși (p. 134), cu toate darurile venite și de la Moscova moaștelor Sfîntului Nicolae?

A doua parte cercetează raporturile italo-francese de la 1815 înainte. E întăiu o analisă atentă a mărturiilor opiniei publice francese față de lupta de eliberare a Italiei. Foarte interesantă e atitudinea Italienilor, a poporului, față de războiul franco-german din 1870. La început strada cerea violent intrarea în războiu alături de Germani. Dar după desastru Victor Emanuel rostește față de Thiers aceste frumoase cuvinte: „Dacă puteți să-mi dați cuvîntul că eu cu cei 100.000 de oameni ai miei voiu scăpa Franța, eu merg". Intrarea Italiei în alianța austro-germană e explicată prin venirea la putere în Franța a conservatorilor, par-

www.dacoromanica.ro

tisani ai puterii temporale a Papei și prin sentimentul de isolare italian în împrejurările din 1877-8. Bismark însuși se făcu a sprijini pe Papa ca să smulgă adesiunea. Amintirile personale ale autorului sînt prețioase pentru ce s'a petrecut de pe la 1890 înainte. La pp. 202-3, comunitatea latină e și de rasă și mai ales de suflet, format prin geniul unor limbi organisate în același chip.

La urmă, observații asupra păcii cu Sf. Scaun încheiată de d. Mussolini.

* * *

Jérôme Carcopino, *Sylla ou la monarchie manquée*, Paris 1931.

D. Carcopino înoiește figura lui Sulla, înlăturînd prejudecata că el vorbia în numele unei „nobilimi" căreia numai într'un anume sens poate fi socotit că-i aparținea. Și d-sa vede în marele Roman pe cineva care „fusese învățat de frecventarea Elenilor și de experiențele războiului cu Mitridate", pentru „a încerca să împlinte în Italia autocrația marilor monarhii orientale" (p. 43). Și d-sa vede în „coloniile" lui centre de acțiune civilisatoare (p. 61). Reformele lui sînt cercetate până în ultimele amănunte. În cei douăzeci și patru de lictori, în baterea monedei de aur, de și la început fără chipul său (p. 82), dar cu „M. Sulla, imperator iterum" (mai fuseseră casuri) și, de la un timp, fără a menționa decretul Senatului, în luarea atribuțiilor de augur se arată intențiile lui „regale". Foarte frumos capitolul despre „Sylla divinisat", cu presintarea invasiei ispititoarelor credințe asiatice, ridicînd pe om însuși la nivelul divinului. Se adaugă statuia lui călare și jocurile de o formă nouă. Celelalte capitole privesc legăturile și faptele politice ale dictatorului. Mortea lui Sulla e pentru întâia oară curățită de legendă: ea-l prinde la capătul unei noi și puternice activități între veteranii al căror fericitor și stăpîn era. Splendid e presintată ceremonia de înmormîntare.

În conclusie, da: opera lui „tindea la adaptarea Romei, prin monarhia universală, la imensitatea teritoriilor ei și la diversitatea maselor ei populare" (p. 241).

* * *

Athanasie Mironescu, fost Mitropolit Primat, *Istoria mănăstirii Cernica*, Cernica, 1930.

Cărticică scrisă cu multă rîvnă de fostul Mitropolit Primat Atanasie, încetat din viață dăunăzi.

www.dacoromanica.ro

Se înșiră mănăstirile mai vechi, se arată legăturile cu mișcarea lui Paisie. Numele prim al Cernicăi era „mănăstirea de la Grădiștea Floreștilor (de-jos)". Se dă descrierea clădirilor și a împrejmuirii lor. Cernica și Chiajna Știrbei, cu copiii, Neacșa și Calea, sînt ctitorii. Se încearcă biografia lor și a familiei. La 1608 se pregătia viața mănăstirească. Capitolul V dă lista egumenilor. Cel următor pe a dăruitorilor. Se arată ce lucrări s'au făcut în mănăstire.

La 1781 se reface mănăstirea de starețul Gheorghe (se întrebuințează și inedite). Urmează șirul egumenilor.

Anexele cuprind multe și prețioase documente, unele inedite, începînd cu anul 1608. N. Iorga.

* * *

Jaroslav Müller, *Naši rumunšti sousedé* („Vecinii noștrii romîni"), Praga 1332 (extras din revista „Moderní stát", anul IV).

În această broșură d Müller schițează în linii generale cea mai veche pagină din trecutul istoric al Romînilor, basat pe părerile celor mai moderni cercetători romîni. Vorbește în special despre Daco-Geți.

Autorul arată cum ținutul ocupat astăzi de poporul romîn corespunde exact teritoriului ocupat de strămoșii lui daco-romani, al căror centru era Ardealul; de aceia poporul romîn de azi are dreptul să fie stăpînul acestui Ținut daco-get. Țeranul romîn de azi este exact Dacul de acum două mii de ani.

Istoria poporului romîn ca popor daco-get începe din secolul al VII-lea a. Chr. cînd Grecii au început să coloniseze Apusul Mării Negre, introducînd odată cu coloniștii și cultura și civilisația greacă, peste care se suprapune influența romană, care a schimbat numai limba, poporul rămînînd același. Daco-Geții au fost uniți într'un singur popor de două ori. Odată în secolul I-iu p. Chr. supt Decebal. Unirea lor a fost definitiv desfăcută de Romani, puterea cea mai mare a Europei de atunci. Romanii conduși de Traian înfrîng puterea Dacilor, transformînd Dacia în provincia Dacia Traiană. Dar datorită vitalității daco-gete s'a putut continua civilisația lor.

D. Müller descrie apoi viața de toate zile a Daco-Geților și organisarea lor politică, socială și culturală, sprijinită pe cultura spirituală, caracterisată de un idealism ascetic. Religia Daco-

www.dacoromanica.ro

Geților era creștină înainte de a apărea creștinismul. De aceia, spune autorul, Romînii au fost cei d'intăiu între vecinii lor de azi cari au primit creștinismul. Armonia în arta daco-getă se păstrează pănă la Romînii de azi.

Romanisarea era pătrunderea culturii latine și a civilisației în ținutul daco-get.

Dacia Traiană a fost înlocuită cu Dacia Aureliană, care va avea de suportat năvălirile barbare, cînd grupele romanisate știu să se detașeze de barbari și să se păstreze în munți pe vremea popoarelor și să dea naștere Romînului de azi.

Romînii de astăzi sînt una din cele patru ramuri de Romîni, și anume ramura daco-romană. Celelalte ramuri sînt cele rumeră, meglenă și aromînă: aceștia sînt urmașii altor elemente romanisate din Peninsula Balcanică, urmașii Iliro-Tracilor romanisați. Romanisarea Peninsulei balcanice a început mult mai curînd decît a Daciei. Acești Romani se păstrează încă în masa slavă din Balcani, împrăștiați în special în munții Pindului, unde se adunau mereu coloniștii, ai căror descendenți în August 1918 au cerut, fără a izbuti însă, independența Pindului.

Autorul laudă apoi încercările uriașe pe care le fac cercetătorii romîni pentru ca pe base archeologice să clarifice cel mai îndepărtat trecut românesc în lipsă de documente istorice.

Elena Eftimiu

* * *

Emil Vîrtosu, *1821, Date și fapte noi* (din publicațiile Așezămîntului Cultural Ion C. Brătianu), București, 1932.

Cu o prefață substanțială și o bibliografie aproape complectă, aproape două sute de pagini de inedit cu privire la anul revoluționar 1821, cu piese de mai multe feluri, luate din colecția d-lui Brâncoveanu, din deposite necercetate și în cea mai mare parte necunoscute ale Archivelor Statului din București.

Avem — dar de ce nu s'a întrebat un cunoscător de grecește pentru a se evita erorile de tipar și de traducere? — un bilet al lui Iacovachi Rizu chemînd pe Mitropolit pentru ca să între în Căimăcămie (15 Ianuar 1821), socotelile îngropării lui Alexandru-Vodă Suțu, un arz necunoscut, probabil către Pașa de Silistra, extrase din registrul poștii (la pagina 15, a se ceti: „Polizois" în loc de „Polizais"; e interesant că i se zice Domnului Moldovei „Bogdan-bei", p. 21), curiosul ordin al Căimăcămiei pentru po-

www.dacoromanica.ro

menirea în biserici a noului Domn muntean Scarlat Callimachi, chitanțe ale comandanților de trupe, o scrisoare a lui Grigore Brîncoveanu (bine tipărită; Σαϊτζῆς e Saigi), un ordin al lui Duca „tagmatarhul", alte ordine administrative, grecești și românești, scrisori între eteriști (prețioase știri asupra participării Bulgarilor la pagina 70, nota 1. P. 90: „eschiale" sînt *ascherii,* soldații lui Tudor), încă un arz către Pașa vecin (pp. 76–8). De mare preț n-l XXXII, cuprinzînd mențiunea condamnării unor panduri jăcași la „două sute nuiele la spate", iar a căpeteniei lor la ocnă. Tot așa și plîngerea Mitropolitului și a boierilor din București către Metternich (mai bine ca la Erbiceanu). O scrisoare franceză a unui eterist, luată din „Le Constitutionnel". *Memoriul către Ruși al boierilor adăpostiți la Brașov* (p. 117 și urm., *pentru întăia oară la un loc).* Se dă și *Jurnalul boierilor munteni trimeși la Constantinopol* (p. 146 și urm. „Bosici" e Bosie; „ghealiu" e „ialiul", chioșcul mării; Ghioc sun" e Ghiocsù). *Cererile lor,* p. 155 și urm. Și alte acte relative la această fierbere politică urmează. Discuții cu Domnul național muntean, Grigore Ghica, ale boierilor pribegi în Ardeal. În multe din memoriile, așa de interesante, se simte spiritul roman al lui Lazăr.

Fără această carte nu se mai putea scrie istoria revoluției de la 1821.

N. Iorga

CRONICĂ

Originea românească a doctorului Mecinicov.

Una dintre cele mai complecte lucrări asupra Cantemireștilor este *Istoriia o jizni i delah moldavscago gospodaria cniazia Constantina Cantimira* („Istoria despre viața și faptelor prințului Constantin Cantemir, Domnul Moldovei"), apărută în 1783 la Moscova în limba latină și rusă[1]. Autorul acestei opere este Teofil G. Bayer, născut în 1694 la Königsberg, ajuns în 1726 profesor de antichități elene și romane la Petersburg și membru al Academiei de Științe, autor al mai multor opere istorice, mort în 1738.

În opera pomenită mai sus, în afară de istoricul familiei Can-

[1] În Biblioteca Academiei Romîne se află un exemplar din această carte, provenind din biblioteca lui Alexandru Hasdeu : no. 95.006.

www.dacoromanica.ro

temir, se găsesc prețioase „informații despre boierii și ofițerii veniți în Rusia la anul 1711, împreună cu Domnul Moldovei, principele Dimitrie Cantemir“ (pp. 363-400). Între acești boieri plecați în Rusia se afla și familia Spătarului Gheorghe Stepanovici (pp. 394-395), care a primit în dar de la Petru-cel-Mare optzeci și șase de moșii în satul Novomlinsc din provincia Iziumsc. Soția lui se numia Ecaterina, fiica lui Alexandru Bugaciov, „mare boier“ moldovean. Ei au avut un singur fiu Ioan, care, la rîndul lui, a avut tot numai un singur fiu, Ilie, care a îmbrățișat cariera militară. Soția lui se numia Matrona Ermolaeva, fiica lui Annencov. Ilie a avut cinci copii: Petru, Evgraf, Gheorghe, Alexandru și Nadejda. Dintre aceștia Evgraf, care a trăit între anii 1770 și 1836, a fost și senator (Dicționarul enciclopedic al lui Brockhaus, prelucrare de Efrone, vol. XIX, Petersburg 1896, p. 226). Fiul acestuia, Ilie, este tatăl celebrului savant rus Ilie Mecinicov, care a trăit între anii 1845 și 1916 și căruia i-a fost decernat, în 1908, premiul Nobel pentru științe.

Numele de familie *Spătarul* a fost schimbat în acela de Mecinicov de către Ioan, fiul lui Gheorghe Spătarul (Dicționarul citat). În limba rusească *mecinicov* însemnează purtător de spadă – spătar, de la *meci* = spadă.

A. David.

*

În Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (1927-1931), revista Patriarhiei ortodoxe din Alexandria, Gherasim Mazarachi publică din condica sfîntă a Patriarhiei, care cuprinde o sumedenie de știri și date cu privire la istoria noastră politică și bisericească. Se dau în întregime scrisori ale Domnilor romîni către Patriarhii Alexandriei și numeroase însemnări cu privire la călătoriile acelor Patriarhi prin țerile noastre.

D. Ionescu.

*

În prefața din Hans Rosenhagen la *Handbuch der Kunstgeschichte* a lui Adolf Rosenberg, ediția a 2-a, Bielefeld-Leipzig, 1908, găsesc următoarele frumoase rînduri, bune de meditat și la noi: „Istoricul obiectiv este o ființă fabuloasă. Dacă ar fi existat vre-odată, acest fericit ar fi fost în stare să recunoască legătura între tot ce s'a întîmplat, temeiul a toată ființa. Opera lui ar fi trecut astfel așa de departe peste toată puterea de concepție omenească, încît niciun cetitor n'ar fi știut ce face cu dînsa.

www.dacoromanica.ro

Aceia ce este spre folosul și spre paguba oricării presintări istorice este omul care e în dosul ei. Cu cît mai neinteresat, ceia ce ici și colo se socoate obiectiv, stă el în fața materialului său, cu atît mai fără interes trebuie să acționeze și presintarea sa. Cu cît îl străbate mai mult cu spiritul său și cu pătrunderea sa, cu atît mai particular poate el, presupuind că este o personalitate puternică, plină de viață și clară în ea însăși, să-i dea un chip. Nu materialul în sine face o operă istorică de valoare și importantă, ci ideile autorului ei. Orice bună operă istorică e de natură subiectivă, căci a scrie istorie nu se chiamă numai a da pur și simplu știri. De la un istoric trebuie să se ceară să știe toarce un fir, care une ori leagă prin causă și efect evenimente foarte depărtate unele de altele, să descopere relațiuni ascunse și să orînduiască succesiunea răzleață a lucrurilor întîmplate într'un tablou clar și ușor de prins cu ochiul".

*

În *Young Trajan* de Elizabeth Cleveland Miller (New-York 1931), autoarea, o Americană, presintă, în forma unei povestiri pentru copii, scene și obiceiuri românești, destul de exact redate: hora, pomana, vrăjile de Bobotează, ziua de Sf. Ioan, Paștile. E vorba și de încercările revoluționare.

*

În volumul *Închinare lui Nicolae Iorga, cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani* (Cluj 1931), d. I. Andrieșescu arată importanța așezărilor trace la Nordul Dunării, unde ar fi mai vechi: se fixează și hotarele lor vestice pănă la Vistula și Marea Baltică. — D. Dinu C. Arion se întinde pe larg asupra „dominiului eminent din principatele Munteniei și Moldovei în secolele XIV și XV": el derivă, cum o spusese și Xenopol, din acela al regilor Ungariei, ei înșii represintînd concepțiile apusene. Se însemnă cu dreptate rolul Angevinilor de a lega orice pămînt cu dreptul primar și esențial pe care-l avea Coroana. Floarea de crin nu poate fi derivată din arborele median al peceții regale (p. 16, nota 7). Capetele de Arabi, care apar întăiu pe moneda lui Ludovic-cel-Mare, *trebuie puse în raport cu ideia de cruciată: vor fi fost bani bătuți anume pentru aceasta (ibid.).* La p. 19, nota 1: „Lațco de Talofka" e de Talovac, Thallóczy, și „Clișca" e Clissa. — D. G. Balș presintă cîteva „pietre uitate", de o formă

www.dacoromanica.ro

curioasă, care „serviau pentru ţinerea jărateculuĭ trebuincios pentru aprinderea tămiii şi pentru încălzitul apei la sf. liturghie". — D. Ştefan Balş descrie biserica „fortificată" Sf. Ioan Botezătorul din Iaşi. — Foarte preţioase actele noi găsite de d. N. Bănescu în Arhivele din Genova, cu privire la comerţul cu Cetatea-Albă în secolul al XV-lea, cu *orguxii* romîni din Caffa, cu oameni din Vicina şi cu „Teodorcha de Telicha Velachus", identificat cu un Teodorca de Teliţa, aproape de cursul Bicului. — D. I. Bianu releveză un scriitor ardelean necunoscut, preotul Nicolae Pauletti († 1849): frumoasă descrierea locurilor de naştere ale preşedintelui Academiei Romîne. — Păr. C. Bobulescu înseamnă afurisenia aruncată de Patriarhul ecumenic asupra lui Nicolae Roznovanu pe la 1840. — D. dr. Valeriu L. Bologa află noi medici aromîni în Monarhia îndoită (e vorba de Nicolide de Pindo şi de Gheorghe C. Roja). — D. Victor Brătulescu a găsit o bucată dintr'o Psaltire slavo-romînă care poate fi şi din secolul al XVI-lea. — D. Ioan Breazu studiază corespondenţa dintre Dora d'Istria şi Edgar Quinet. — D. T. G. Bulat se ocupă cu Domnia lui Neagoe Basarab. — La călătorii prin ţara noastră d. Al. Busuioceanu adauge pe Julius von Vors *(Die Begebeneiten eines jungen Theologen in der Moldau und Griechenland,* Berlin 1826: pedagog german, care săvîrşeşte mari opere economice în Basarabia-de-jos), pe căpitanul Spencer *(Travels in European Turkey,* Londra 1855) şi pe Amélie Ghica, *Lettres d'un penseur des bords du Danube.* — D. G. Cantacuzino explică „o piatră gravată înfăţişînd o scenă militară a armatei romane" *(o allocutio* către soldaţi). — De d. Th. Capidan biografia scriitorului macedonean Daniil din Moschopolis: se vede că lucrarea lui a fost publicată *la Veneţia.* Un dascăl din Ohrida, Dimitrie Papa-Ioan, a dus manuscriptul acolo. Se observă că numele complect al scriitorului era Daniil Mihali Adami Hagi. — D. D. Caracostea arată un model, din Gessner, al poesiei lui Asachi.

Foarte important studiul d-lui Czeslaw Chowaniec despre Miron Costin în Polonia (1684-5). Se vede că Miron Costin nu a luat parte la acţiunea politică a lui Ştefan Petriceicu, ci a fost unul din prisonierii luaţi de Poloni la surprinderea lui Duca-Vodă. Astfel cronicarul moldovean ar fi cunoscut pe regele Ioan Sobieski. Daşovul, Daszawa, unde a stat Miron, era un pavilion de vînătoare al regelui. Petriceicu fiind neutilisabil, Logofătul pribeag

www.dacoromanica.ro

devine principalul agent polon în Moldova sa. De aceia se așează lîngă granița patriei sale, la Stryj. În acest timp Duca era la Liov și partisanii lui Petriceicu s'au fost strîns la Sniatyn (p. 117); cu privire la aceștia d. Chowaniec anunță publicarea apropiată a unor memorii presintate de Domnul fugar regelui Poloniei la 1683-4, 1687 și 1689 *(ibid.,* și nota 4). Memoriul „oligarhic" din 1684 de la Zolkiew către același se potrivește numai cu ideile lui Miron (v. pp. 117-8). Autorul fixează și data cînd Logofătul s'a întors în Moldova: nu numai între Octombre 1685 și Februar 1686 (pp. 118-9), dar, după niște socoteli ale lui Jablonowski, în Novembre al primului an. D. Chowaniec dă însăși scrisoarea lui Velicico, prin care, la 17 Septembre, chiamă pe frate, din ordinul noului Domn Constantin Cantemir, înapoi (pp. 120-1 și 121, nota 1). În frumoase cuvinte i se spune că nu trebuie să-și uite patria și că nici regele, „tot așa de mare, prin minte ca și prin inimă, nu poate gîndi să-l depărteze de dînsa". Și Soliman-Pașa, Serascherul, creatorul noii Domnii, l-a cerut. Miron s'a întors, presupune cu dreptate autorul, și pentru a ciștiga pe Cantemir în folosul politicii polone (p. 123). Petriceicu, în 1686, se va plînge că e părăsit *(ibid.)*. Pentru aceasta Costineștii aveau și pensii polone (p. 124). E probabil că locul de staroste de Putna dat lui Miron, cerut poate de dînsul, era în legătură cu negocieri la Munteni, în vederea aceleiași politici creștine.

Am vorbit aiurea de articolul d-lui Ioachim Crăciun. — Inscripții de la Alba-Iulia publică d. C. Dașcovici. — D. N. Drăganu se ocupă de etimologia numelui Ampoiu. — De d. Virgiliu Drăghiceanu o descriere a bisericii bucureștene, astăzi dărîmate, Sf. Ioan al Grecilor: frumoasă fațadă cu firide întrețesute, briu la mijloc, pridvor deschis; formă de cruce exterioară; ornament floral elegant în jurul ușii și ferestilor; turn n'a putut sprijini bolta; splendidă catapiteasmă și strană bogată, din nenorocire dispărute. Ctitorie a lui Andrei Vistierul și a fratelui Dumitru, a fost refăcută de Radu Golescu și de Brîncoveanu, impresionat de minunile, de „ciudele" ce se făceau acolo; grija refacerii a avut-o fiul cunoscutului Mareș, Gheorghe, Mare Căpitan de dorobanți. — D. Silviu Dragomir revine asupra pretinsei scrisori de trădare a lui Mihai Viteazul, pe care o publică mai îngrijit (dar nu тнста în adresă, ci чстнта). Analisa lingvistică e foarte atentă. Se atrage atenția asupra ciudatului semn dublu cu care începe

www.dacoromanica.ro

actul; la numele în iscălitură al lui Mihai, nu se pune crucea obișnuită. Lipsește și pecetea. Pentru d. Dragomir falsificatorul, care întrebuințează unele ungurisme (p. 148), ar fi un Romîn ardelean (p. 150). Dar „schiptru" se zice curent și în actele muntene. Mihai tratà și altfel pe Germani, și chiar pe Împăratul Rudolf, ca „Sași fără omenie". Menținpărerea mea că scrisoarea, *cursivă,* are un duct moldovenesc. Falsificarea prin neînsemnatul Ștefan Boieriu Făgărășeanul ar fi greu de admis. Neculai se zice în Moldova. In ce privește rusismele obișnuite la Moldoveni, care însă lipsesc aici, nu m'aș putea pronunța. În Ardeal, oricum, nu existau atunci astfel de caligrafi. — D. Ch. Drouhet examinează asămănarea între cîntecul de moarte al lui Eminescu și cunoscutele versuri corespunzătoare ale lui Ronsard.I se pare că ar fi mai curînd o imitație după modelul latin al poetului frances, după Properțiu; la Eminescu împrumuturi din literatura clasică latino-greacă nu prea sînt. — D. Vladimir Dimitrescu tratează despre „figurinele antropoforme de os din civilisația eneolitică balcano-danubiană". — D. G. D. Florescu cercetează schitul prahovean Lespezi, întrebuințînd prilejul pentru a da lămuriri biografice și genealogice asupra ctitorului, Pîrvu Cantacuzino, cum și asupra lui Șerban, fratele lui. — Într'un studiu al d-lui Ghica-Budești despre „înrîuririle reciproce între arhitectura din Muntenia și cea din Moldova", se admite și acum vechimea bisericuții de la Siretiu, pe care autorul o alătură de planul celei de la Vodița. Paralelism fundamental vede d-sa și între planul bisericii din Rădăuți și al Bisericii Domnești din Argeș. S'ar admite cu greu o corespondență. La Curtea Veche din București, observă d. Ghica, s'au descoperit contraforturi, dar fără funcțiune reală. Se băgase de samă că acelea de la Bălteni, făcute în altă cărămidă decît restul, erau tărzii, simplu mijloc de sprijin general. O refacere a bisericii lui Aron-Vodă nu se sprijină pe nimic. Hlincea e prefăcută numai de Ștefan Lupu, fiind o fundație a lui Zotu Țigară, de la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Cu dreptate se relevează influența bisericii Stelea asupra arhitecturii muntene. — D. Vasile Grecul precisează cronologia și legătura manuscriselor de original și traducere ale „Erminiei zugravilor": la Atena, în 1930, a găsit textul grec după care au tradus Romînii și după care a lucrat, la Greci, și Dionisie din Furna. — D. C. Karadja enumeră incunabulele germane despre faptele lui Vlad Țepeș. Se reproduce și

www.dacoromanica.ro

textul ediției din Strasbourg, 1500. — D-na Maria Kasterska arată cum se presintă războiul de la Hotin, din 1621, în poemul lui Vaclav Potocki (de și scris în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, reproduce, în general, adevărul istoric, pe care une ori îl întregește, mai ales pentru mijlocirea păcii polono-turcești de Radu-Vodă Mihnea; s'a întrebuințat, vădit, o dare de samă a negocierilor („Urynow" p. 218, e Orheiu). — D. Scarlat Lambrino cercetează ce poate fi real în mărturia lui Diodor despre legenda peoniană corespunzătoare celei a tesaurelor lui Decebal îngropate în albia rîului Sargetias. — De la d. Al. Lăpedatu analisa a opt foarte interesante scrisori ale lui Gheorghe Ștefan-Vodă către Ioan Kemény; originalele ar trebui tipărite. — Păr. I. Lupaș vorbește de un plan de organisare a Romînilor ardeleni din 1869, datorit lui I. Pușcariu; Al. Mocioni îl răspinge, stăruind în pasivitate. — D. Al. Marcu află date noi despre Romîni în biografia, de curînd (1930) apărută, a contelui Marsili: e vorba de venirea generalului imperial la Brîncoveni, la Bistrița munteană, la București (descrierea audienței la Brîncoveanu; ea se cunoștea din raportul lui Marsili). — Știri despre noi din opera, de la 1608, a lui Martin Fumée, le dă d. C. Marinescu. Se întrebuințează mai mult „Comentariile" lui Ascanio Centorio. — Păr. Ștefan Meteș lămurește asupra unei părți a situației agrare a Romînilor ardeleni în epoca maghiară: Romînii de pe teritoriul cetăților regale. — D. V. Mihăilescu dă o parte din lucrarea sa asupra planului Herzberg, de împărțire în Estul Europei: portretul lui Frederic-Wilhelm al II-lea al Prusiei e foarte bine conturat.

Raporturile dintre comună și Biserică sînt presintate cu pătrundere de d. Friedrich Müller. Se relevă importanța decisivă a celulei comunale, care e și cea religioasă, pe vremea năvălirilor din veacurile al IV-lea și al V-lea (pp. 282-3). Se recunoaște cum prin misiuni și cruciate „romanitatea" a isprăvit prin a birui asupra „Neromanilor" (p. 283). Interesantă observația că opoziția comunității creștine contra elementelor de invasie se învederează în Ardeal până astăzi prin crucea de pe casele românești (p. 283, nota 1). Opoziția între Vest și Est, unde totul ar fi fost Imperiul, e exagerată. Sensul acestei Biserici e înțeles prea rusește; cu psihologia noastră nu se potrivește. Urmează considerații asupra Bisericilor luterană și calvină la alegerea de Mitropolit. — D. Grigore Nandriș publică un act patriarhal privitor la Ungrovlahia al

www.dacoromanica.ro

lui Hariton de la Cutlumuz, „bărbat înțelept și de bine făcător, din tinereță doritor de viață monahală și astfel cu chip sfînt îmbrăcat". Mănăstirea atonică el o ridicase cu ajutorul Domnului muntean. Dar rămîn neatinse drepturile Mitropolitului de Vest, Antim, care-și are și titlul de Amasia. Se vorbește și de Mitropolitul de Vidin, adăpostit ca fugar la Munteni, „undeva în Ungrovlahia" (вѣ мѣстѣ нѣкоемѣ Згровлахїискомѣ), căruia, și după dorința Domnului, ar fi să i se acorde de Hariton dreptul de a păstori „în partea unde s'a întîmplat a se sălășlui"; aceasta pănă la moarte. La urmă, Hariton adauge îndemnul ca și alți Domni ai Țerii-Românești să ajute Cutlumuzul. Iscălitura greacă a lui Hariton supt traducerea slavonă a actului patriarhal îl arată foarte puțin deprins cu scrisul (ὁ ταπεινὸς μἴτροπολίτης ουγροβλαχίας χαριτον). Actul n'are altă dată decît μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδ. (păcat că nu s'a putut ceti numărul și de d. Nandriș, căci actul s'ar putea dată cu mai multă siguranță decît 1373). — Un foarte întins și atent studiu al d-lui I. Nistor despre taberele lui Sobieski la Lențești și Serăuți. Se întrebuințează ziarul lui Diakowski pentru prima oară. Se constata că nu poate fi vorba de un „val al lui Traian". — D. G. Oprescu dă lecția sa de deschidere despre Istoria artei. —De d. Ramiro Ortiz un studiu larg despre motivul folkloric al întoarcerii soțului. — De d. Zaharia Piclișanu, după publicații ungurești neobservate, se arată că, prădată pe la 1657, mănăstirea din Peri nu s'a mai refăcut. Se atinge și chestia tipografiei ce ar fi existat acolo. — D. Coriolan Petranu încearcă a dovedi că turnurile bisericilor de lemn din Ardeal au o origine care merge pănă în antichitate. — D. D. Pompeiu amintește apărarea de Asachi a limbii vorbite contra reformatorilor latinității. — Un frumos și întins articol despre neologisme al d-lui Sextil Pușcariu. — D. S. Reli face să se cunoască mișcări de revoltă ale Sucevenilor contra anti-clericalismului distrugător de biserici al noului regim austriac. Așa s'au păstrat cîtva timp Mitropolia veche și Adormirea. — D. general Rosetti descrie anchetele de la Muzeul Militar din București. — D. P. Georgescu tipărește corespondența lui V. Alecsandri cu poetul catalan Alberto de Quintana i Combis. — D. dr. Severeanu presintă tesaurul din Calipetrovo lîngă Silistra: pe lîngă monede din vremea Comnenilor, ornamente circulare, pandantive, cercei. — D. Toma T. Socolescu dă note de arhitectură românească. — Contraforturile de la Biserica Curții din București sînt examinate

www.dacoromanica.ro

de d. Horia Teodoru. — Arhitectura în lemn de la noi preocupă, pentru Moldova, pe d. Virgil Brătășianu; dar cele mai multe, foarte recente, nu pot vădi un timp vechiu, anterior construcțiilor în piatră. — D. Radu Vulpe explică rostul securilor de bronz de origine ilirică din Sud-Estul Europei; i se pare că Grecii ar fi fost precedați în Albania actuală de Fenicieni, cum o arată și legenda lui Kadmos; se vorbește chiar de un „Stat iliro-fenician". — D. Sever Zotta arată că „Ieremia Golia" e o creațiune a lui Hasdeu, Ieremia pîrcălabul neavînd nimic a face cu familia Marelui Logofăt Ioan Golăi.

*

D. Gherman Pintea publică în a doua ediție broșura sa despre „rolul organisațiilor militare moldovenești în actul unirii Basarabiei" (Chișinău 1932).

*

De d. Const. Săndulescu-Godeni o broșură „Un pasagiu din Genesă, motiv de controverse estetice în timpul clasicismului frances" (București 1931). E vorba de o discuție asupra sublimului „Genesei" pe care a trezit-o traducerea lui Longin de Boileau.

*

În *Revista istorică romînă,* I, 4, un excelent studiu al d-lui Victor Papahagi despre Cavalioti și msnuscrisele lui și unul al d-lui Vladimir Dimitrescu despre vasul de la Gumelnița. Exercițiile de critică ale d-lui C. C. Giurescu iese din cadrul observațiilor la care se poate răspunde serios.

*

D. O. Gheorghiu, acum profesor la Tîrgul-Murășului, publică o întinsă lucrare despre teatrul lui Alexandru Dumas fiul în raport cu mediul social *(Le théâtre de Dumas fils et la société contemporaine,* Nancy, 1931). E o lucrare foarte bine făcută și scrisă deosebit de plăcut.

*

În „Bulletin ot the international committee ot historical sciences", III, se presintă rapoarte din țerile de la „A" la „Grèce" cu privire la „învățămîntul istoriei în școlile primare".

*

www.dacoromanica.ro

În colecția Glotz, d. Augustin Fliche dă al doilea volum al Istoriei Medievale: „L'Europe occidentale de 888 à 1125". Numărul faptelor, culese dintr'o vastă cercetare a izvoarelor și a cărților de a doua mînă, e uimitor. În partea care ne privește, Ungurii n'au fost „un moment fixați în Moldova și în Muntenia" (p. 17).

*

Tesa preotului Gr. D. Cruceanu, *Istoria Bisericii armene până la Sinodul al IV-lea ecumenic (privire generală)*, București 1929), are toate defectele lucrărilor nesupraveghiate ale începătorilor, dar dovedește trudă în adunarea informației. Astfel bibliografia, de optzeci și trei de lucrări, va aduce servicii.

*

Preotul Cicerone Iordăchescu publică traducerea „Omiliilor duhovnicești" ale Sf. Macarie Egipteanul. Cuprinsul e prea mult lipsit de elementul contemporan, care pentru lectorul mirean ar face cartea interesantă. Traducătorul din grecește nu trebuia să redeie (pp. 47, 95 și aiurea) pe βασιλεὺς prin „regele", ci prin „Împăratul".

*

În *Ateneo Veneto* din Decembre 1931, d-na Nerina Cornigliani vorbește despre ineditele istoricului Sagredo, între altele de a doua parte din *Memorie istoriche de' monarchi ottomani.*

*

Foarte cuminți considerațiile d-lui J. Luppol, din Moscova, despre adevărata, nu metafisica, nici sociologica filosofie a istoriei în viitor, tălmăcire a trecutului și suggestie pentru viitor. în *Proceedings of the Seventh international Congress of philosophy held at Oxford, England, September 1-6, 1930* (Oxford 1931). A se vedea și contribuția d-lui Morris R. Cohen, *Possibility in history,* aceia a d-lui Nicolai Hartmann, din Colonia, *Kategorien der Geschichte,* aceia a d-lui Em. Radl, din Praga, *History without evolution* (plin de încredere în legătura cu trecutul și în responsabilitatea umană). Remarcabil prin amploare de sintesă și caldă simțire poetică *Antistoricismo* al d-lui Benedetto Croce.

*

Din Buletinul pe Iulie-Septembre al Academiei de Inscripții din Paris (pp. 209-10, 233, și urm.) se vede că săpăturile de la Susa

www.dacoromanica.ro

ale d-lui de Mecquenem au scos la lumină trei sute de tablete cuprinzînd contracte de drept; păr. Scheil le publică acuma: e acolo, pentru o populaţie de mici agricultori, un drept în parte anterior primei dinastii babiloniene. E de natură religioasă, templul sau palatul fiind locul unde se încheie actele. Forma solemnă poate fi călcată după voia contractanţilor. Publicitatea se arată prin stîlpi puşi în faţa imobilului de care e vorba. S'au găsit acolo şi lucruri de o înaltă valoare de la colonia greacă, păstrată şi supt Parţi. În două comunicaţii d. Franz Cumont le presintă Academiei.

La Tello (p. 230) s'au aflat, pe lîngă o splendidă ceramică, obiecte de metal de o rară fineţă, ca „acul de aramă avînd în cap două mici dănţuitoare goale".

*

Păr. Petre Vintilescu publică un volum de „Contribuţii la revisuirea liturghierului romîn", cuprinzînd „Proscomidia" şi Liturghia Sf. Ioan Hrisostomul (Bucureşti 1931). Se propun unele îndreptări la textul astăzi întrebuinţat, arătîndu-se că el ţine samă de modificările introduse în secolul al XIV-lea de Patriarhul constantinopolitan Filoteiu. Se cercetează paralel formele succesive ale cărţii la noi. Se constată astfel (p. 38) cu cîtă grijă şi socoteală se fixà pe atunci textul cărţilor bisericeşti. Numeroase note, de mare valoare, sînt adause la forma admisă. Unele observaţii la traducerea din greceşte: εὐκρασία τοῦ ἀέρος la pagina 99 nu se poate traduce nici, ca odinioară, prin „temperatura" sau „liniştea" bună a aierului, ci numai prin „clima prielnică". La pagina 101 de sigur că πλήρωμα nu e plinirea, care înseamnă îndeplinirea, un lucru propus, ci, cum vrea păr. Vintilescu: „deplinătate", „întregire". „Sobornicească", urît cuvînt, ar trebui, să dispară; καθολικὴ înseamnă: „a toată lumea". Şi „jertfa liturgică" şi „să jertfesc" pentru ἱερουργῆσαι nu mulţămesc (p. 118). De sigur că τῶν ὅλων e „a toate" nu „tuturor".

*

În „Revista generală a învăţămîntului" pe 1931, d. Marin Popescu-Spineni presintă „primele manuale de geografie în şcoala românească". Se începe cu „Geografia" tipărită de negustorul braşovean Nicola Nicolau, nu fără a menţiona opera lui Cantemir şi a lui Amfilohie de Hotin (asupra căreia era de consultat

www.dacoromanica.ro

memoriul mieu la Academia Romînă). Nu fusese analisată pănă acum cărticica lui Atanasiu din 1834 *(Elementuri de geografie pentru trebuința tinerilor începători)*. La pagina 13 poate fi în original „Bulacan" pentru Vulcan (v. p. 13)? De altfel mai sînt greșeli de tipar. La pagina 16 (v. și p. 20) „Toriton" e Thornton. Foarte folositoare bibliografia, după a d-lui V. V. Haneș, în „Anuariul Seminariului geografic" din București, 1909, a manualelor și hărților pănă la 1863. La no. 8 al hărților „Walb" e Walbaum; Loughet trebuie să fie Lo*n*guet. Ar fi trebuit să se păstreze ordinea cronologică. Era inutilă încercarea de bibliografie generală. Se dă și harta lui Filipidi (1806). E cu totul orlginală. Nu se relevează că *nomenclatura pentru Ardeal e în întregime românească.*

*

În *La Pologne Nouvelle* (Varșovia 1931), d. Roman Gorecki dă o scurtă privire clară asupra trecutului ca și a stării de astăzi a Poloniei. Se relevă unitatea monetară ordonată (după exemplul tătăresc de sigur) de regele Casimir-cel-Mare în secolul al XIV-lea (p. 15). Scopul principal era să se arăte, și prin diagrame, starea economică și financiară a țerii. Gdymia, se spune, întrece azi Danzigul și se așează la al cincilea rînd între porturile Balticei (pp. 48-9.

*

În *Revue de l'Université* de Lyon, IV (Octombre 1931), se arată după o recentă carte italiană, a d-lui Ruffini, cît datorește Manzoni jansenișților francesi.

*

În *Atti dell' Istituto veneto,* XC (Veneția [1931]), un studiu de d-ra Lidia Charpin despre „Mărturiile creștine asupra teatrului roman în epoca imperială"; un altul, de d. A. Viscardi, despre poesia liturgică.

*

În broșura d-nei Magda Nicolaescu Ioan, *Dora d'Istria,* București [1931], se vor găsi bune știri biografice și o bogată bibliografie. Se reproduce un mare portret al scriitoarei și se dă un facsimil de scrisoarea ei. Ar fi și o bună lectură pentru școlile de fete.

În curînd „Revue historique du Sud-Est européen" va da scrisori inedite ale Dorei d'Istria.

*

www.dacoromanica.ro

În *Şcoala exegetică biblică din Antiohia* (Bucureşti 1931), păr. Mihail Bulacu dă o priveliştе a creştinătăţii din Antiohia şi arată cum s'a creat acolo o şcoală de exegesă de un caracter particular, ţinîndu-se samă de îndreptările Sfîntului Ioan Hrisostomul însuşi. O scurtă bibliografie.

Autorul trebuia să citeze direct pe Procopiu şi nici într'un chip în limba francesă pe Flavius Iosephus.

*

În *Byzantinische Zeitschrift,* condusă acum de d. Franz Dölger, XXXI, 2, d. Anastasievici se ocupă de felul cum Skylitzes-Cedren presintă cronologia expediţiei ruseşti a Împăratului Ioan Tzimiskes.

*

În *Ungarische Jahrbücher,* XI, 4 (Decembre 1931), d. David Angyal presintă din nou „istoria crisei bosniace" din 1908. E o lucrare utilă, făcută atent după volumele din *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik.*

*

Fornwännen din Stockholm dă ca no. XXVI o presintare a desvoltării colecţiilor de antichităţi din Suedia. Frumoase ilustraţii, şi în legătură cu fundaţiile lui Gustav-Adolf. Nu lipseşte nici un articol al d-lui Nils Adberg despre „Troia homerică" (ar fi stratul no. 2, nu no. 6). D. J. Randonikas deosebeşte ce e fines şi ce e suedes în curganele din teritoriul Ladoga.

*

Ştiri asupra Caracacianilor „greci", şi în Marcelle Tinayre, *Notes d'une voyageuse en Turquie,* Paris, f. d., p. 176 şi urm.

*

În *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift,* LV, 2, note, de d. Ricard Weiszkircher, despre monede mai nouă găsite în Ardeal, observaţii ale d-lui Albert Arz von Straussenburg despre peceţi medievale ungureşti, ştiri, de d. Theobald B. Streitfeld, despre breslele de cojocari din Ardeal în secolul al XVII-lea (şi concurenţa cu Armenii imigraţi). Revenindu-se asupra episcopului latin al Vidinului în veacul al X-lea, Veit Huendler, scriitor (v. revista *Klingsor,* 1930, pp. 212-8), d. Albin Franz Scherhaufer dă ştiri biografice despre dînsul. Bibliografia cercetărilor de preistorie ardeleană de Hermann Schroller.

*

www.dacoromanica.ro

În *Calendarul Ligei Culturale* pe 1932 reproducerea unei caracterisări a Moțului după „Merinde de la școală sau învățături pentru popor, culese din ziarul unui școlar de d. Giorgie Popa", Gherla 1888, și considerații asupra economiei și datoriilor din Memoriile lui Ștefan Scarlat Dăscălescu.

*

În *Social politics and modern democracies* (2 vol., New-York 1931), d. Charles W. Pipkin, de la Universitatea din Louisiana, presintă problemele principale ale politicii sociale în „democrațiile" de astăzi, adecă ale adaptabilității „democrației" la dificultățile sociale în creștere. Se studiază modificările impuse rutinei englese în domeniul muncii de fabrică și de mină, înainte și după războiu, precum și în ce privește alcătuirea și guvernarea orașelor, chestiei intervenției Statului în materie de salarii; se face un larg loc, ca și sistemului „național" de asigurări, șomagiului și îngrijirilor sanitare; un întreg capitol tratează despre „trade unions" și crearea partidului muncii.

Volumul II cercetează aceleași desfășurări în Franța (sindicate, organisare a muncii, asigurări sociale). Pentru Consiliul Național economic, p. 81 și urm. E de fapt un parlament de 47 membri și 94 deputați.

*

În „Anuarul Institutului de studii clasice" al Universității din Cluj (Cluj, 1931) se publică un admirabil studiu al lui V. Bogrea despre „originalitatea poesiei romane". Pentru sensul de „Romania" și „Romani" p. 3, nota 1. Pentru influența elenică bogatele știri de la pagina 9, nota 4. Latium e apropiat de regele Λατῖνος, Etruscul din Hesiod. „Numa" poate veni prin Etrusci, dar sensul e cel grec primitiv. Și numele triplu la Romani e de origine etruscă. O caldă și convingătoare apărare a originalității lui Horațiu, pp. 23-4.

Aceste pagini sînt un monument de erudiție.

*

O bună presintare a ceia ce separă Germania de Franța în cartea d-lui Bernard Lavergne, *Esquisse des problèmes franco-allemands, de l'utilité d'une collaboration économique entre la France et l'Allemagne,* Paris 1931.

*

www.dacoromanica.ro

D. Man Adalbert dă ca tesă la Cluj un studiu despre „Viața și activitatea oculistului dr. Gh. Crăiniceanu“ (1931). Se vorbește și de „Igiena țeranului romîn“, de „Igiena Rominului“, de lucrările lui de popularisare și de folklore medical, de „Bibliografia medicală“ și de „Literatura medicală romînească“. Era un Bănățean, din Ciclova Montană.

Biografia altui oculist, Gh. Stănculeanu („Viața și opera prof. Gh. Stănculeanu“), o dăduse, tot acolo, d-na Eugenia Bumbăcescu-Prisiceanu (1930).

*

În studiile sale de istorie militară a Românilor, d. general Radu Rosetti adauge la capitolele dupre „evoluția mijloacelor și a chipului de făptuire a războiului de la moartea lui Ștefan-cel-Mare până la acea a lui Matei Basarab“, acela, al treilea, despre tactică, în aceleași „Memorii ale Academiei Romîne“. Principalele bătălii sînt presintate până în amănunte.

*

D. H. Stahl învie „Schițele parlamentare“ ale sale, întovărășindu-le de caricaturi și gravuri, dintre care unele cu totul necunoscute și de un deosebit interes. Aceste pagini spirituale au o adevărată valoare istorică.

*

Firma Jan Štenc din Praga publică un foarte frumos album înfățișînd deosebitele aspecte ale vechiului oraș minier Kutná Hora *(K. H., La ville et son art,* 1931). Curtea italiană, biserica Sf. Iacob, biserica Náměť trimet în Vest, biserica Sf. Barbara la catedralele francese. Arta de ornament e însă germanică. Curioasă „scena de școală“ de pe la 1490 (pl. 59).

N. Iorga.

NOTIȚE

Nu s'a observat că scrisoarea papală din 3 Septembre 1288 pentru Dominicani, publicată în *Bulariul* lui Ripolli și în *Trésor* al lui V. Langlois, e adresată, nu numai celor din „terrae“ ale Saracinilor, „Păgînilor“, Grecilor, Bulgarilor, Cumanilor, ci și „Vlacorum ubicunque existentium“ înainte de a trece la Etiopieni și la deosebitele categorii de Asiatici.

*

www.dacoromanica.ro

În cartea, recentă, a d-lui Giovanni Soranzo, *Il Papa, l'Europa cristiana ed i Tartari,* Milano 1930, p. 503, se pomenesc, după un ms. din Museul Britanic, alcătuit „nu mai departe decît 1329", între *monasteria immobilia* ale Franciscanilor „în părţile tătăreşti, şaptesprezece la număr, ca primul acel din Moncastro, Cetatea-Albă".

*

D. Zotta ni comunică această înscripţie de la casele cantacuzineşti din Hangu, găsită de d. Ungureanu, funcţionar la Arhivele Statului din Iaşi: „ИЗВОЛЕНЇЕМ WTЦА И ПОСПѢШЕНЇЕМ СНА И СѢВРѢШЕНЇЕМ СТГО ДХА acesta turn şi portiţă l-am zidit eu, Teodoraşcu Mare Visternic, i cneaghina ego Alexandra, în zilele lui Antonie Ruset Voevoda, 7184, Martie-Iulie 15".

*

Pe un exemplar din rara carte *Elemente de desenu şi de architekturâ* (Bucureşti 1836) e lipită o foaie în acest cuprins:

„Împărţirea darurilor
la
eczamenul general al anului 1847
în
Colegiul Sf. Sava din Bucureşti.
Premiu întiiu
dat lui Théodor Aman
Şcolar în cl. IV-lea omenior *(sic).*
Pentru a sa silinţă la învăţătura desenului."

Pecetea Eforiei cu vulturul încoronat peste obiecte de studiu şi „Eforia şcoalelor naţionale".

*

În *Epistolar sau modele de scrisori* al lui V. Urzescu, I, Bucureşti 1840, între subscriitorii din Iaşi e şi „d. Gh. Gheorghescu litografu", după care „d. P. Antoni", care i-a succedat. A se nota încă profesorii de la Huşi: economul Ioan Silvanu şi „suplentul" Gavril Andon, la Tecuciu profesorul Stolnic Gheorghe Stahe *(sic),* în Ardeal: Bariţ, Vasici, „d. Timotei Ţipar, prof. de teologie şi limbile răsăritene", Moise Fulea, cîţiva negustori, „d. Caracaş comisionar", „d. A. Tovra (ceteşte Gavra), profesor din Arad", „d. Ilie Farago, protopop în M. Vaşarhei". Din „Turcia": Simevan Ioan şi Hagi Simevan Petrovici, din Constantinopol, ca şi Costandin Stoianovici.

www.dacoromanica.ro

Cei mai mulți sînt din București, în frunte cu boierii, dar și profesorii Ioan Eliad, Marcovici, Aaron, Ioanid, Ioan Pop, Marin, Poenaru, Poteca, „d. Costache Teodorescu, epistatul Colegiului Sf. Sava", „d. Ioan Predidici înginerul", preoți, păr. Nichifor, „inspectorul Seminarului Sf. Mitropolii", și profesorul N. Bălășescu de acolo, seminariști, doi marchitani, cîțiva zarafi, „d. Anton Pann", „d. Visarion Rusu librer", „d. Gheorghie Ioan librer", „d. Iosif Romanov librer", „d. I. Popovici librer", doi legători de cărți, „d. Iordache Gherman avocat", un fierar, un rachier, niște Lipscani, doi Brașoveni, un șalvaragiu, Vasiliovici spițerul, „pensioniștii la d. Șarai".

La Craiova: Grigore Pleșoianu, inginer, și soția, Catinca, fiul „Virgilie", Ioan Maiorescu, „inspector al școlelor", parucicul Dimitrie Pleșoianu, inginer, Ioan P. P. Brezoianu, „pref. jud. Cerneț". La Rîmnicul Vîlcii profesorii de seminariu păr. Vasilie și păr. Radu „Tempian", Toma Serghiad, „pref. județului". La Pitești N. Simonid, în aceiași calitate, și un sticlar. La Ploiești Gh. Măloreanu, „pref. județ.". La Buzău Dionisie Romanò și, ca profesor la Seminariu, Gavril Muntean. La Focșani A. Fortunatu, „pref. județului", ca și, la Giurgiu, Șt. Turnavitu, la Călărași Gherasim Gorjan și fiul August. Ca profesori de județ apoi: M. Drăghici (Tîrgoviște), D. Jianu (Cîmpulung), I. Fințescu (Caracăl), A. Popescu (Slatina), Costandin Stanciovici (Tîrgul-Jiiului), cu ajutorul I. Diaconescu, plus David Almășanu de la Vălenii-de-Munte.

*

Nu cred să se fi semnalat pînă acuma o interesantă cărțulie de cuprins religios-moral, *Ecstract din Teastamentul cel vechiu, pre scurt și pre înțăles, depre nemție în românie prefăcut de patriota Chiric Cracana, învățătoriul școalei militărești de la Viște de jos*, Sibiiu 1834. Are, și pe foaia de titlu, ilustrații îngrijite. Prefața e datată: Vișteа-de-jos, 10 Septembre 1833. Se spune că „ăcastă cărticică după înțelesul fiește cărui om întocmită, așezindu-să, s'au și dat în tipariu cu cheltuiala prea-cinstitului domnului Gheorghie de Clozius, carele, pentru ca și neamul romînesc să se poată procopsi prin eșire mai multor cărți la lumină, nu să uită la osteneală, nice nu cruță cheltuiala".

*

www.dacoromanica.ro

Găsesc în *Études historiques et biographiques* ale lui de Barante, II, Paris 1858, note asupra familiei Beaupoil de Sainte-Aulaire, din care doi membri au avut, la distanță de un veac, legături cu țerile noastre. Louis de Sainte-Aulaire a fost numit ambasador la Viena în momentul cînd se punea problema raporturilor dintre Mehemed-Ali și Sultanul, la 1832. Barante amintește de proiectul Ecaterinei a II-a și al lui Iosif de a face „un grand royaume de Dacie pour un archiduc", dar ei ar fi făcut-o „moins sérieusement qu'on ne le disait" (p. 119). E foarte probabil că Barante a avut Memoriile, de care vorbește, ale lui Sainte-Aulaire și că judecata de mai sus e de acolo.

N. Iorga.

*

Amestecul limbii moldovenești cu cea franceză, supt acest titlu este în Archivele Czartoryski din Cracovia o comedie într'un act, tradusă din rusește în limba polonă, la anul 1871, supt no. 4991.

Este vorba de Maria, fiica lui Pivnicky, care iea lecții de limba franceză cu un negustor, Gustav Wilstron, care nutrește anumite simpatii pentru fată, ca și vărul acesteia, Alexandru. Toate cunoștințile admiră pe fată, care învață limba franceză și se adresează tuturor în francesa învățată de ea: „Eu verbeszti bujar... Apoi aczala jeu szti mult, la franțug linga pokuni buni". Francesul La Fiquet, prietenul familiei, neînțelegînd nimic din ceia ce biiguie Maria, îi spune că este limbă grecească, și nu franțuzească; el caută pe profesorul fetei și, cunoscîndu-l, zice: „Acela jesta profesora la kokonița, apoi aczala jestu draku, moj frati". Îl întreabă dacă el este profesorul, Gustav răspunde: „Wuj, musje". Francesul pleacă uimit: „Mon Dieu, quelle langue..."

Maria, văzîndu-se înșelată de Gustav, care o învăța românește în loc de limba franceză, îl părăsește și se căsătorește cu celălalt candidat.

Traducerea polonă are foarte multe rusisme.

Elena Eftimiu.

*

Găsesc întîmplător o carte anonimă, apărută la Paris în 1857, *Quelques mots sur la Valachie,* și pe care unul din proprietari a scris: „par Ganesco". E vorba de acel Barbu Gănescu, Oltean emigrat în Franța, unde, cu *Le Nain Jaune,* a avut o carieră de oposant contra Imperiului al doilea.

E un studiu serios asupra Regulamentului Organic, cu elogiul lui

www.dacoromanica.ro

Chiselev. Contra lui Alexandru Ghica, se laudă Gheorghe Bibescu, descriind, larg și bine, alegerea lui în 1843. Se arată opera îndeplinită de acesta, întrebuințînd și acte de Stat secrete. Se înfierează revoluția de la 1848. Se adaugă unele piese justificative (acte publice, discursuri, scrisori). Interesantă e scrisoarea din 14 Maiu 1847 a lui Bibescu către un fost camarad de școală, atunci profesor la Louis-le-Grand. Ca să scape de primejdiile politice din Paris tineretul „valah", el „a format proiectul de a transplanta aici (la București) ce mergeam să căutăm la d-voastră, cu atîtea cheltuieli și primejdii". Chiamă pe D. la liceul lui, care va avea, speră fundatorul, „sucursale în deosebite alte puncte". Vor veni apoi „școli speciale". „Limba valahă va fi în special consacrată studiilor primare și secundare, al căror nivel am de gînd să-l ridic, și care se vor face în școli particulare; dar ea nu va funcționa decît accesoriu în liceul mieu, unde va fi înlocuită prin limba francesă, așteptînd să fi căpătat în idiomul național cărțile necesare și să fi format profesori în stare s'o aplice cu folos la diferitele cursuri de știință și de istorie". „Doctorul P." (Piccolot) e trimis pentru a căpăta profesorii. Și o scrisoare din Viena, 15 Novembre 1851, către fiul Nicolae, arată cum cariera lui Bibescu a început cu un proiect de lege comunală supt Chiselev, apoi a aplicat în Oltenia noul Regulament, ca să ajungă sub-secretar de Stat la Justiție, apoi șef al Secretariatului de Stat. În sfîrșit încă una din Paris, 14 Octombre 1855: el rectifică, liniștit și spiritual, afirmațiile calomnioase din broșura *Principautés danubiennes*.

*

Una din edițiile din secolul al XVIII-lea (un proprietar scrie: „1743 Fevr."), a Alexandriei (titlul lipsește) se continuă cu „Vrednica de însemnare Întîmplare a patru corăbieri rusești, carii au fost strîmtorați de iarnă în ostrovul Spițberg la anul 1743 și pînă la scăparea lor au lăcuit acolò întră sălbatece șasă ani și trei luni".

E anterioară deci celor două descrise în *Bibliografia românească*. Titlul nu e „Istoria Alexandrului" (din nemțește: „Alexanders"), ci „Istoria lui Alexandru". Are, pentru Alexandria, 181 de pagini. Pănă la p. 202 merge exemplarul mieu, incomplect.

Traducerea poveștii rusești e ardeleană. V. p. 191: „așa cu ce vor pușca zăvozi" ?, „făcînd tot modii nouă", p. 197. E de interes pentru limbă.

N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 120 de lei pe un an.

✣

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
✣ București, Șoseaua Bonaparte, 6. ✣

www.dacoromanica.ro